

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta

Maija Lipponen ja Elina Vehmasto (toim.)

Luonnonvara- ja
biotalouden tutkimus
78/2019

Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 78/2019

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta

Sosiaalista kasvua, hyvinvointia ja kuntoutumista tukevia palveluita hevosavusteisesti

Maija Lipponen & Elina Vehmasto (toim.)

Euroopan maaseudun
kehittämisen maatalousrahasto:
Eurooppa investoi maaseutualueisiin

Viittausohje:

Lipponen, M. & Vehmasto, E. 2019. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta: Sosiaalista kasvua, hyvinvointia ja kuntoutumista tukevia palveluita hevosavusteisesti. Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 78/2019. Luonnonvarakeskus. Helsinki. 88 s.

Esipuhe

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta syntyi Suomeen 2000-luvun alussa ajatuksesta yhdistää hevosharrastus ja sosiaalipedagoginen ajattelu lasten ja nuorten sosiaalisen kasvun tukemiseen. Idea herätti tuolloin suurta kiinnostusta monella taholla, mikä kertoo siitä, että aika oli kypsä uudenlaisen eläinavusteisen tuki- ja kuntoutusmuodon kehittämiseksi Suomessa. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan määritelmä ja sovelluskohteet alkoivat muotoutua.

Nyt, melkein 20 vuotta myöhemmin, on hyvä aika tarkastella, millaiseksi sosiaalipedagoginen hevostoiminta on muotoutunut ja miltä se näyttää tänä päivänä. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on ollut yksi edelläkävijöistä, kun 2010-luvulla on entistä laajemmin alettu puhua luonto- ja eläinavusteisten toimintatapojen hyödyistä. Hevostoiminnan käsitteet ovat vaikuttaneet suomalaiseen luontoperustaisten hyvinvointipalveluiden ja Green Care -ajattelutavan teorianmuodostukseen.

Tämän julkaisun tekemiseen on osallistunut useita sosiaalipedagogisen hevostoiminnan kehittäjiä ja ammatillisia asiantuntijoita. Teoksen artikkelit kuvaavat sosiaalipedagogisen hevostoiminnan syntyä ja sen taustalla olevaa teoreettista viitekehystä, ohjaajan ja hevosen roolia toiminnassa, hevostoiminnan asemaa kasvatus- ja sosiaalipalveluiden kentässä sekä tuovat esille sen sovelluskohteita. Artikkelien kautta jäsenyvät sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ”portaat” sosiaalisen kasvun tukemisessa, oppimisen apuna, sosiaalipalveluissa ja kuntoutuksessa.

Julkaisu tehtiin Maaseudun hyvinvointiyrittäjyyden koordinaatiohankkeen (HyvinVoi) ja Sosiaalipedagogisen hevostoimintayhdistys ry:n yhteistyönä. Teos julkaistaan Luonnonvarakeskuksen Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus -julkaisusarjassa.

Kiitämme lämpimästi kaikkia artikkeleiden kirjoittajia sekä editointityöhön osallistuneita!

Sotkamossa ja Salossa 1.11.2019

Maija Lipponen ja Elina Vehmasto

Sisältö

Esipuhe

Tiivistelmä	5
Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan tausta ja synty	6
Sosiaalisen kasvun tukea vai sosiaalista kuntoutusta – lainsäädännön reunaehdoja	12
Teorialle rakentuva ammatillisuus sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa	18
Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan vaikuttavuuden todentaminen edellyttää monimuotoisia tutkimusmenetelmiä	24
Sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja luo hevostoiminnan käytännöt	31
Hevosien toimijuus sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa	41
Hyvinvointipalvelua hyvinvoivalla hevosella	45
Yhteisöllisyys hevostoiminnan elementtinä – nuoren kasvutarina	56
Sosiaalipedagoginen hevostoiminta oppimisen ja hyvinvoinnin tukena	61
Tähtihetkiä vuorovaikutuksessa – vanhempi-lapsiryhmä hevostoiminnassa	67
Sosiaalipedagoginen hevostoiminta ADHD -oireisten lasten ryhmäkuntoutusmuotona ...	73
Johtopäätökset: Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan työote ja palveluiden portaikko ...	80
Kirjoittajien esittelyt	83

Tiivistelmä

Maija Lipponen & Elina Vehmasto
Luonnonvarakeskus

Eläinavusteiset hyvinvointia ja kuntoutumista tukevat menetelmät voivat olla vaikuttava ratkaisu erilaisiin hyvinvointihaasteisiin. Hevosien avulla toteutetaan monia sosiaalisen kasvun ja kuntoutumisen tueksi tarkoitettuja palveluja, joiden viitekehyksenä on sosiaalipedagogiikka. Tätä varten koulutettuja ammattilaisia on Suomessa jo satoja. Sosiaalipedagoginen hevostointa on yksi vakiintuneimmista luonto- ja eläinavusteisen toiminnan muodoista Suomessa.

Tämän julkaisun tekemiseen on osallistunut useita sosiaalipedagogisen hevostointin kehittäjiä ja ammatillisia asiantuntijoita. Teoksen artikkelit kuvaavat sosiaalipedagogisen hevostointin syntyä ja sen taustalla olevaa teoreettista viitekehystä, ohjaajan ja hevosen roolia toiminnassa, hevostointin asemaa kasvatus- ja sosiaalipalveluiden kentässä sekä tuovat esille sen sovelluskohteita.

Julkaisun alkuosan puheenvuorot käsittelevät sosiaalipedagogisen hevostointin teoreettista taustaa. Juha Hämäläinen ja Kari Koistinen kertovat aloituspuheenvuorossaan kuinka kaikki sai alkunsa erään työmatkan aikana.

Seuraavaksi Sosiaalipedagogisen hevostointin-tayhdistyksen puheenjohtajina toimineet Maija Lipponen ja Nina Fagerström jäsentävät sosiaalipedagogisen hevostointin asemaa kasvatus- ja sosiaalipalveluiden kentässä. Seija Okulov kuvaa artikkelissaan sosiaalipedagogiikan teorialle rakentuvaa hevostointiohjaajan ammatillisuutta.

Elina Vehmasto kokoaa kansainvälisten tieteellisten katsausten tuloksia eläinavusteisten kuntoutusmenetelmien vaikuttavuudesta ja pohtii miten sosiaalipedagogisen hevostointin interventioita voitaisiin tutkia. Maija Lipponen kyselytutkimus sosiaalipedagogisen hevostointin ohjaajille valottaa hevostointin käytännön sisältöjä ja toteutustapoja.

Jemina Pietilä kuvaa hevosen toimijuuden merkitystä asiakastyössä. Hevosen näkökulman avaamista jatkavat Teea Ekola ja Anna Kilpeläinen, joiden artikkeli käsittelee asiakastyössä käytettävän hevosen hyvinvoinnin edellytyksiä ja lajityypillisten käyttäytymistarpeiden toteutumisen mahdollistamista.

Teoksen loppupuolella paneudutaan käytännön sovelluksiin tapausesimerkkien kautta sosiaalipedagogisen hevostointin ohjaajien kuvaamana. Käytännön esimerkit edustavat aiemmin mainittuja, sosiaalipedagogisen hevostointin-

nan ”portaita” eli sitä, miten orientaatiota voidaan hyödyntää eri tuen tason palveluissa. Heidi Kotilainen avaa hevostointin tärkeän elementin — yhteisöllisyyden — merkitystä sosiaalisen kasvun tukemisessa. Ritva Mickelsson kirjoittaa, miten koulun opetussuunnitelmaa toteutetaan hevostointin avulla. Annika Mikkola ja Anu Virtanen kertovat tapausesimerkin Forssan seudulta hevostointiryhmästä sosiaalihuollon palveluna. Satu Valkas kuvaa sosiaalipedagogista hevostointia ADHD-oireisten ryhmäkuntoutusmuotona.

Artikkelien kautta jäsenyvät sosiaalipedagogisen hevostointin työote sekä palveluiden ”portaat” sosiaalisen kasvun tukemisessa, oppimisen apuna, sosiaalipalveluissa ja kuntoutuksessa. Teoksen toimittajat Maija Lipponen ja Elina Vehmasto esittelevät johtopäätökset teoksen lopussa.

Asiasanat: sosiaalipedagogiikka, sosiaalipedagoginen hevostointi, hevosavusteinen toiminta, hevosavusteinen kuntoutus, eläinavusteinen kuntoutus, sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan tausta ja synty

Juha Hämäläinen ja Kari Koistinen

Kirjoituksessa käsitellään sosiaalipedagogisen hevostoiminnan perusajatusta sekä muistellaan toiminnan syntyhistoriaa ja kehitystä Suomessa. Teksti valaisee sosiaalipedagogisen hevostoiminnan luonnetta ja sen kehittymisen edellytyksiä ja taustoja.

Miten kaikki sai alkunsa?

Kuten niin monet hyvät asiat tässä maailmassa, sosiaalipedagoginen hevostoiminta syntyi Suomeen sattumalta. Kyse ei ole sattumasta siinä mielessä, etteikö alaa olisi kehitetty systemaattisesti ja suunnitelmallisesti. Päinvastoin, sosiaalipedagogisen hevostoiminnan kehittäminen on ollut harkittua ja johdonmukaista. Sattumaa on lähinnä se, mistä kaikki sai alkunsa.

Ajatus sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta näki Suomessa päivänvalon 1990-luvun lopulla tämän artikkelin kirjoittajien tapaamisessa keskellä hektistä ja työntäyteistä arkea paluumatkalla Helsingistä Kuopioon. Kirjoittajat tunsivat toisensa entuudestaan opiskeluajoilta mutta eivät olleet tavanneet aikoihin. Kuulumisia vaihtaessa muotoutui sosiaalipedagogisen ajattelun ja hevosavusteisen sosiaalisen kuntoutuksen rajapinta, josta kasvoi ajatus sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta lasten ja nuorten sosiaalisen tuen muotona.

Vastaaminen lasten ja nuorten sosiaalisen kasvatuksen ja kuntoutuksen tarpeeseen mukaan lukien sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisy ja lievittäminen

on ollut alusta lähtien sosiaalipedagogisen hevostoiminnan perusajatuksena. Hevostoiminta ratsastusharrastuksena, tallitoimintana ja erityisenä luontosuhteena on nähty keinoksi vahvistaa lapsen ja nuoren sosiaalisia taitoja, kokea osallisuutta ja tunnistaa omia mahdollisuuksia ja rajoja.

Näin siis sosiaalipedagogisen hevostoiminnan suomalaiset juuret kietoutuvat tämän artikkelin kirjoittajien henkilöhistorioihin. Kari Koistinen oli päässyt perheen uuden harrastuksen kautta tutustumaan hevostoimintaan muutaman vuoden ajan, mikä oli herättänyt ammatillisen mielenkiinnon tarkastella toimintaa kasvatukselliselta kannalta. Koistisen perheessä oli jo kokemusta jääkiekon ja sen seuratoiminnan mukaansa tempaavasta yhteisöllisyydestä, mutta nyt tuli kuvaan jotakin poikkeuksellisen kiehtovaa: talliyhteisö. Talliyhteisö oli ihan oma juttunsa ja herätti kiinnostuksen ihmetellä monia sellaisia asioita ja piirteitä, joihin Koistinen ei ollut törmännyt muissa yhteisöissä.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan suomalainen lähetekeskustelu käytiin siis lentokoneessa matkalla Helsingistä Kuopioon. Kanssamatkustajat saivat osansa, kun Koistinen ei malttanut olla hehkuttamatta talliyhteisössä havaitsemiaan kasvatuksellisesti merkityksellisiä seikkoja. Hämäläinen kuunteli tarinan ja totesi, että ”tuohan kuulostaa toiminnalta, joka on sosiaalipedagogista toimintaa parhaimmillaan”.

Sosiaalipedagogisen ajattelun ja hevosavusteisen sosiaalisen kuntoutuksen rajapinta alkoi muotoutua 1990-luvun lopulla. Kuva: Juho Lipponen

Varsin pian tuon kohtalokkaan tapaamisen jälkeen ydinajatuksen ympärille alkoi muodostua hevostoiminnasta sosiaalisen kasvatuksen muotona kiinnostunut toimijaverkosto. Tapahtumat etenivät vauhdilla. Suomen Ratsastajainliiton kanssa syntyi keskustelua erityisesti siitä, miten hevostoiminnasta voisi olla apua lasten ja nuorten pahenevaan syrjäytymiskiarteeseen. Mukana keskusteluissa olivat pääsihteeri Fred Sundwall ja liiton varapuheenjohtaja Leena Valtanen ja niinpä Suomen Ratsastajainliitto ja Kuopion yliopisto käynnistivät virallisen vuoropuhelun hevostoiminnan merkityksestä lasten ja nuorten syrjäytymisen ehkäisemistyössä.

Kumppanit näkivät, että Kuopion yliopiston kokemus syrjäytymisen tutkimuksessa sekä sosiaalipedagoginen kehitystyö voisivat tukea ja auttaa talleilla ja lastensuojelulaitoksissa tehtävää syrjäytymisen ehkäisytyötä. Suomen Ratsastajainliitto halusi antaa kasvot tärkeälle toiminnalle ja tehdä toiminnasta yhden liiton painopistealueista.

Löytyykö syrjäytymismuurista hevosen mentävä aukko?

Opetus- ja kulttuuriministeriön apurahan turvin Suomen Ratsastajainliitto käynnisti vuoden 2002 keväällä "Ratsastuspedagogia ehkäisemään lasten ja nuorten syrjäytymistä" -nimellä kulkevan kehittämishankkeen. Hankkeen tarkoituksena oli kehittää ja tukea hevostoiminnan avulla tapahtuvaa lasten ja nuorten syrjäytymistä ehkäisevää ja jo syntyneitä mahdollisia sosiaalisen kehityksen vaurioita korjaavaa työtä.

Hankkeen taustalla oli tieto, kokemus ja kansainvälisten esimerkkien antamat tulokset, jotka osoittavat, että hevosen ja ihmisen vuorovaikutuksessa syntyy sellaisia eheyttäviä voimavaroja, jotka hoitavat ihmisen kokonaisuutta. Tämän salaisuuden oivalsi jo antiikin Hippokrates.

Erityisesti 1900-luvun vaihteessa Britanniassa ja Keski-Euroopassa syntynyt käytäntö ja tutkimus ovat todistaneet, että ihmisen ja hevosen vuorovaikutuksessa syntyy positiivisia ja ihmisen psykofyysistä kokonaisuutta hoitavia voimavaroja. Tältä perustalta saksalaisen koulukunnan mukainen rat-

sastusterapiakin on saanut alkunsa ja siirtynyt myöhemmin myös Suomeen.

Kehittämishankkeen pidemmän aikavälin päämäärä oli nostaa talliyhteisössä tehtävän lapsi- ja nuorisotyön merkitys yhteiskunnalliseen tietoisuuteen sekä kehittää sosiaalipedagogista hevostoimintaa systemaattisesti.

Toiminnan kehittäminen sai vuodesta 2002 lähtien Opetus- ja kulttuuriministeriön tukea viitenä vuotena peräkkäin. Kehittäjät tapasivat ministeriössä vuonna 2003 kulttuuriministeri Tanja Karpelan, joka kuultuaan kehittäjien puheenvuorot lupasi siltä seisomalta tuen siihen saakka, kun hän toimii ministerinä. Karpela oli ministerinä vuodet 2003–2007. Moista ei ole tapahtunut usein, ja ympärillä istuvien virkamiesten ilmeet näyttivät epäuskoisilta. Ministeri huomasi virkamiesten ilmeet ja kysyi, oliko joku läsnäolijoista toista mieltä.

Hankkeen piirissä otettiin tavoitteeksi heti ensimmäisestä toimintavuodesta lähtien järjestää vuosittain valtakunnallinen seminaari. Viimeinen laajempi valtakunnallinen seminaari järjestettiin kehittämishankkeen aikana juuri vuonna 2007. Lastensuojelun Keskusliitto oli kumppanina vuosittain järjestämässä valtakunnallisia seminaareja, ja muutaman kerran hanke oli vuorostaan Lastensuojelun Keskusliiton kumppanina heidän järjestämässään valtakunnallisessa tilaisuudessa.

Hanke oli esillä valtakunnan medioissa ja aiheesta kirjoitettiin varsin runsaasti. Väittelyä ja rajankäyn-

tiä tapahtui hevosalan toimijoiden ja muiden asiasta kiinnostuneiden välillä. Eräs dosentti Kuopion yliopistosta haastoi projektipäällikkönä toimineen Kari Koistisen julkiseen väittelyyn siitä, kumpi on parempi terapeutti: koira vai hevonen. Juha Hämäläinen joutui muutamaa otteeseen vakuuttamaan Kuopion yliopiston hallintovirkamiehiä, että johtamansa sosiaalitieteiden laitoksen budjetti ei sisällä yhtäkään hevosen hankintaa.

Suomen Ratsastajainliitto oli siis alusta lähtien vahvasti mukana sosiaalipedagogisen hevostoiminnan kehittämisessä, ja se tunnisti tässä merkittäviä mahdollisuuksia kehittää ratsastustoimintaa ja talliyrittäjyyttä Suomessa. Lastensuojelun Keskusliitto osallistui myös verkoston toimintaan, keskeisinä henkilöinä toiminnanjohtaja Mauri Upanne ja erityisasiantuntija Heikki Koiso-Kanttila.

Tallitoiminta nähdään erityisenä yhteisöllisen kasvatuksen kontekstina.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan yhteys lastensuojeluun tunnistettiin.

Suomen Ratsastajainliiton hanke sai jo ensimmäisenä toimintavuonna, samoin kuin seuraavien toimintavuosien aikana, sekä tukijoita että epäilijöitä. Ratsastajainliitto järjesti yhdessä Suomen Hippoksen kanssa eri puolella Suomea tilaisuuksia ja töpöjahoja. Aihe herätti runsaasti mielenkiintoa ja osallistujia oli runsaasti. Kiinnostusta lisäsi entisestään Kuopion yliopiston täydennyskeskuksen käynnistämä täydennyskoulutus, joka pyörähti käyntiin vuonna 2002.

Teoriapohja hahmottuu

Käsitteellisesti sosiaalipedagogisen hevostoiminnan kehittämisessä on edetty alkuvaiheen ratsastuspedagogiikka-käsitteestä termiin sosiaalipedagoginen hevostoiminta. Eron tekeminen näiden välille on erityisen merkityksellistä sikäli, että käsitteet tarjoavat erilaiset mielikuvat siitä, mistä on kyse. Ratsastuspedagogiikka mielletään helposti ratsastuskeskeisenä toimintana, kun taas sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa korostuvat yhteisö ja sosiaalinen oppiminen. Tallitoiminta nähdään erityisenä yhteisöllisen kasvatuksen kontekstina.

Kuva: Maija Lipponen

Suomen Ratsastajainliiton hanketta rakennettiin alussa ratsastuspedagogiikka-käsitteen varaan kansainvälisen esimerkin mukaisesti, ja käsitteen määrittelyssä lähdettiin liikkeelle kansainvälisestä kirjallisuudesta. Hankkeen päämääriä verrattiin erityisesti saksalaiseen ratsastuspedagogiseen traditioon. Vuosina 2001–2003 käytiin ohjausryhmässä ja järjestetyissä tilaisuuksissa vilkasta keskustelua lähinnä siitä, missä määrin ratsastuspedagoginen toiminta on tavoitteiltaan samaa kuin ratsastusterapia. Aihe sai melko kiivaita kannanottoja alan toimijoilta, ja osa kannanotoista teilasi koko moisen hevostoiminnan hölynpölynä.

Keskustelussa oltiin tietoisia, että Keski-Euroopassa, missä on pitkät perinteet ja vahva hevoskulttuuri, ratsastusterapia ja ratsastuspedagogiikka ovat löytäneet luontevan paikkansa toisiaan täydentävinä toimintamuotoina. Tähän myös kehittäjät pyrkivät. Lopullisena tavoitteena nähtiin jopa, että kansainvälisten esimerkkien mukaisesti myös meillä Suomessa hevostoiminnan sosiaalipedagoginen koulutus voisi olla yliopistotasoisista.

Hankkeen edetessä ratsastuspedagogiikka-käsite osoittautui joka tapauksessa liian kapeaksi kuvaamaan toiminnan koko laajuutta ja kasvatuksellista merkitystä. Kehitteillä oleva toiminta haluttiin liittää entistä vahvemmin nimenomaan sosiaalipedagogiseen ajattelu- ja toimintamalliin.

Perusteena oli vahva näkemys talliyhteisön merkityksestä sosiaalipedagogisena yhteisönä. Hankkeessa haluttiin korostaa hevostoiminnan tarjoamia mahdollisuuksia yhteisölliseen kasvatukseen sekä aktiivisuus- ja elämyspedagogisiin sovelluksiin.

Perusteellisen pohdinnan ja keskustelun jälkeen päädyttiin käyttämään sosiaalipedagogisen hevostoiminnan käsitettä, jonka katsottiin kuvaavan kattavasti toiminnan päämääriä ja sisältöä. Tapaukseen liittyy eräs tarina. Hyvin myöhään eräänä keväisenä iltana professori Juha Hämäläisen työhuoneessa istui Hämäläisen lisäksi projektipäällikkö Kari Kois-

minen. Koistinen esitteli työstämäänsä sosiaalipedagogisen hevostoiminnan tieteellistä määrittelmää Hämäläiselle. Hämäläinen luki Koistisen ehdotuksen läpi, hieroi leukaansa ja totesi:

”Kyllä se on niin Kari, että sinä olet niin paljon enemmän hevosties, että tuo kelpaa minulle.

Peruskäsitteen työstäminen hankkeessa oli merkittävä kollektiivinen oppimisprosessi kaikille toimijoille. Se loi osaltaan pohjaa pyrkimyksille ottaa toiminta ajatuksellisesti haltuun ja rakentaa kestävää teoriapohjaa.

Koulutuksella pohjaa kestäväälle toiminnalle

Suomen Ratsastajainliiton johtaman hankkeen yhteydessä tehtiin selvitys, jolla kartoitettiin hevos-talleilla tehtävää työtä lasten ja nuorten sosiaalisen kasvun ja hyvinvoinnin edistämiseksi ja pyrittiin tunnistamaan ongelmia ja kehittämiskohteita. Selvitys toi esiin vahvan yhteyden lastensuojeluun, erityisesti sijaishuollon kenttään. Osa ohjaajista koki pedagogiset valmiutensa riittämättömiksi työskentelyyn erityistä sosiaalista tukea tarvitsevien lasten ja nuorten kanssa.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan laajan täydennyskoulutusohjelman käynnistäminen Kuopion yliopistossa vuonna 2002 edisti merkittävästi toi-

Kuva: Juho Lipponen

minnan juurtumista osaksi hevosavusteisen toiminnan kenttää. Koulutukseen pääsyn edellytyksenä oli sosiaali-, kasvatustai terveysalan ammatillinen tutkinto ja riittävä kokemus hevostoiminnasta. Koulutuksen koordinaattorina toimi suunnittelija Seija Okulov Kuopion yliopiston koulutus- ja kehittämiskeskuksesta. Koulutusohjelman runko muodostui sosiaalipedagogiikan teoriasta ja sen soveltamisesta hevostoimintaan.

Koulutus toteutettiin useita kertoja. Hakijoita oli enemmän kuin voitiin ottaa, mikä osoitti laajaa kiinnostusta. Yhteistyö Turun yliopiston ja Ypäjän Hevosopiston kanssa tarjosi osaltaan mahdollisuuksia sekä vastata laajaan kysyntään, että kehittää koulutusta sisällöllisesti. Palaute osallistujilta oli kauttaaltaan positiivista ja rohkaisevaa. Sosiaalipedagoginen lähestymistapa nähtiin käytän-

nölliseksi ja tarkoituksenmukaiseksi ajatuskehikseksi lasten ja nuorten sosiaalista kasvua ja hyvinvointia edistävälle hevostoiminnalle. Alan kehittämiseen haettiin virikkeitä myös kansainvälisistä esimerkeistä.

Koulutuksessa tuotettiin suurehko määrä kirjallisia töitä, joissa aihetta on käsitelty monipuolisesti eri näkökulmista. Lisäksi eri tieteenaloilla kuten erityispedagogiikassa, sosiaalityössä ja terveystieteissä on vuosien mittaan valmistunut opinnäytetutkimuksia, joissa tarkastellaan hevostoiminnan edellytyksiä ja haasteita lasten ja nuorten sosiaalisen kasvun ja hyvinvoinnin tukemisessa. Materiaalit ovat edesauttaneet niin sosiaalipedagogisen he-

Peruskäsitteen työstäminen hankkeessa oli merkittävä kollektiivinen oppimisprosessi kaikille toimijoille.

vostoiminnan idean teoreettista haltuunottoa kuin käytäntöjen luonteen ymmärtämistä.

Jokainen hyvä asia vaatii voimakkaita tulenkantajia ja sellainen on ollut Kuopion yliopiston koulutuskeskuksen suunnittelija Seija Okulov, joka alusta pitäen otti ison roolin täydennyskoulutukseen liittyvän koulutusohjelman luomisessa ja toteuttamisessa. Melko alusta pitäen myös Ypäjän Hevos-

Kuva: Juho Lipponen

opistolle tuli merkittävä rooli täydennyskoulutuksen toteuttamisessa. Samoin Turun yliopisto tuli Kuopion yliopiston rinnalle toteuttamaan uutta täydennyskoulutusohjelmaa. Koulutus oli myös merkittävä tekijä siihen, että toimijoiden perustama yhdistys syntyi Suomeen.

Melko pian oli selvää, että kaikkein kantavimmaksi voimaksi ja keinoksi sosiaalipedagogisen hevostoiminnan kehittämisessä oli osoittautumassa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan täydennyskoulutus, joka oli suunnattu kasvatusta, sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaisille. Muutamassa vuodessa koulutettuja oli parisen sataa, ja tällä hetkellä lähennelään jo 600 koulutetun määrää ympäri Suomen.

Käsitteen haltuunotosta toiminnan ydinperiaatteisiin

Jo alkuvaiheessa sosiaalipedagoginen ajattelu- ja lähestymistapa kiteytyi toiminnallisuuden, yhteisöllisyyden ja elämyksellisyyden kokonaisuudeksi. Näitä voitaneen pitää lasten ja nuorten sosiaalisen kasvun ja hyvinvoinnin edistämiseen suuntautuvan kasvatustoiminnan keskeisinä osatekijöinä ja periaatteina. Samat elementit löytyvät sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan perinteestä, varsinkin reformipedagogisen oppisuunnan piirissä syntyneistä luovan toiminnan kasvatusopeista. Olennaista on nähdä lapsi aktiivisena oman elämänsä subjektina ja tunnistaa yhteisön kasvatuksellinen voima.

Sosiaalipedagoginen lähestymistapa, jossa toiminnallisuus, yhteisöllisyys ja elämyksellisyys ovat toiminnan peruspilareita, näyttäytyi juuri sellaisena tallitoiminnan kehittämisalustana, jota sosiaalisessa kasvatuksessa ja syrjäytymisen ehkäisyssä tarvittiin. Näin sosiaalipedagoginen lähestymistapa antoi toiminnalle käsitteellisen perustan ja näytti suuntaa toiminnan kehittämiselle.

Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa aikuisen ohjauksellinen merkitys korostuu, mutta talliyhteisöllisyys mahdollistaa monipuolisesti myös lasten ja nuorten itsenäisen vastuunoton sekä yksilöinä että ryhmänä. Hevosenhoidossa ja muissa tallitehtävissä avautuu runsaasti mahdollisuuksia edistää lasten ja nuorten vastuuntunnon kehittymistä niin yksilö- kuin yhteisvastuuna. Tässä yhteisön kasvatuksellinen merkitys korostuu.

Hevosenhoidossa avautuu mahdollisuuksia edistää lasten ja nuorten vastuuntunnon kehittymistä.

Hevosavusteisessa kasvatuksessa ja kuntoutuksessa itse hevonen joka tapauksessa on keskipiste. Juhlavan kookkaana eläimenä hevosen perusolemus herättää luonnostaan kunnioitusta. Lisäksi hevonen antaa aidon ja suoran palautteen, mikä tekee siitä ainutlaatuisen kasvattajan moneen muuhun eläimeen verrattuna. Näin hevonen pelkällä olemassaolollaan määrityy kasvatukselliseksi voimatekijäksi, jonka ytimenä on lapsen henkilökohtainen suhde hevoseen. Tällä on erityistä merkitystä haavoittavissa olosuhteissa varttuneen lapsen tai nuoren tunnelukkojen avautumisessa.

Ratsastus- ja tallitaitojen opetus ja niitä kehittävä ohjaus kuuluvat olennaisesti sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan. Riittävät hevostaidot ovat välttämättömiä, jotta hevosharrastus ylipäättään olisi aidosti mahdollista, mutta sosiaalipedagogisen hevostoiminnan kasvatuksellinen visio on kuitenkin paljon hevostaitoja laajempi. Kyse on laajasta kasvatuksellisesta tehtävästä lasten ja nuorten sosiaalisen kasvun, hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi hevostoiminta-avusteisena kasvatuksena ja kuntoutuksena.

Sosiaalipedagogiikka oppiperustana

Sosiaalipedagogiikka tarjoaa teoriapohjan kaikelle sellaiselle kasvatustyölle, jossa kohdataan erityistä sosiaalisen tuen tarvetta. Teoriapohjan sovelluskenttä on laaja. Voidaan puhua sosiaalipedagogi-

sesta ajattelu- ja toimintaperinteestä, jossa kasvatusta tarkastellaan sosiaalisten tarkoituserien kannalta. Kyse on laaja-alaisesta kasvatuserien ja -toiminnan traditiosta, jossa ylitetään pelkän yksilökohtaisen kasvatuserien rajoitukset.

Tieteenalana sosiaalipedagogiikka tutkii kasvatusta osana ihmisen yhteisö- ja yhteiskuntasuhteiden rakentumista. Mielenkiinto kohdistuu erityisesti sosiaalisen osallisuuden, toimintakyvyn ja kansalaisuuden rakentumiseen kuuluviin inhimillisen kasvun prosesseihin, näihin mahdollisesti liittyviin ongelmiin sekä pedagogiikan mahdollisuuksiin edistää suotuisia kasvuprosesseja. Yhteisöt ja yhteiskunta mieltyvät osaltaan kasvatuksen subjekteiksi.

Sosiaalipedagogiikassa – tieteenalana, akateemisena oppialana ja yhteiskunnallisen toiminnan kenttänä – korostuu ajatus kasvatuksen erityisestä sosiaalisesta ja sosiaalipoliittisesta tehtävästä. Tämä näkökulma kytkee myös sosiaalipedagogisen hevostoiminnan osaksi laajaa yhteiskunnallisen kasvatuksen kokonaisuutta, jossa toiminta saa yksilökohtaisen sosiaalisen tuen lisäksi erityisen yhteiskunnallisen merkityksen.

Näin ymmärrettynä sosiaalipedagogisen hevostoiminnan voi sanoa toteuttavan omaa erityistä yhteiskunnallista tehtävää yhdessä ja yhteistyössä muiden sosiaaliin tavoitteisiin suuntautuvien kasvatuksellisten toimintamuotojen kanssa. Näin se voidaan mieltää esimerkiksi osaksi lastensuojelua,

kuten Suomen Ratsastajainliiton vuonna 2002 käynnistyneen hankkeen yhteydessä tehdyssä selvityksessä todettiin.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan tehtävää ei rajoitu lastensuojeluun, ja lastensuojelun työmuotonakin sosiaalipedagoginen hevostoiminta tulee käsittää laajan lastensuojelukäsitteen kautta. Laajassa lastensuojelujattelussa lastensuojelutehtävä ei rajaudu vain erityiseksi lapsikohtaisen suojelun ja tuen muodoksi vaan sisältää myös yleisen lasten ja nuorten sosiaalisen osallisuuden ja hyvinvoinnin edistämisen. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta koskee kumpaakin tehtäväaluetta, yleistä ja erityistä.

Sosiaalipedagogiikan teoriakehyksessä sosiaalipedagoginen hevostoiminta nähdään siis sekä lasten ja nuorten yleisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen ennaltaehkäisyn että mahdollisia vaurioita korjaavan sosiaalisen kuntoutuksen muotona. Väljästi määriteltynä se mieltyy harrastukseksi, joka tarjoa monipuolisia mahdollisuuksia tukea lasten ja nuorten sosiaalista kasvua ja hyvinvointia erilaisissa elämäntilanteissa ja edesauttaa lasten ja nuorten yhteisö- ja yhteiskuntasuhteiden suotuisaa rakentumista.

Sosiaalisen kasvun tukea vai sosiaalista kuntoutusta – lainsäädännön reunaehdoja

Maija Lipponen ja Nina Fagerström

Suomessa sosiaalipedagogista hevostoimintaa kasvatuksen ja sosiaalityön interventioina on alettu kehittää 2000-luvun alkupuolella. Toiminnan teoreettisena viitekehysenä on sosiaalipedagogiikka. Käytännön toteutuksessa menetelmässä yhdistyvät eläinavusteinen kuntoutus ja yhteisöllisyys.

Sosiaali- ja terveystalouden työssä asiakas on perinteisesti nähty toimenpiteiden kohteena. Sosiaalipedagogiikka on asiakkaan omaa aktiivisuutta tukeva ammatillinen orientaatio, jota voidaan hyödyntää muiden lähestymistapojen rinnalla. Oleellista on luoda toimiva vuorovaikutussuhde asiakkaan ja ohjaajan välille sekä lisätä asiakkaan itsenäistä toimijuutta. (Ranne 2005) Sosiaalipedagogista hevostoimintaa hyödynnetään kahdesta näkökulmasta: ennaltaehkäisevästi sosiaalisen kasvun tukemisessa sekä korjaavasti sosiaalisessa kuntoutuksessa.

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta ei siis ole sellaisenaan erillinen palvelu tai menetelmä, vaan se on ohjaamisen työote ja orientaatio. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta nojaa vahvasti siihen ammatillisuuteen ja pohjakoulutukseen, joka ohjaajalla on: sosiaalialan ammattilainen voi tuottaa sosiaalipalvelua kuten sosiaalista kuntoutusta, ohjaus- ja kasvatustalouden ammattilainen sosiaaliseen kasvuun liittyvää tukea.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajalla on ymmärrys yhteisön ja hevosen merkityksestä hyvinvoinnin tuottamisessa sekä miten niitä voidaan soveltaa asiakkaiden tavoitteisiin vastaamiseksi.

Hevostoimintaa voidaan tuottaa myös yhteistyössä eri alojen ammattilaisten kesken silloin kun yhden ammattilaisen osaaminen yksin ei riitä. Esimerkiksi talliyrittäjän ja sosiaalipedagogisen hevostoimintaohjaajan yhteistoiminta voi tavoittaa suuren määrän lapsia ja nuoria, joille mahdollistetaan turvallinen sosiaalisen kasvun ympäristö harastuspaikassa. Tällöin hevostoiminnan tavoite on vahvasti ennaltaehkäisevä.

Seuraavaksi kuvataan, miten sosiaalipedagogista hevostoimintaa hyödynnetään 1) sosiaalisen kasvun tukemisessa 2) sosiaalipalveluissa (muun muassa sosiaalisessa kuntoutuksessa) sekä kuvataan näiden palveluiden tuottamisen lainsäädännöllisiä reunaehdoja.

Sosiaalisen kasvun tukeminen hevostoiminnan avulla

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta mahdollistaa sosiaalisen kasvun tukemisen monin eri keinoin. Kasvatus- ja ohjaustalouden ammattilaiset soveltavat hevostoimintaa esimerkiksi lasten ja nuorten oppimisen tukemiseen, ryhmäytymisen edistämiseen sekä sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen parantamiseen.

Syrjäytymisen ehkäisyyn liittyy vahvasti sosiaalisten taitojen kehittyminen ja identiteetin vahvistuminen. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan alkuperäisen ajatuksen mukaan ”talliyhteisö kas-

vattaa”. Perinteinen ravi- tai ratsastustalliyhteisö voi kasvattaa hyvin hierarkisella tavalla. Sosiaalipedagogisin periaattein toimiva talliyhteisö kasvattaa aikuisjohtoisesti, osallistavasti ja asiakaslähtöisesti pyrkien yhteisön itseohjautuvuuteen. Yksilöä ei nähdä toiminnan kohteena, vaan aktiivisena toimijana.

Sosiaaliseen kasvuun vaikuttavia elementtejä tallilla ovat yhteisöllisyyden lisäksi aikuisohjautuvuus, asiakaslähtöisyys ja toiminnan monenlaiset osallistamisen mahdollisuudet. Ohjauksessa keskeistä on turvallisuuden maksimoiminen sekä pedagoginen ja toiminnallinen johtaminen. On kuitenkin tärkeää muistaa, että yksilö tulee talliyhteisöön omine

Sosiaalipedagogisin periaattein toimiva talliyhteisö kasvattaa aikuisjohtoisesti ja osallistavasti pyrkien yhteisön itseohjautuvuuteen. Nuoret suunnittelivat ja toteuttivat tapahtuman perheille. Ohjaajat olivat tukena. Kuva: Luonto hyvinvointikeskus Tyynelä

toiveineen, tarpeineen ja tunteineen. Kukaan muu kuin hän itse ei osaa arvioida, mitä hän tarvitsee saadakseen elämäänsä sen, mikä siitä puuttuu.

Talliyhteisö tarjoaa lukuisia mahdollisuuksia onnistua. Lisäksi se tarjoaa turvallisen ja kasvattavan ympäristön epäonnistua ja oppia. Tavoitteena on itsekasvatuksellinen talliyhteisö, missä kokeneemmat ohjaavat ja auttavat kokemattomia. Aikuisen ohjaajan tehtävänä on varmistaa, että osallistuja hyväksytään osaksi yhteisöä ja että hänelle löytyy hänen tarpeitaan vastaavaa tekemistä. Toiminnalla tavoitellaan itsetuntemuksen, fyysisen ja psyykkisen hyvinvoinnin sekä sosiaalisten taitojen kasvua ja sosiaalisen toimintakyvyn vahvistumista.

Kun talliyhteisöön tulee uusi jäsen, hevostoiminta-ohjaaja pyrkii herkällä korvalla kuuntelemaan, mitä juuri hän tulee hakemaan. Ohjaajan saaman koulutuksen merkitys tämän seikan oivaltamisessa on suuri. Sosiaalipedagogisen ajattelun mukaisesti ohjaaja tarjoaa asiakkaalle kasvuympäristön, jossa hän voi turvallisesti harjoitella taitoja – ei ohjaajan näkemyksen mukaisia, vaan osallistujan omien päämäärien mukaisia – jotka auttavat häntä pärjäämään omassa elämässään.

Yksilöllisten tavoitteiden ja tarpeiden vuoksi ohjaaja ei voi etukäteen tietää, mitä kunkin osallistujan sosiaalisen kasvun tukeminen tarkkaan ottaen vaatii. Sosiaalipedagogiselle hevostoiminnalle voidaan asettaa yleisiä tavoitteita, kuten terveellisten elämäntapojen tukeminen, johon kuuluvat säännöllinen päivärytmi, fyysinen työ, mielekäs tekeminen,

sekä ravinnon, puhtauden ja levon merkityksen oivaltaminen. Lisäksi rakentava sosiaalinen kanssakäyminen ja identiteetin vahvistuminen voivat olla toiminnan yleisiä tavoitteita. Yksilölliset tavoitteet kukin osallistuja muovaa itse, usein tiedostamattaan.

Tapausesimerkki sosiaalisen kasvun tukemisesta Metsäkylän ratsastuskeskuksessa

”Eräänä kesänä nuori, skitsofreniaa sairastava nainen tuli Metsäkylän ratsastuskeskuksen talliyhteisöön ratsastuskokeilun myötä. Hän toivoi hoitohevosta ja sai sellaisen. Hän kävi kahtena arkipäivänä viikossa hoitamassa hevosen tallityöntekijöiden työaikana. Pikkuhiljaa hän alkoi kantaa enemmän vastuuta myös yhteisistä asioista. Hänen kuntonsa parani ja hän alkoi käydä useammin ja olla pidempiä päiviä. Päivärytmi ja ravintotottumukset muuttuivat. Seurattuaan hevosten ruokintaa, sen säännöllisyyttä ja laadun tarkkuutta, hän vaihtoi suklaavanukkaat mikroateriaan. Hän nukkui yöt hyvin, koska ulkoili päivät. Hän oppi tallin tavat ja osasi siirtää niitä seuraaville. Hän oppi rakastamaan ja luopumaan, onnistumaan ja epäonnistumaan, olemaan autettavana ja auttamaan. Hän oppi tasapainottelemaan työn ja levon välillä ja tunnistamaan, milloin oli aika ”mennä lataamaan”. Hän muisti ottaa lääkkeensä, ”koska enhän voisi muuten tulla tallille”. Hänen itseyttämyksensä kasvoi, vointinsa koheni ja hän ”kykeni levittämään siipensä ja lentämään”. Hän

opiskeli hevosalaan ja vaihtoi tallia, koska oli valmis siihen. Nykyään hän elää itsenäistä elämää ja harrastaa hevosia muualla. Hän pärjää itsensä ja ympäristönsä kanssa, ja tietää sen myös itse.

Hevostoiminnalla on monentasoisia hyötyjä eri ikäisten ihmisten sosiaalisen kasvun tukena sekä syrjäytymisen ehkäisyssä. Kuva: Nina Fagerström/Metsäkylän ratsastuskeskus

Sosiaalisen kasvun tuen palvelut

Sosiaalisen kasvun tuen palveluita voidaan tuottaa joko itse maksaville asiakasryhmille tai joissakin tapauksissa julkisen järjestäjän tilaamina palveluina. Seuraavassa kuvataan reunaehtoja ja seikkoja, jotka liittyvät siihen, mikä taho on palvelun tilaaja ja maksaja.

Harrastus- ja virkistyspalvelut itse maksaville asiakkaille

Sosiaalipedagogista hevostoimintaa sosiaalisen kasvun tuen näkökulmasta voidaan tuottaa virkis-

tys- ja hyvinvointipalveluna tai harrasteena itse maksaville asiakkaille. Palvelun tilaaja ja maksaja on silloin sama eli asiakas tai hänen lähipiirinsä. Yleensä näissä palveluissa ajatellaan olevan mukana vahva ennaltaehkäisyn näkökulma.

Palveluita voidaan siis tuottaa ja markkinoida suoraan asiakkaille. Palvelu on tällöin Kuluttajaturvallisuuslain (920/2011) piirissä (Finlex 2019c). Näistä palveluista yritystoiminnassa maksetaan arvonlisäveroa. Arvonlisäverokanta riippuu tuotettavasta palvelusta ja siihen saa ohjeita Verohallinnosta (Verohallinto 2019). Yrittäjän kannattaakin kehittää markkinointi- ja vaikuttavuusosaamistaan palvelumyyntinsä tueksi.

Sosiaalipedagogista hevostoimintaa sosiaalisen kasvun tuen näkökulmasta voidaan tuottaa myös virkistys- ja hyvinvointipalveluna. Kuva: Luonto hyvinvointikeskus Tyyneleä

Palvelusetelit ja maksusitoumukset

Kuntien tai sosiaali- ja terveystyöpalveluiden kuntayhtymien palvelusetelit ja maksusitoumukset mahdollistavat sosiaalisen kasvun tuen palveluiden hankkimisen julkisen sektorin asiakkaille alueen yrittäjiltä. Palvelusetelit eivät ole vielä kovin yleisesti käytössä hevosavusteisille palveluille, mutta esimerkiksi Soiten alueella on otettu käyttöön palveluseteli Green Care –työtoimintaan (Soite 2019).

Palveluseteleitä ja maksusitoumuksia on eri alueilla käytössä eri palveluihin, joten omasta kunnasta tai sote-alueelta voi tiedustella, millaisiin palveluihin palvelusetelit ovat käytössä ja voiko niitä soveltaa hevosavusteisiin palveluihin. Palveluseteli-palveluntuottajaksi rekisteröidytään omaan kuntaan tai sosiaali- ja terveystyöpalveluiden kuntayhtymään, joka asettaa kriteerit palveluntuottajalle. Maksusitoumuksia voidaan kirjoittaa esimerkiksi lastensuojelussa harrastetoimintaan, jolloin palveluntuottajalle ei välttämättä ole erillisiä koulutusvaatimuksia. Raportointia lähettävälle taholle voidaan edellyttää.

Kuntien ja kuntayhtymien palveluhankinnat

Kunnat ja sosiaali- ja terveystyöpalveluiden kuntayhtymät myös kilpailuttavat tiettyjä kuntoutus- ja terapiapalveluita. Tarjouskilvoissa saatetaan erikseen mainita haettavan luonto- ja eläinavusteisia kuntoutus- ja terapiapalveluita. Lisäksi erilaiset

henkilökohtaisen budjetoinnin kokeiluhankkeet, sosiaalisen kuntoutuksen hankkeet ja erilaiset kehittämishankkeet ovat kokeilleet hankkia asiakkaalleen hevosavusteisia palveluja. Henkilökohtaisen budjetoinnin toteutuessa ideaalitulanteessa asiakas valitsee itse ilman ennalta määrättyä palveluvalikoimaa ne palvelut, jotka edistävät eniten hänen hyvinvointiaan. Hankekokeilujen aikana kannattaa jo miettiä palvelun jatkuvuutta hankerahoituksen päättymisen jälkeen, jotta kokeilu on yrittäjän näkökulmasta kannattavaa.

Palveluiden suoramarkkinoinnilla voidaan tavoittaa myös julkisen sektorin ostajia, jotka hankkivat palveluita asiakkailleen tai yksiköilleen kuten kouluille ja päiväkodeille. Usein verollisuus ei ole este palvelun hankkimiselle ostajan näkökulmasta, jos sen tarve ja vaikuttavuus on muuten perusteltu. Yrittäjän kannattaakin etsiä aktiivisesti yhteistyöverkostoja, jolloin myös muita rahoitusmuotoja voi löytyä.

Sosiaalihuoltolaki määrittelee sosiaalipalvelut kuten sosiaalisen kuntoutuksen

Käsite sosiaalinen kuntoutus tuli sosiaalipedagogiseen täydennyskoulutukseen vuonna 2004. Alettiin puhua sosiaalisesta kuntoutuksesta, koska sosiaalipedagogisen hevostoiminnan avulla kuntoutettiin yksilön sosiaalisia taitoja. Sosiaalinen kuntoutus terminä alkoi näkyä opinnäytetöissä ja koulutuksen lopputöissä. Sosiaalista kuntoutusta käsitteenä ei aluksi ollut tarkasti määritelty ja eri

tahot tarkoittivat sillä eri asioita. Siitä johtuen sosiaalinen kuntoutus käsitteenä on herättänyt paljon kysymyksiä täydennyskoulutuksen käyneiden hevostoimintaohjaajien keskuudessa. Vuonna 2014 voimaan tullut sosiaalihuoltolaki kuitenkin määrittelee kaikki sosiaalihuollon palvelut, kuten sosiaalisen kuntoutuksen.

Sosiaalihuoltolaissa (SHL 2014, 15 – 17 §) määritellään sosiaalinen kuntoutus seuraavasti:

Sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu:

- 1) *sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen;*
- 2) *kuntoutusneuvonta ja -ohjaus sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen;*
- 3) *valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan;*
- 4) *ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin;*
- 5) *muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.*

Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaikka- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan viitekehys täyttää monet sosiaalisen kuntoutuksen vaatimukset. Hevostoiminnalla voidaan parantaa yksilöiden arjessa selviytymistä, elämänhallintaa, ryhmässä pärjäämistä ja sosiaalisten taitojen kehittymistä. Tämä kaikki on kirjattuna sosiaalihuoltolain sosiaalisen kuntoutuksen pykälään. Lain mukaan palveluilla tarkoitetaan ensisijaisesti kunnallisia sosiaalipalveluja ja niihin sisältyviä tukipalveluja sekä muita toimia, joilla sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö edistää ja ylläpitää yksilön, perheen ja yhteisön toimintakykyä, sosiaalista hyvinvointia, turvallisuutta ja osallisuutta.

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta yksityisen sosiaalipalveluna

Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalihuollon toteuttaminen on kunnan vastuulla. Kunta voi joko tuottaa palvelut itse tai ostaa yksityiseltä palveluntuottajalta. Yksityiset sosiaalipalvelut täydentävät kunnallisia palveluja ja tarjoavat niille vaihtoehtoja. Yksityiset palveluntuottajat, lähinnä yritykset, järjestöt ja säätiöt, voivat myydä palvelujaan joko kunnille, kuntayhtymille tai suoraan asiakkaille.

Sosiaalihuoltolain mukaan ainoastaan sosiaalialan ammattihenkilö voi tuottaa sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita. Sosiaalihuollon ammattihenkilölain tarkoituksena on edistää asiakasturvallisuutta sekä sosiaalihuollon asiakkaan oikeutta laadultaan hyvään sosiaalihuoltoon ja hyvään kohteluun.

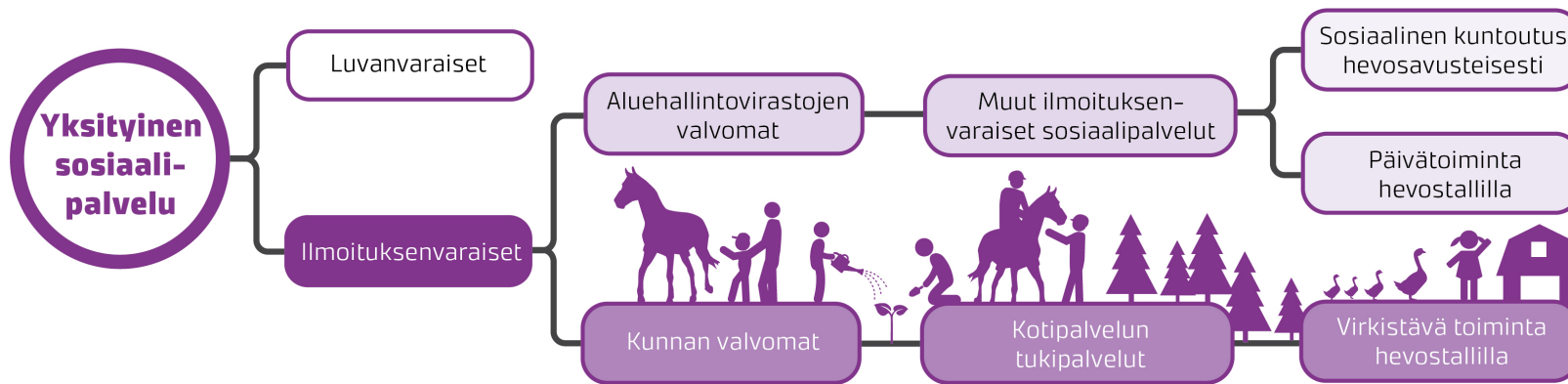
Yksityisen palveluntuottajan toteuttama sosiaalipalvelu on sosiaalihuollon rekisteriin ilmoitettava yksityinen sosiaalipalvelu, jolloin sen tuottajalla tulee olla sosiaali- tai terveysalan koulutus ja toiminnan tulee täyttää yksityisistä sosiaalipalveluista annetun lain (922/2011) mukaiset edellytykset (Finlex 2019b). Esimerkiksi palvelun vastuuhenkilön kelpoisuudesta säädetään sosiaalihuoltolain (1301/2014) 46 a §:ssä kolmannessa momentissa:

Sosiaalihuollon tai sosiaali- ja terveydenhuollon pääasiassa hallinnollisissa johtotehtävissä voi toimia sosiaalityöntekijä tai henkilö, jolla on tehtävään soveltuva ylempi korkeakoulututkinto ja alan tuntemus sekä niiden lisäksi riittävä johtamistaito.

Sosiaalityön ammatillisesta johtamisesta säädetään sosiaalihuollon ammattihenkilöistä annetun lain 9 §:ssä.

Muissa asiakastyön ohjausta sisältävissä sosiaalihuollon johtotehtävissä voi toimia henkilö, jolla on tehtävään soveltuva korkeakoulututkinto, alan tuntemus sekä riittävä johtamistaito.

Vakiintuneen valvontakäytännön mukaan korkeakoulututkinnolla tarkoitetaan vähintään alempaa yliopistollista tutkintoa tai ammattikorkeakoulututkintoa (AMK). Alan tuntemuksen eli riittävän työkokemuksen katsotaan voineen muodostua noin kolmen vuoden työskentelyllä. Riittävä johtamistaito edellyttää joko tutkintoon sisältyvää tai sen lisäksi suoritettua johtamiskoulutusta tai käy-

© Luke: Lipponen, Törmälä

Kuvio 1. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta voi olla osa yksityisiä sosiaalipalveluita. Niitä valvovat kunnat ja aluehallintovirastot.

tännön kokemuksen kautta hankittua johtamistaitoa. (Valvira 2019)

”Sosiaalipedagoginen hevostoiminta” ei voi olla yksityinen sosiaalipalvelu, koska sen nimistä palvelua ei tunneta sosiaalihuoltolaissa. Sen sijaan yksityinen sosiaalialan palveluntuottaja voi kyllä tarjota sosiaalipedagogista hevostoimintaa, jota edellä mainitut edellytykset täyttävä yrittäjä voi myydä ”sosiaalisena kuntoutuksena”, ”päivätoimintana”, ”sosiaaliohjauksena” tai muuna lain mainitsemana sosiaalipalveluna (kuviot 1). Sosiaalipalvelut ovat arvonlisäverottomia tietyin edellytyksin, joista yksi on palvelun rekisteröinti sosiaalihuollon rekisteriin (Vero 2019).

Ympäri vuorokautisille palveluille haetaan lupaa aluehallintovirastosta, eikä palvelua saa aloittaa

ennen kuin lupahakemus on hyväksytty. Muista kuin ympärivuorokautista hoivaa tarjoavista yksityisistä sosiaalipalveluista tehdään ilmoitus omaan kuntaan tai kuntayhtymään, ja palvelun voi aloittaa, kun ilmoitus on tehty ja kunta on hyväksynyt palvelukokonaisuuden. Kunnasta tai kuntayhtymästä ilmoitus yksityisestä sosiaalipalvelusta menee lausunnon kanssa aluehallintovirastoon käsiteltäväksi. Mikäli ilmoitus hyväksytään aluehallintovirastossa, palvelu rekisteröidään Valverekisteriin, joka on aluehallintovirastojen ja Valviran yhteinen yksityisten sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajien rekisteri. (Aluehallintovirasto 2019)

Aluehallintovirastot noudattavat palveluntuottamiselle laissa asetettuja kriteereitä ilmoituksia käsitellessään. Yksityisen sosiaalipalvelun vastuunhen-

Sosiaalinen kuntoutus hevosavusteisesti

Päivätoiminta hevosallilla

Virkistävää toimintaa hevosallilla

kilön pätevyysvaatimus saattaa kuulostaa kohutuuttomalta pienen yrityksen ollessa kyseessä. Jokainen ilmoitus käsitellään kuitenkin tapauskohtaisesti ja tarkastellaan esimerkiksi palveluntuottajan pätevyyttä suhteessa annettuun sosiaalipalveluun.

Jo palvelua suunnitellessa kannattaa ehdotto-

masti olla yhteydessä omaan kuntaan tai sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymään lisäohjeiden saamiseksi. Myös aluehallintovirastosta kannattaa kysyä ohjeita kirjallisena sekä tiedustella aikaisempia päätöksiä vastaavista palveluista ennen ilmoituksen jättämistä. Hevosavusteiset sosiaalipalvelut ovat niin uudenlaisia palveluja, että usein on hyvä varmistaa, että viranomaiset tietävät, millaisesta palvelusta on kysymys.

Hevostoiminta sosiaalista kanssakäymistä edistävänä palveluna

Sosiaalista kanssakäymistä edistävä hevostoiminta, johon ei sisälly mitään hoidollista, voidaan katsoa lain mukaan kotipalvelun tukipalveluiksi (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 19 §), joiden avulla tuetaan sosiaalista kanssakäymistä. Näin ollen esi-

merkiksi ryhmätoimintaa voidaan sosiaalipalveluksi katsottavan päivätoiminnan sijaan tarjota kotipalvelun tukipalveluna esimerkiksi nimellä ”virkistävää toimintaa hevostallilla” (kuvio 1). Kotipalvelun tukipalvelut eivät sisällä hoidollisia tai lääkinnällisiä toimenpiteitä eli asiakkaat pärjäävät toiminnassa oman toimintakykynsä puitteissa.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan viitekehys sopii myös sosiaalista kanssakäymistä edistäviin kotipalvelun tukipalveluihin. Kuva: Luontohyvinvointikeskus Tyynelä.

Kotipalvelun tukipalvelut rekisteröidään kunnan tai kuntayhtymän tukipalvelurekisteriin, jolloin arvonlisäverottomuuden edellytys rekisteröinnin osalta täyttyy. Palvelun käyttäjä maksaa palvelun itse ellei siihen ole käytössä kunnan palveluseteliä.

Koulutusvaatimukset tukipalveluiden tuottajille asettaa kunta ja ne ovat usein matalampia kuin yksityisen sosiaalipalvelun tuottajalla. Esimerkiksi Siun sote on laatinut ohjeen kotipalvelun tukipal-

veluiden tuottajien koulutusvaatimuksista (Siun sote 2019). Joissain kunnissa koulutusvaatimusta ei välttämättä ole lainkaan, vaan kunnan toimesta tarkastetaan vain toimitilat. Myös pelastusviranomaisen saattaa asettaa vaatimuksia tilojen suhteen.

Yhteenveto

Kirjoituksessa on tuotu esiin lainsäädäntö, joka asettaa reunaehdot sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan. Sosiaalisen kasvun tukeminen on vähemmän säänneltyä kuin sosiaalinen kuntoutus. Oleellista on kirkastaa palvelun kohderyhmä: kuka on palvelun käyttäjä sekä mikä taho on palvelun tilaaja ja maksaja. Palvelu rakennetaan palveluntuottajan ammattitaidosta käsin ja nimetään siten, että palvelu on sen lain piirissä, johon se kuuluu.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan monipuolinen kenttä on parhaimmillaan, kun toimintaa toteutetaan eri koulutustaustoilla. Oleellista on jäsentää oma osaaminen suhteessa palvelutarjonnan kirjoon. Kukin sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja tekee arvokasta työtä oman asiakasryhmänsä parissa.

Terveen kasvun mahdollisuudet talliyhteisön tuella, yksilön identiteetin vahvistuminen sekä pärjääminen omassa ympäristössään, lähiyhteisöissään ja yhteiskunnassa omista lähtökohdista, tunteista ja tarpeista käsin ovat kaikki asioita, jotka lisäävät

ihmisten hyvinvointia. Luonnon ja hevosen tuottamat hyvinvointivaikutukset ovat merkittävä osa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan vaikuttavuutta. Luonto- ja eläinavusteinen toimintatapa ja hyvinvointipalvelujen tuottaminen tarjoavat loputtomia mahdollisuuksia kaikille hevostoimintapalveluiden tuottajille.

Viitteet

- Aluehallintovirasto 2019. [Ilmoituksenvarainen toiminta](#). Viitattu 23.10.2019.
- Finlex 2019a. [Sosiaalihuoltolaki](#). Viitattu 21.10.2019.
- Finlex 2019b. [Laki yksityisistä sosiaalipalveluista](#). Viitattu 21.10.2019.
- Finlex 2019c. [Kuluttajaturvallisuuslaki](#). Viitattu 23.10.2019.
- Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Soite 2019. [Palvelusetelin sääntökirja Green Care -toimintaan](#). Viitattu 23.10.2019.
- Ranne K., (2005). Sosiaalipedagoginen ammatillisuus: Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Sarja D, Muut julkaisut 1/2005, Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- Siun sote 2019. [Kotipalvelun tukipalvelutuottajat](#). Viitattu 23.10.2019.
- Valvira 2019. [Yksityisen sosiaalihuollon luvat](#). Viitattu 23.10.2019.
- Verohallinto 2019. [Yksityisten sosiaalipalveluiden verotuksesta](#). Viitattu 23.10.2019.

Teorialle rakentuva ammatillisuus sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa

Seija Okulov

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on sosiaalipedagogiikan teorialle perustuvaa toimintaa. Toiminnan lähtökohtana on ihmisen ja hevosen vuorovaikutus sekä talliyhteisö, jossa toiminta tapahtuu. Hevostoiminnassa sovellettavat elementit nousevat sosiaalipedagogiikan teoriasta ja ne vaikuttavat suoraan hevostoiminnan eri muotoihin ja orientaatioihin.

Hevosen avulla pyritään osoittamaan asiakkaalle niiden asioiden tärkeys, joista oma hyvinvointi syntyy, kuten puhtaus, terveellinen ravinto, säännölliset ruoka-ajat, sopiva liikunta ja riittävä lepo. (Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry 2019) Hevostoiminnan ohjaaja käsittelee asiakkaan tai ohjattavan kanssa hyvin arkisia ja käytännönläheisiä asioita koko ajan muistaen teorian antaman perustan.

Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry:n laatukäsikirjassa (julkaisematon) toiminnan ydinprosessi on asiakkaan sosiaalisen kasvun tukeminen talliyhteisössä. Tätä ydinprosessia vahvistaa tavoitteellisuus ja sen yksi oleellinen perustekijä on ohjaajan osaaminen ja ammatillinen perusta; ohjaaja on vastuussa prosessin kokonaisuudesta. Ohjaajan tulee ymmärtää asiakkaan tarpeet ja hänen elämäntilanteensa sekä yksilön kokemuksen että laajemman sosiaalisen (yhteiskunnallisen) rakenteen kautta; missä tilanteessa ja missä kontekstissa tämän asiakkaan haasteet ilmenevät ja mihin suuntaan tilannetta pitäisi muuttaa tai pa-

rantaa. Tämän tilannearvion sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja tekee perusammattitaitonsa, persoonansa ja kokemuksensa pohjalta soveltaen sosiaalipedagogiikan teoreettista viitekehystä. Voidaan puhua sosiaalipedagogiikan ammatillisesta käyttöteoriasta. Sosiaalipedagogisesti orientoitunut ammattihenkilö kiinnittää huomionsa erityisesti yksilön tai ryhmän sosiaaliseen ympäristöön ja kontekstiin. (Ranne & Rouhiainen-Valo 2005, 33-34).

Sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja perustaa työnsä siihen perusammattiin, josta hänellä on koulutus. Ohjaajat voivat olla ammatiltaan esimerkiksi opettajia, sosiaalityöntekijöitä tai -ohjaajia, sairaan- tai terveydenhoitajia, toiminta- tai psykoterapeutteja tai lääkäreitä. Jokainen on omassa ammatillisessa peruskoulutuksessaan omaksunut tietyn ammatillisen perusorientaation, jonka päälle rakentuu ymmärrys siitä, miten sosiaalipedagogiikan teoriaelementtejä voi soveltaa juuri tässä ammattityössä. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta ei ole nimi ammattitoiminnalle, vaan se on työote tai orientaatio, jota voidaan käyttää esimerkiksi opetuksessa, ohjauksessa tai sosiaalityössä. Tässä luvussa tarkastellaan sitä, miten tämä sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ammatillisuus muodostuu ja mitä se hevostoiminnan ohjaajalta edellyttää.

Mitä ammatillisuudella ymmärretään?

Ammatillisuus käsitteenä liitetään aina johonkin ammattiin. Se perustuu ammatilliseen koulutukseen, missä ammattitoimintaan tarvittavat käytännöt, menetelmät ja toimintamallit opitaan (Tilastokeskus 2019). Ammatillisuus voi tarkoittaa siten tietyn ammatin sisäisten kriteerien mukaista osaamista ja toimintaa. Pelkkä ammatin osaaminen ei kuitenkaan ole ammatillisuuden tae. Se luo vasta perustan sille, miten esimerkiksi asiakkaiden tarvitsema palvelu toteutetaan. Työtehtävän edellyttämien tietojen ja taitojen lisäksi on osattava toimia ja olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa.

Ammatillisuus voi tarkoittaa myös tietynlaista asiantuntemusta eli sitä, että ammatissa toimiva tuntee oman alansa erityisen hyvin. Asiantuntijuus on suunnitelmallisen, tietoisien ja tavoitteellisen kehittymisen tulosta (Collin 2009). Näin asiantuntija pystyy myös soveltamaan ammatillista osaamistaan laajasti. Ammatillisuus on kokonaisuus, jonka muodostavat ammatillinen koulutus, työura ja ammattihenkilön oma elämäkokemus (kuvio 1).

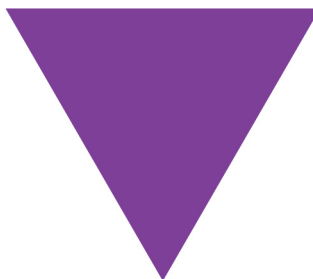
Tässä artikkelissa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ammatillisuus tarkoittaa ammatillisen koulutuksen (formaali tieto) perustalle rakennettua työtöytä ja tapaa työskennellä (praktinen tieto). Sosiaalipedagogiikan teoriaviitekehysten sovelta-

misen on tämän työtteen erityisosaamista. Tällöin koulutettu ohjaaja toteuttaa asiakkaan tarpeen mukaista sosiaalipedagogisesti toiminnallista ohjausta hevosen avulla. Näin muodostuu hevostoiminnan toteutukseen tarvittava käyttöteoria tai -tieto. Tässä asetelmassa kaikki kolme osatekijää (ohjaaja, hevonen ja asiakas) ovat samanarvoisia. Ne tuovat oman panoksensa kokonaisuuteen, jolloin asetelma on jokaisen asiakkaan tapauksessa ainutlaatuinen.

Sosiaalipedagogiikka liittyy hevostoiminnan osin myös yhteiskunnalliseksi toiminnaksi, koska sosiaalipedagogiikan ydinajatukseseen kuuluu aina jonkinasteinen vaikuttaminen ja toiminnan kohteen valtaistaminen (Hämäläinen 1999, 80). Jotta hevostoiminnassa ohjaaja pystyisi tekemään käytännön ohjaustyötä, hänen on ymmärrettävä, mitkä asiat toiminnassa ovat sosiaalipedagogisia, miten ne liitetään omaan ammatilliseen työskentelyyn ja saadaan näin vaikuttamaan käytännön ohjaustilanteissa.

PRAKTINEN TIETO

- Hiljainen tieto
- Kokemuksesta syntyvä tieto
- Arviointikyky

FORMAALI TIETO

- Oppikirjatieto, ammatillinen
- Eksplisiittinen tieto

METAKOGNITIIVINEN JA REFLEKTIIVINEN TIETO

- käytännön tiedon ja formaalisen tiedon kombinaatiosta syntyvä käyttötieto

Kuvio 1. Asiantuntijatiedon komponent Collinin mukaan (2009).

Teoriaviitekehys ammatillisuuden laajentajana

Sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja perustaa ohjauksensa sosiaalipedagogiikan teoriaan. Tämä edellyttää sosiaalipedagogisen ajattelun kehittymistä ja sisäistämistä (Hämäläinen 1999, 17). Kaikkea ohjaustoimintaa tulee tarkastella ”sosiaalipedagogisten silmälasien” läpi. Sosiaalipedagoginen ajattelu ja ymmärrys kehittyvät prosessissa, minkä lähtökohta on sosiaalipedagogisen teoriaperustan tuntemus. Sosiaalipedagoginen ajattelu kiinnittyy ohjaajan omaan ammatilliseen

perustaan, joka on sekä ammatillisen koulutuksen että työn kautta karttuneen kokemuksen yhteistulos. Ymmärryksen sisäistämisessä keskeistä on myös ohjaajan elämäkokemus ja arvot, joihin hän elämän asenteensa ja ammatillisuutensa perustaa. (Nivala 2014)

Sosiaalipedagogiikan teoreettista perustaa tarvitaan:

✓ antamaan ohjaajan ajattelulle, toiminnalle ja havainnoille laajemman viitekehyksen, eli jäsentämään käytännön toiminnassa koettuja

ja havaittuja asioita.

- ✓ rajaamaan sitä, mitä ilmiötä sosiaalipedagogisessa toiminnassa tarkastellaan ja mitä niistä voidaan sanoa.
- ✓ selittämään syy-seuraussuhteita ja tukemaan ohjaajan omien havaintojen yleistävyyttä.

Teoreettinen tieto voi syntyä joko havainto- tai aineistolähtöisesti eli induktiivisesti, jolloin havaintojen yleisyys ohjaa muodostamaan jonkin selityksen sille, miksi ilmiö tapahtuu. Tällainen teorianmuodostus on mahdollinen hevostoiminnassa,

kun esimerkiksi jokin tietty harjoitus saa ohjattavissa aikaan samankaltaisen muutoksen. Muutoksen toistuvuuden taustalla on jotain, mikä voidaan yleistää toiminnassa laajemmin sovellettavaksi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2001, 133; Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006)

Toinen teoreettisen tiedon syntytapana on deduktiivinen, missä teoria – hevostoiminnan kohdalla sosiaalipedagogiikan teoria – ohjaa toiminnassa esille tulevien ilmiöiden päättelyä. Teorialla voidaan selittää sitä, mistä joku ilmiö johtuu, jolloin harjoitteita voidaan suunnitella ja muokata juuri tiettyjen tavoitteiden saavuttamiseksi. Deduktiivinen lähestymistapa hevostoiminnassa voi myös tuottaa uutta tietoa, jos näyttää ettei teoria tässä toteutuksessa todennu. (Grönfors 2011, 14)

Kun sosiaalipedagogista hevostoimintaa toteutetaan käytännössä, syntyy paljon arkiajattelun tuottamia havaintoja ja tietoa. Arkiajattelu on yleensä lyhytjänteistä ja jättää ilmiöihin kuuluvan päättelyn kesken. Arkiajattelu tarkastelee ilmiöitä irrallisina havaintoina ja sillä on taipumus yleistää helposti eli tehdä yksittäisistä havainnoista laajempia yleistyksiä ilman perusteluja. Yleistyksiä tehdessään arkiajattelu valikoi havaintoja ilman teoriaperustaan liitettävää systematiikkaa eikä kyseenalaista tehtyjä havaintoja. (Okulov 2016)

Tieteellinen ajattelu puolestaan noudattaa päätetyn logiikkaa kurinalaisesti ja järjestelee ja systematisoi havaintoja. Systematisointi perustuu jo-

honkin tieteelle ominaiseen yleistämisen sääntöön. Tieteellinen ajattelu pyrkii näkemään yhteyksiä ”pinnan alla” ja tästä syystä havaintoja tehdään systemaattisesti. Tähän systemaattiseen havainnointiin kuuluu myös perustelu, kyseenalaistaminen ja ihmettely. (Okulov 2016) Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa tulisi ohjauksessa ja menetelmällisessä työskentelyssä pyrkiä tieteelliseen ajatteluun, jolloin voidaan teoriaan perustaen sanoa, että toiminnalla oli vaikutusta lopputulokseen.

Sosiaalipedagogisesti orientoituneen ammattilaisen pätevyysalueet

Sosiaalipedagogisesti orientoituneen ammattilaisen osaamisen voi katsoa muodostuvan erilaisten pätevyysalueiden kautta (kuviot 2). Ajatuksen on kehittänyt tanskalainen Bent Madsen (1995, Laihon 2005, 46 mukaan) ja sitä on sovellettu ammattikorkeakoulujen sosionomikoulutuksessa. Se soveltuu hyvin myös hevostoiminnan ohjaajan osaamisen jäsentämiseen.

Madsenin kukan terälehdet edustavat sosiaalipedagogisesti suuntautuneen ammattihenkilön eri pätevyysalueita yhdistyksen terälehtien keskiössä toimintapätevyudeksi. Hevostoimintaohjaajan toimintapätevyys muodostuu painotuksiltaan erilaiseksi riippuen hänen perusammattistaan. Opettajan koulutus korostaa eri tavalla pätevyyden eri osia kuin vaikkapa sosiaalityöntekijän. Ammatillisen pohjan lisäksi henkilön persoonalliset ominai-

suudet vaikuttavat toimintapätevyyden muodostumiseen.

Toimintapätevyys on sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa ydin, johon pyritään ja jonka muodostumisessa muut pätevyysalueet ovat välttämättömiä. Sosiaalipedagogisen teorian peruselementtejä yhteisöllisyyttä, elämyksellisyyttä ja toiminnallisuutta (Hämäläinen 1999, liite 1). sovelletaan hevostoiminnassa ja toiminnallisuus on juuri se, jonka on havaittu vaikuttavan eniten asiakkaan tavoitteiden saavuttamisessa. Toiminta tapahtuu hevosen avulla, jolloin eläin on ohjaustilanteessa osallisena vuorovaikutuksessa ja vahvistaa toiminnallisuutta.

Yhteisöllisyyden kokemus sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa syntyy erityisesti talliyhteisön kautta. Asiakas, ohjaaja ja hevonen ovat kaikki saman yhteisön jäseniä ja jakavat saman yhteisöllisyyden. Tässä yhteisössä vuorovaikutus näiden jäsenten kesken on välttämätöntä. Siksi sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajalta edellytetään vuorovaikutuksen taitoja ja sen lainalaisuuksien ymmärrystä. Tästä syystä kommunikatiivinen pätevyys on hevostoiminnassa tärkeä.

Kommunikatiivinen pätevyys liittyy ilmaisulliseen pätevyysalueeseen. Hevostoimintaohjaajalta edellytetään luovuutta ja kykyä käyttää toiminnan elämyksellisyyttä asiakkaan hyväksi. Luonto, eläin ja talliyhteisö tarjoavat monipuolisia kanavia ilmaisuun myös sellaisille asiakkaille, joilla tavanomainen il-

Kuvio 2. Sosiaalipedagogiikan asiantuntijan pätevyysalueet (Madsen 1995 Tarvosen 2011 mukaan).

maisu tuottaa vaikeuksia. Ilmaisua voi helpottaa myös toiminnallisuus, jolloin toiminnan kautta päästään sanoittamaan vaikeita asioita. Tästä syystä hevostoiminnan ohjaajan on oltava ilmaisullisesti luova. Kun toimintapätevyyden kokonaisuus toteutuu sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa, ohjaaja ottaa asiakkaan sosiaalisen ympäristön huomioon ja tukee häntä yksilölliseen kasvuun ja yhteiskunnan jäsenyyteen. Tällöin ohjaaja ymmärtää sosiaalipedagogiikan teorian, sekä teorian soveltamisen ja toteuttamisen käytännössä. Kun ohjaaja toimii tämän ymmärryksen varassa, toimii hän sosiaalipedagogisesti. Näin on mahdollista myös kehittää sosiaalipedagogisia käytäntöjä (Hämäläinen 1999, 30).

Teorialle rakentuvan sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ammatillisuus

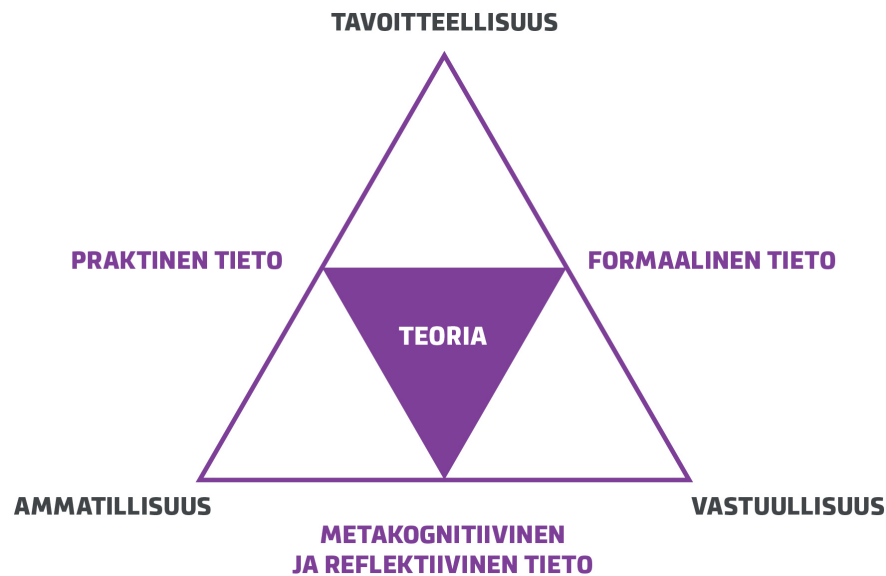
Kaikki hevostoiminta ei ole sosiaalipedagogista. Oleellista on, että toiminnalla on asiakkaan kuntoutumisen näkökulmasta asetettu tavoite, jota kohti asiakas ohjaajan tukemana pyrkii. Hevosen kanssa toimiminen on väline tavoitteen saavuttamiseen (Orava 2010, 19). Ohjaus on keskeinen tekijä sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa. Se on yhteistoimintaa, jossa tuetaan ja edistetään ohjattavan oppimis-, kasvu-, työ- tai ongelmanratkaisuprosesseja sellaisilla tavoilla, että ohjattavan toimijuus vahvistuu (Vehviläinen 2014 ja 2017).

Ohjauksessa korostuu ohjaajan ja ohjattavan välinen vuorovaikutus. Tämä on edellä kuvatus Mad-

senin kukan yksi pätevyysalue eli kommunikatiivinen pätevyys. Ohjaus on sosiaalipedagogisesti orientoituneessa toiminnassa valmentamista, kasvattamista ja innostamista, missä pyrkimys on individualistisesta ohjauksen ymmärryksestä yhteisölliseen, laajempaan näkemykseen (Okulov 2017). Toiminnan suunnittelu ja arviointi yhdessä asiakkaan kanssa on tärkeää. (Ranne 2002, 108; Kosola 2017, 5) Suunnitteluun tarvitaan laajaa käsitystä asioiden välisistä yhteyksistä, jotta voidaan arvioida, mitä mikäkin tekijä asiakkaan ohjausprosessissa voi saada aikaan. Tässä auttaa teorian ymmärtäminen. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajan työn pitää olla ammattieettisesti kestävä. Ohjaajan pitää olla paitsi ammattitaitoinen myös pystyä eettiseen pohdintaan. Eettisen pohdinnan tavoitteena on edistää asiakkaana olevan ihmisen hyvää. Eettisyys on erityisen tärkeää, jos asiakkaana on ihmisiä, jotka ovat jollain tavoin alistettuja, vähäosaisia tai voimattomia. (Saarikoski 2017, 11-12).

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan perusasetelman luovat käytännön toiminnassa ja ammatillisessa peruskoulutuksessa hankitut tiedot ja taidot, jotka kokemuksen reflektoinnin kautta jalostuvat metatason osaamiseksi. Metatason ymmärrystä tukevat sosiaalipedagogiikan teorian peruselementit. Sosiaalipedago-

ginen hevostoimija ymmärtää ne ja tunnistaa, miten ne näkyvät ja vaikuttavat käytännön ohjaustöiminnassa. Ammattimaiseen, laadukkaaseen sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan kuuluu vankka perusammatin osaaminen, mutta myös sisäistetty sosiaalipedagogiikan teoreettinen ymmärrys. Kun käytännön osaaminen ja teoriaperusta ovat hallussa, toimii ohjaaja ammatillisesti, tavoitteellisesti ja vastuullisesti (kuvio 3). Syntyy kombinaatio, jossa toiminnan kohde voi luottaa, että hän saa laadukasta ja eettisesti kestävää palvelua.

Kuvio 3. Teorialle rakentuvan sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ammatillisuuden kehikko.

Ammatillisuus ja asiantuntijuus eivät synny hetkessä. Näitä on mahdollista kehittää jatkuvasti käytännön toiminnassa. Sosiaalipedagogiikan teoria antaa raamit työskentelyn lähtökohdille. Teoria tarjoaa myös kehykset arvioida eteen tulevia uusia asioita ja miten suhteuttaa ne jo opittuun ja koettuun. Teorian avulla on mahdollista ymmärtää asioiden merkityksiä ja toimintatapoja.

Sosiaalipedagogiikka on laaja, monitahoinen ja dynaaminen tiede. Sen perusperiaatteet ovat kuitenkin sovellettavissa aikakaudesta tai paikasta riippumatta. Sosiaalipedagogisesti rakennetun toiminnan ajatus tukea heikoimmassa asemassa olevia ja ohjata heitä osallisuuteen ja toimijuuteen on aina yhtä ajankohtainen.

Hämäläisen (1999) perusviesti, jonka mukaan ”tulkinnaissa sosiaalipedagogiikasta on ajatus teorian ja käytännön, ajattelun ja toiminnan yhdistymisestä sosiaalipedagogiikan käsitteessä,” pätee myös sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa. Se on kehittynyt nykyiseen muotoonsa sosiaalipedagogista teoriaa soveltamalla, ja toiminnassa näkyy teorian ja käytännön elävä suhde.

Viitteet

- Collin, K. 2009. Asiantuntijaksi oppiminen, ammatillisen identiteetin kehittyminen ja moniammatillinen työ. Luento 22.3.2009. Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos. <https://koppa.jyu.fi/kurssit/65050/luento/luentokaijajacollin/view> Viitattu 22.6.2019.
- Grönfors, M. 2011. Laadullisen tutkimuksen kenttätömenetelmät. SoFia-Sosiologi-Filosofiapu Vilkkä, Hämeenlinna. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html Viitattu 18.7.2019
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. 6. – 7. painos.
- Hämäläinen, J. 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus. Opetusjulkaisuja 1/1999. Kuopio.
- Kosola, K. 2017. Hevoset itsetuntemuksen peileinä – mielen hyvinvointia sosiaalipedagogisessa orientaatiossa. Sosiaalipedagoginen hevostointäydennyskoulutus. Itä-Suomen yliopisto, Koulutus- ja kehittämisspalvelu Aducate. Julkaisematon projektityö.
- Laiho, E. 2005. Sosiaalipedagogiikan ja erityispedagogiikan kohtaamispisteitä sosionomi (AMK) -opiskelijoiden näkemänä. Teoksessa Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulu Sarja D, Muut julkaisut 1/2005.
- Nivala, E. 2014. Kohti sosiaalipedagogista ajattelua, toimintaa ja opetusta? <http://www.sosiaalipedagogiikka.fi/kohti-sosiaalipedagogista-ajattelua-toimintaa-ja-opetusta/> Viitattu 29.6.2019.
- Okulov, S. 2016. Miksi tarvitaan teoriaa? Luento Sosiaalipedagoginen hevostointäydennyskoulutuksessa. Ypäjän hevosopisto 21.4.2016.
- Okulov, S. 2017. Ohjaus toimintana – miltä se näyttää hevostointinnassa? Luento Sosiaalipedagoginen hevostointäydennyskoulutuksessa. Itä-Suomen yliopistossa 21.4.2016.
- Orava, J. 2010. Sosiaalipedagogisen hevostointinnan päämäärät ja toteutus hevostointinnan ohjaajien kuvaamina. Itä-Suomen yliopisto. Filosofinen tiedekunta. Pro gradu-tutkielma.
- Ranne, K. 2002. Sosiaalipedagogiikan ydintä etsimässä: sosiaalipedagogiikka suomalaisten ja ruotsalaisten asiantuntijahaastattelujen sekä dokumenttien valossa. Turun yliopiston julkaisuja C 189. Turku 2002.
- Ranne, K. & Rouhiainen-Valo, T. 2005. Sosiaalialan ammatillisen käyttöteorian muotoutuminen sosionomi (AMK) – koulutuksessa. Teoksessa Ranne, K., Sankari, A., Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T. (toim.) Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaniksi. Satakunnan ammattikorkeakoulu Sarja D, Muut julkaisut 1/2005.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/> Viitattu 24.7.2019.
- Saarikoski, V. 2017. Sosiaalipedagogisen hevostointinnan mahdollisuudet nuorten työpajatoiminnassa. Sosiaalipedagoginen hevostointäydennyskoulutus. Itä-Suomen yliopisto. Julkaisematon projektityö.
- Sosiaalipedagoginen hevostointayhdistys ry. 2019. <https://www.hevostointa.net/> Viitattu 22.6.2019
- Tarvonen, K. 2011. Yrittäjien näkemyksiä laadukkaasta sosiaalipedagogisesta hevostointinnasta. S. 48. Opinnäytetyö (AMK) Sosiaalialan koulutusohjelma Turun AMK [Tilastokeskus. Ammatillinen koulutus. Käsitteet. https://www.stat.fi/meta/kas/ammatil_koul.html](https://www.stat.fi/meta/kas/ammatil_koul.html) Viitattu 22.6.2019.
- Vehviläinen, S. 2014. Ohjaustyön opas. Yhteistyössä kohti toimijuutta. Gaudeamus.
- Vehviläinen, S. 2017. Yhteistyössä kohti toimijuutta – hyvän ohjaustointinnan elementit. Verkko-luento ammattiopisto Luovissa.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan vaikuttavuuden todentaminen edellyttää monimuotoisia tutkimusmenetelmiä

Elina Vehmasto

Kokemuksellista tietoa eläinavusteisuuden tuottamisesta hyödyistä erilaisilla asiakasryhmillä on kertynyt paljon, ja tutkimustieto on jatkuvasti lisääntymässä. Tutkimusten tieteellinen painoarvo ja vertailtavuus paranevat, kun tutkimusasetelmiin, tutkittavien määriin, diagnooseihin, ikäluokkiin, intervention toteutusmuotoihin, yksittäisen intervention ja hoitajaksojen keskeiseen kiinnitetään niissä yhä enemmän huomiota.

Artikkelin alussa kuvataan eläinavusteisen kuntoutuksen vaikuttavuutta kansainvälisten tieteellisten katsausten perusteella – eläinavusteista fysio- ja toimintaterapiaa ei kuitenkaan kuvata. Katsausten valinnassa käytettiin apuna KELA:n kartoittavan kirjallisuuskatsauksen tiedonhakua (Hautamäki, Ramadan, Ranta, Haapala ja Suomela-Markkanen 2018). Lähdehakua täydennettiin uusilla hevosavusteisuuteen liittyvillä tieteellisillä katsauksilla. Katsausten lisäksi lähteenä käytettiin muutamia muita tieteellisiä artikkeleja.

On huomattava, että kaikki tässä lähteenä käytetyt kansainväliset tieteelliset katsaukset eivät koske pelkästään hevosen kuntouttavaa käyttöä, vaan samoissa katsauksissa voi olla koottuna myös muiden eläinten, pääasiassa koiran, terapeuttiseen käyttöön liittyvien tutkimusten tuloksia. Lisäksi on huomattava, että eri maissa erilaisten eläinavusteisten terapioiden ja kuntoutusten nimitykset ja reunaehdot, kuten ohjaajan tai terapeutin koulu-

tusvaatimukset, vaihtelevat, ja juuri suomalaista sosiaalipedagogista hevostoimintaa koskevia tieteellisiä katsauksia ei ole olemassa. Yksinkertaisuuden vuoksi tässä koosteessa käytetään terapia- ja terapeuttisanoja, vaikka monissa käytetyissä lähteissä terapiatermi sisältää myös sosiaalisen kasvun tuen tyyppisen toiminnan.

Viime vuosiin asti alan tieteellisten katsausten yhtenäinen viesti on ollut, että standardoidun ja hyvin dokumentoidun tieteellisen tiedon saatavuuden parantamiseksi tarvitaan lisää hyvin rakennettuja satunnaiskontrolloituja tutkimusasetelmiä (RCT) suurilla koe- ja osallistujamäärillä. (Kendalla, Maujeana, Pepping, Downes, Lakhania, Byrnc & Macfarlane 2015) Kuntoutuksen, ja erityisesti

Kuva: Luontohyvinvointikeskus Tyynelä

eläinavusteisen kuntoutuksen, tutkiminen RCT-tutkimusasetelmilla on kuitenkin haasteellista. Tätä haastetta ja sen ratkaisemisen keinoja pohditaan artikkelin toisessa osassa.

Mitä tieteelliset katsaukset kertovat eläinavusteisuuden vaikuttavuudesta

Eläinavusteisuuden käytön ja onnistumisen reunaehtoja

Eläimen kanssa työskentelevän terapeutin tulee osata hyödyntää eläintä osana terapiaa potilaan tarvetta vastaavalla tavalla ja ymmärtää eläimen merkitys osana terapiatilannetta (Matuszek 2010; Wilson 2018). Eläimen stressiä vähentää se, jos eläin ja eläinlaji sopivat potilaan hoitoon ja terapeutilla on hyvät taidot eläimen käsittelyssä ja sen elekielen tulkinnassa. Tämä tietysti parantaa terapian onnistumista myös potilaan näkökulmasta. (Wilson 2018)

Eläinavusteisen terapian vaikuttavuus riippuu potilaan kuntoutustarpeen luonteesta, eläinavusteisuuden soveltuvuudesta tapaukseen sekä terapian toistumisaikataulusta ja terapiaympäristöstä. (Lasa, Bocanegrab, Alcaidea, Arratibela, Donoso, Ferriero 2015) Terapian onnistumiseen vaikuttavat keskeisesti myös potilaan motivaatio, kokemukset, ikä ja sukupuoli, sekä potilaan persoonallisuus ja temperamentti. (Wilson 2018)

Eläin kuntoutuksen motivaattorina ja vuorovaikutuksen edistäjänä

Eläinavusteisella terapialla voi olla ratkaisevan suuri merkitys terveyden tilan kohenemiseen tilanteissa, joissa muut terapiamuodot eivät ole tuottaneet tulosta, tai kun asiakkaan motivaatio ja sitoutuminen tavanomaiseen terapiaan tai kuntoutukseen on heikkoa. Monet potilaat sitoutuvat paremmin eläinavusteiseen terapiaprosessiin ja ottavat helpommin kontaktin terapiaeläimeen kuin terapeuttiin. (Matuszek 2010; Zoller, Flynn & Morris 2018).

Terapeutti, jonka työparina on eläin, koetaan vähemmän uhkaavana ja vuorovaikutus hänen kanssaan on parempaa ja luonnollisempaa (Balluerka, Muela, Amiano, & Caldentey, 2014). Eläinavusteisuus on toiminnallista eikä sanallinen viestintä ole siinä keskiössä, mikä on monille helpompaa. Kuntoutajat toimivat aktiivisemmin ja positiivisemmassa vireessä kun eläin on läsnä. Myös läheisille on helpompi tulla paikkaan, jossa on eläin, ja eläimen ympärillä tapahtuvan toiminnan tiimoilta on helppo osoittaa positiivisia tunteita. Siten eläinavusteisuus edistää hyvän terapiasuhteen syntymistä ja tehostaa ja nopeuttaa kuntoutusprosessia. (Hautamäki ym. 2017)

Eläin voi edesauttaa kuntoutujan turvallisuuden tunnetta (Hoagwood, Acri, Morrissey & Peth-Pierce 2016). Eläinavusteinen terapia toimii vaikeissa kiintymys- ja luottamussuhde ongelmassa.

Eläimelle on helpompi kertoa asioita ja saada sitä kautta kosketus omiin tunteisiin. Eläin rohkaisee arkaa kuntoutujaa, antaa läheisyyden tunnetta, lohtua ja auttaa purkamaan tunteita. Eläimellä ei ole ennakkoluuloja, ja se antaa välittömän ja aidon palautteen, joka voi olla helpompi ottaa vastaan kuin terapeutin sanallinen palaute. (Hautamäki ym. 2017)

Eläinavusteisuuden psykofysiologia ja -sosiaalisia vaikutuksia ja vaikutusmekanismeja

Ihmisen ja eläimen vuorovaikutuksessa kaikilla ikäryhmillä, mielenterveydestä riippumatta, on todettu kohenemista sosiaalisissa taidoissa, kuten tarkkaavaisuudessa, käytöksessä ja vuorovaikutuksessa, sekä mielialan paranemisessa. Stressi-indikaattoreiden, kuten kortisolitason, sydämen-sykkeen ja verenpaineen aleneminen, ovat myös keskeisiä vaikutuksia vuorovaikutuksessa eläimen kanssa. Lisäksi raportoidaan pelkojen, ahdistuksen, yksinäisyyden, levottomuuden sekä koetun terveydentilan, niin fyysisen kuin psyykkisen, kohenemista. Näyttää on myös luottamuksen ja luottettavuuden paranemisessa, aggression vähenemisessä sekä empaattisuuden ja oppimisen koheneemisessä. (Beetz, Uvnäs-Moberg, Julius & Kotrschal 2012; Lasa, Bocanegrab, Alcaidea, Arratibela, Donoso, Ferriero 2015)

On esitetty, että oksitosiinijärjestelmän aktivoituminen on eläimen läsnäolon tuomien positiivisten vaikutusten yksi keskeinen käynnistäjä ja välittäjä, sillä oksitosiinin ja eläinavusteisen toiminnan hyvinvointivaikutukset ovat samankaltaisia. (Beetz, Uvnäs-Moberg, Julius & Kotrschal 2012) Toisen yleisen selityksen mukaan eläimet tuovat iloa, nopean automaattisen keinon rentoutua, sekä sosiaalista tukea ja mahdollisuuden kosketus- ja tuntoaistimuksiin. Nämä vaikuttavat stressihormonitasoihin ja sitä kautta muun muassa mielialaan. (Crossman 2017)

Hevosavusteisen terapian vaikuttavuuden yhtenä hypoteesina on, että yhteistyöhön hevosen kanssa liittyy sellaista non-verbaalista vuorovaikutteista tarkkaavaisuutta, joka palvelee käytöksen ja vuorovaikutustaitojen edistymistä. Hevonen reagoi välittömästi ratsailla tai maassa olevan ihmisen kehonkieleen ja vahvistaa jaettua tarkkaavaisuuden kokemusta. Ratsailla hevosen lämmin keho ja rytmikäs liike edistävät rentoutumista, mikä rauhoittaa. Stressitason laskua voidaan todentaa kortisolimittauksilla ja ihon sähkönjohtamiskyvyn muutoksen mittauksilla. (Gabriels, Pan, Dechant, Agnew, Brim, Mseibov 2015)

Eläinavusteisuuden vaikutuksia erityisillä asiakasryhmillä

Psyykkisen trauman hoidon tukena eläinavusteisilla menetelmillä on lupaavia myönteisiä vaikutuksia (O’Haire 2015). Hevosavusteinen terapia on lie-

ventänyt hyväksikäytettyjen lasten ja nuorten traumaoireita (Kemp, Signal, Botros, Taylor, Prentice 2014). Hevosavusteisen terapian on todettu merkittävästi kohentavan psyykkistä ja sosiaalista toiminnallisuutta perheväkivaltaa kokeneilla lapsilla. (CADTH 2012)

ADHD-diagnoosin saaneilla lapsilla terapeuttinen ratsastus on parantanut elämän laatua ja vanhemmat ovat raportoineet myös tarkkaavaisuuden parantuneen. (CADTH 2012) Autismin kirjon tapauksissa yleistä on sosiaalisten taitojen, vuorovaikutuksen ja kommunikoinnin edistyminen, sekä ongelmakäytöksen ja stressin lieventyminen. (O’Haire 2013; 2017.) Myös ärtyneisyys ja hyperaktiivisuus ovat vähentyneet (Gabriels, Pan, Dechant, Agnew, Brim, Mesibov 2015), ja hahmottaminen, toimintakyky, tietotaidot ja sensoriset taidot ovat edistyneet hevosaavusteisen toiminnan myötä (Srinivasan, Cavagnino, Bhat 2018).

Kehitysvammaisilla lapsilla ja nuorilla eläinavusteisuus on tuonut positiivista kehitystä kognitiivissa, sosiaalisissa ja tunnetaidoissa sekä käytöksessä. (Maber-Aleksandrowicz, Avent, Hassiotis 2016) Myös aivovammapotilaat ovat hyötäneet kognitiivisesta eläinavusteisesta kuntoutuksesta osana muuta kuntoutusta. (Stapleton 2016) Terapeuttisen ratsastuksen jälkeen skitsofreniapotilaiden oireet lievenivät merkittävästi. (CADTH 2012)

Eläinavusteisuuden vaikuttavuuden todentamisesta

Kokemuksellinen ja tieteellinen tieto

Kokemuksellista tietoa eläinavusteisuuden, kuten SPHT, tuottamista hyödyistä erilaisilla asiakasryhmillä on kertynyt paljon, ja olemassa on hyviä vaikuttavuuden case-kuvauksia (esim. Fagerström 2019). Myös eläinavusteisuutta koskeva tutkimustieto on lisääntymässä.

Standardoidun ja hyvin dokumentoidun tieteellisen tiedon lisääntyminen edellyttää hyvin rakennettuja satunnaiskontrolloituja tutkimusasetelmia (RCT) suurilla koe- ja osallistujamäärillä. (Kendalla, Maujeana, Pepping, Downes, Lakhania, Byrnes & Macfarlane 2015) Kuntoutuksen, ja erityisesti eläinavusteisen kuntoutuksen, tutkiminen RCT-tutkimusasetelmilla on kuitenkin harvoin realistista. Yksi mahdollisuus voi olla kuntoutuksen tutkimiseen ehkä paremmin soveltuva praktinen kontrolloitu koe (PCT).

Näytönastehaasteet eläinavusteisen kuntoutuksen tutkimisessa

Satunnaiskontrolloidut tutkimusasetelmat toimivat hyvin silloin, kun tutkittavan kuntoutuksen tavoitteena on yksittäisen fyysisen toimintakykytekijän muutos käyttäen jotakin kiinteää menetelmää, kuten ratsastusta simuloivaa laitetta. Jos tutkitaan eläinavusteisen menetelmän vaikuttavuutta, vahvan RCT-tutkimusasetelman edellyttämää sok-

kouuttamista on mahdotonta tehdä. Kuntoutuksessa yleensä, ja eläinavusteisessa kuntoutuksessa erityisesti, on muitakin haasteita rakentaa satunnaiskontrolloituja tutkimusasetelmia. On myös hyvä muistaa, että jonkin tutkimuksen saama matala näytönaste ei kerro tutkitun kuntoutusmuodon heikosta vaikuttavuudesta, vaan ainoastaan kyseisen tutkimuksen laadukkuudesta RCT-asetelman kriteereillä.

Kuntoutuksen ammatillinen viitekehys, jossa eläinavusteisuutta käytetään, on usein lääketieteellistä tai biomekaanista viitekehystä laajempi, kuten kognitiivis-behavioraalinen, psykodynaaminen tai sosiaalipedagoginen. Näiden viitekehysten alla kuntoutuksen käytännön toteutusta ohjaavat monenlaiset erilaisiin taustateorioihin perustuvat terapeutit lähestymistavat ja työmuodot, kuten ratkaisu- ja voimavarakeskeisyys, kognitiivisuus, reflektiivisyys tai psykodynaamisuus ja -analyttisyys. (Autti-Rämö, Salminen, Rajavaara & Ylinen 2016)

Kuntoutuksen työtöteet, tavoitteet, ja sen onnistumiseen vaikuttavat tekijät ovat erittäin moninaisia. Siksi satunnaistetut kliiniset koeasetelmat eivät yksin pysty antamaan tietoa kuntoutuksen vaikuttavuuden kokonaisuudesta. Kun kuntoutuksessa käytetään eläinavusteisuutta, onnistumiseen vaikuttavat tekijät lisääntyvät monin kerroin. Puhdas kokeellinen satunnaiskontrolloitu tutkimus, jossa tavoitellaan laboratorio-olosuhteita ja jossa pyritään eliminoimaan sekoittavat tekijät, ei ole mah-

dollista kuntoutuksen tutkimusasetelmissa, jossa on olennaisena osana eläin. Terapeutin, asiakkaan ja eläimen muodostama vuorovaikutussuhde on aina yksilöllinen. Siihen vaikuttavat keskeisesti myös kaikkien kolmen persoonallisuudet, käytös ja tunneilmaisut.

Kuntoutustutkimuksessa RCT-asetelmien käyttöä hankaloittaa lisäksi kliinisen kohderyhmän, oirekuvan ja kuntoutustavoitteiden yksilöllisyys, ja siten

yhtenäisen tutkimusjoukon pienuus. Kuntoutusten tavoitteet asettaa yleensä perhe tai kuntoutuja itse terapeutin tuella. Kuntoutusten tuloksiin vaikuttavat keskeisesti epäspesifit tekijät, kuten kuntoutujan oma aktiivisuus, hänen motivoitumisensa ja sitoutumisensa kuntoutusprosessiin, sekä hänen kokemuksensa tavoitteiden ja kuntoutustoimenpiteiden merkityksellisyydestä.

Kuva: Anu Huhta/ SPHT Säteän Taika

Eläinavusteisen kuntoutuksen tutkimisen mahdollisuuksia

Praktinen kontrolloitu koe (PCT) voi soveltua kuntoutusmuotojen, kuten eläinavusteisen kuntoutuksen, tutkimukseen. PCT-tutkimusasetelma ei sijoitu kontrolloituihin ideaaliolosuhteisiin, vaan parhaan kliinisen käytännön kontekstiin. Tutkittava interventio ei ole kiinteä, vaan asiakkaan tarpeen mukaan joustava ja räätälöity. Vertailu tehdään suhteessa tavanomaiseen hoitoon. Mittausmenetelmät eivät ole menetelmällisesti vaativia ja kalliita, ja tavoitteena on viedä tutkittu kuntoutusmuoto käytäntöön, eikä niinkään saada sille vahva virallinen RTC-näyttöön perustuva hyväksyntä. Praktisen kontrolloidun asetelman tulokset on yleistettävissä kliiniseen käytäntöön, ja asetelma voi toimia validointipolkuna implementaatiotutkimuksessa. (Tuulio-Henriksson 2017)

Kuntoutuminen on monitahoinen ilmiö, käytettiinpä siinä millaisia menetelmiä – kuten eläinavusteisuus – tahansa. Siksi myös kuntoutuksen vaikuttavuustutkimus on monitahoista ja monimenetelmällistä. Eläinavusteisen kuntoutuksen vaikuttavuuden tutkimukseen soveltuvat kontrolloidut ennen-jälkeen -asetelmat, tapaus-verrokkiasetelmat, aikasarja-analyysit, poikkileikkausasetelmat ja laadulliset case-tutkimukset. (Autti-Rämö, Salminen, Rajavaara & Ylinen 2016)

Kuntoutustutkimukset ovat tyypillisesti kuvailevia ja havainnoivia, useimmiten pitkittäistutkimuksia, kuten suurin osa Kelan kuntoutustutkimuksista.

Vertailuasetelmaakaan ei aina ole. Tyypillisesti vaikuttavuustietoa kerätään kyselyyn sijoitettujen vaikiintuneiden mittareiden avulla alussa, keskellä ja lopussa. (Tuulio-Henriksson 2017) Vaikuttavuustutkimuksessa on tärkeää tehdä havainnoivaa tutkimusta, sekä tarkastella niin lähettävän tahon, terapeuttien, kuntoutujien kuin heidän läheistensäkin kokemuksia ja käsityksiä eläinavusteisten toimintamuotojen merkityksellisyydestä toimintakyvyn muutoksessa. (Aartolahti, Sjögren, Piirainen, Rintala, Raatikainen & Heinonen 2017)

Toimintakyvyn muutos on hyvä kuntoutuksen ja sosiaalipalvelujen vaikuttavuuden mittari – myös eläinavusteisessa kuntoutuksessa. Palvelutarve on syntynyt eri tavoin kuormittuneista elämäntilanteista, jotka ovat heikentäneet asiakkaan elämänlaatua, kykyä toimia ja osallisuutta yhteiskunnan jäsenenä. Kuntoutuksen lähtökohtana on kokonaisvaltainen asiakkaan elämäntilanteen ja sosiaalisen ympäristön tarkastelu. Kuntoutujan läheiset huomioidaan kuntoutusprosessin suunnittelussa. Kuntoutuksen arkivaikuttavuuden ja elämänlaadun muutoksen selvittäminen on keskeistä. (ks. Autti-Rämö, Salminen, Rajavaara & Ylinen 2016)

Eläinavusteisen intervention tavoitteena on tukea kuntoutujan fyysistä, psyykkistä, sosiaalista tai kognitiivista toimintakykyä sekä tunnetaitoja, eettisiä taitoja ja sensorisia valmiuksia. Eläimen merkitys eläinavusteisessa kuntoutuksessa on ensiarvoisen tärkeä ja monitahoinen. Simulointirastastuksella voidaan kuntouttaa fyysisiä tekijöitä,

mutta laitteesta ei ole apua mielen toimintojen, kuten sosiaalisuuden ja vuorovaikutuksen edistämiseen, toisin kuin elävällä eläimellä on. Eläimen havainnointi ja vuorovaikutus sen kanssa voivat olla käänteentekevä ja voimakas työväline kuntoutusprosessin onnistumiselle. (Aartolahti 2017; Fagerström 2019)

Tieteellinen tieto ja case-tutkimukset ja -kuvaukset kertovat, että eläinavusteisuudella voi olla valtava merkitys sekä potilaan että läheisten elämänlaadun ja arkielämän toimintakyvyn kohentamisessa. Eläinavusteista kuntoutusta sovelletaan monilla ammatillisilla lähestymistavoilla erilaisiin kuntoutustarpeisiin osana kuntoutusprosessia. Eläinavusteiset menetelmät tarjoavat merkityksellisen, motivoivan, toiminnallisen ja vuorovaikutteisen vaihtoehdon kuntoutumiseen.

Viitteet

- Aartolahti E., Sjögren T., Piirainen A., Rintala A., Raatikainen I. & Heinonen A. 2017. Tiivistelmä: Hevonen kuntoutumisen edistäjänä. Jyväskylän yliopisto, Liikuntatieteellinen tiedekunta. Julkaisematon raportti: Ratsastusterapia – vaikuttavuus ja merkitykset - tutkimushankkeen loppuraportti, 30.6.2017. Saatavissa: <https://www.kela.fi/documents/10180/3908005/Aartolahti+Ratsastusterapia+%E2%80%93+vaikuttavuus+ja+merkitykset/c363878b-f2b1-42b5-8780-dfc093e171f6>
- Autti-Rämö I., Salminen A-L., Rajavaara M. & Ylinen A. (Toim.) 2016. Kuntoutus. Kustannus oy Duodecim.
- Balluerka N., Muela A., Amiano N. & Caldenty M.A. 2014. Influence of animal-assisted therapy (AAT) on the attachment representations of youth in residential care. *Children and Youth Services Review* 2014; 2: 103–109.
- Beetz A., Uvnäs-Moberg K., Julius H. & Kotrschal K. 2012. Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions. The possible role of oxytocin. *Frontiers in Psychology* 9 (3): 234.
- CADTH, Canadian Agency for Drugs and Technologies in Health. 2012. Therapy dogs and horses for mental health. A review of the clinical effectiveness. Summary with critical appraisal. Saatavissa: <https://www.cadth.ca/sites/>

[default/files/pdf/htis/aug-2012/RC0381%20Therapy%20Animals%20final.pdf](https://www.researchgate.net/publication/318111111/default/files/pdf/htis/aug-2012/RC0381%20Therapy%20Animals%20final.pdf)

- Crossman M.K. 2017. Effects of interactions with animals on human psychological distress. *Journal of Clinical Psychology* 73 (7): 761–784.
- Fagerström N. 2019. Hevosavusteinen psykoterapia ratkaisukeskeisessä viitekehityksessä. Julkaisussa: Ylilauri M & Yli-Viikari A (toim.) Kohti luonnollista hyvinvointia – Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen. *Levon-instituutin julkaisuja* 143. Vaasan yliopisto.
- Gabriels R.L., Pan Z., Dechant B., Agnew J., Brim N. & Mseibov G. 2015. Randomized Controlled Trial of Therapeutic Horseback Riding in Children and Adolescents With Autism Spectrum Disorder. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry* 54 (7): 535-553.
- Hautamäki L., Ramadan F., Ranta P., Haapala E. & Suomela-Markkanen T. 2018. Eläinavusteinen terapia – Katsaus tutkimuskirjallisuuteen ja toimintaan Suomessa. *Kelan tutkimus, Työpaireita* 140: 2018.
- Hoagwood K.E., Acri M., Morrissey M. & Peth-Pierce R. 2017. Animal-assisted therapies for youth with or at risk for mental health problems. A systematic review. *Applied Developmental Science* 21 (1): 1–13.
- Kemp K., Signal T., Botros H., Taylor N. & Prentice K. 2014. Equine Facilitated Therapy with Children and Adolescents Who Have Been Sexually Abused: A Program Evaluation Study. *Journal of Child and Family Studies* 23:558–566.
- Kendalla E., Maujean A. & Pepping C.A., Downes M., Lakhania A., Byrnes J. & Macfarlane K. 2015. A systematic review of the efficacy of equine-assisted interventions on psychological outcomes. *European Journal of Psychotherapy & Counselling* 17(1):1-23.
- Lasa M.S., Bocanegra M.N., Alcaide V.R., Arratibel A.M.A., Donoso V.E. & Ferriero G. 2015. Animal assisted interventions in neurorehabilitation. A review of the most recent literature. *Neurologia* 30 (1): 1–7.
- Maber-Aleksandrowicz S., Avent C. & Hassiotis A. 2016. A systematic review of animal-assisted therapy on psychosocial outcomes in people with intellectual disability. *Research in Developmental Disabilities* 49–50 (2): 322–338.
- Matuszek S. 2010. Animal-facilitated therapy in various patient populations. Systematic literature review. *Holistic Nursing Practice* 24 (4): 187–203.
- O'Haire M.E., Guérin N.A. & Kirkham A.C. 2015. Animal-assisted intervention for trauma. A systematic literature re-view. *Frontiers in Psychology* 6: 1121.
- O'Haire M.E. 2013. Animal-assisted intervention for autism spectrum disorder: A systematic literature review. *Journal of autism and Developmental Disorders* 43 (7): 1606–1622.
- O'Haire M.E. 2017. Research on animal-assisted intervention and autism spectrum disorder, 2012–2015. *Applied Developmental Science* 21 (3): 1–17.
- Srinivasa S.M., Cavagnino D.T. & Bhat A.N. 2018. Effects of Equine Therapy on Individuals with Autism Spectrum Disorder: a Systematic Review. *Review Journal of Autism and Developmental Disorders* 5(2): 156–175.
- Stapleton M. 2016. Effectiveness of animal assisted therapy after brain injury. A bridge to improved outcomes in CRT. *NeuroRehabilitation* 39 (1): 135–140.
- Tuulio-Henriksson A. 2017. Satunnaistettu kontrolloitu koe (RCT) kuntoutuksen tutkimuksessa. Esitys: Miten tutkia kuntoutusta – voiko näytön pyramidia avata? Kela 15.11.2017. Saatavissa: <https://www.slideshare.net/kelantutkimus/satunnaistettu-kontrolloitu-koe-rct-kuntoutuksen-tutkimuksessa>
- Wilson V.A.D. 2018. Costs, benefits and mechanisms of animal assisted therapy: adopting a change in perspective. *Scottish Journal of Residential Child Care* Volume 17:4.

Sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja luo hevostoiminnan käytännöt

Maija Lipponen

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on ammatillisesti, tavoitteellisesti ja vastuullisesti toteutettua. Sitä ohjaa sosiaali-, terveys- tai kasvatusalalan pohjakoulutuksen omaava rekisteröity sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja.

Sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja

Ohjaaja on suorittanut yliopistoyhteistyössä toteutetun sosiaalipedagogisen hevostoiminnan täydennyskoulutuksen, jonka laajuus on vähintään 25 op. Lisäksi ohjaajalla on riittävät hevostaidot ja työkokemus. Ohjaajanimikkeen myöntää Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry ja nimikkeen käyttäminen edellyttää voimassa olevaa yhdistyksen jäsenyyttä. (Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry 2019)

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan täydennyskoulutuksen käyneitä ohjaajia on noin 600 koko maassa. Koulutusta on tarjottu vuodesta 2002 lähtien. Koulutuksen käyneistä Sosiaalipedagogisen hevostoimintayhdistyksen jäseniä on noin 200 ja lähes samalla määrällä on voimassaoleva SPHT-ohjaajanimike. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta SPHT® on Patentti- ja rekisterihallitukseen rekisteröity markkinointinimike. Sosiaalipedagogisen hevostoimintayhdistyksen internetsivustolta löytyy rekisteröidyn nimikkeen saaneiden ohjaajien yhteystiedot. (Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry 2019)

Nimikkeen kriteerit

Ohjaajanimikkeen tarkoituksena on edistää hevostoiminnan ammatillisuutta ja laatua. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajalta vaaditaan pääsääntöisesti kasvatus-, sosiaali- tai terveysalan korkeakoulututkinto sekä sosiaalipedagogisen hevostoiminnan täydennyskoulutus, joka on toteutettu yliopistoyhteistyössä ja sisältää vähintään 10 opintopistettä sosiaalipedagogiikan teoriaa. Lisäksi ohjaajalla on vähintään kaksi vuotta työkokemusta omalta alaltaan ja vahva hevososaaminen. Kriteereihin ollaan lisäämässä myös laatukäsikirjan täyttäminen ja säännöllinen päivittäminen. Laatukäsikirja täytetään ohjaajanimikkeen hakemuksen yhteydessä.

Sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja (SPHT®)-nimikkeen käyttöoikeus myönnetään henkilölle, jolla on voimassa oleva yhdistyksen jäsenyys ja joka täyttää alla olevat kriteerit (Sosiaalipedagoginen hevostoiminta-yhdistys ry 2019):

Hakija on suorittanut hyväksytysti sosiaalipedagoginen hevostoiminta 25 op -täydennyskoulutuksen.

- ✓ joka on järjestetty yliopistoyhteistyössä **JA**
- ✓ joka sisältää vähintään 10 op sosiaalipedagogiikan teoriaa

Lisäksi hakija osoittaa täyttävänsä seuraavat kriteerit hakemuksen yhteyteen liitetyillä dokumenteilla tai näytöillä:

KOULUTUS

- ✓ **korkeakoulututkinto** (yliopisto, ammattikorkeakoulu) sosiaali-, terveys-, tai kasvatusalalta
- ✓ **TAI toisen asteen tutkinto** sosiaali-, terveys- tai kasvatusalalta
- ✓ **TAI korkeakoulututkinto** muulta soveltuvalta alalta
- ✓ **TAI toisen asteen tutkinto muulta soveltuvalta alalta**

JA

SOVELTUVA TYÖKOKEMUS

- ✓ koulutusalaan liittyvää päätoimista työkokemusta (> 30 h/viikko) vähintään kaksi vuotta

JA

RIITTÄVÄT HEVOSTAIDOT

- ✓ vähintään 5 vuoden kokemus työskentelystä hevosen kanssa

TAI hevosalan koulutus

Nimike voidaan myöntää perustellusti myös muissa tapauksissa, mikäli hakija esittää dokumentteina sosiaalipedagogisen hevostoiminnan laadukkaaseen toteuttamiseen liittyvä osaamisensa ja koulutuksensa. Tällöinkin opintojen on sisällettävä vähintään 10 op sosiaalipedagogiikan teoriaa.

Nimikkeen voi myöntää vain Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry, koska nimikkeen perustana oleva tuotemerkki on rekisteröity yhdistyksen haltuun. Koulutusorganisaatiot eivät voi nimikettä myöntää, koska kyse ei ole tutkinnosta.

Kyselytutkimus sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajille

Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry alkoi vuonna 2017 kerätä ohjaajilta tietoja kävijämääristä ja toiminnan toteutusmuodoista. Kyselyn avulla saadaan vuosittain tietoa toiminnan laajuudesta, toteutustavoista sekä nähdään toiminnan kehittyminen pitemmällä aikavälillä. Tässä luvussa esitellään ohjaajille tehdyn, järjestyksessä kolmannen kyselyn tulokset koskien vuoden 2018 toimintaa, josta kysely toteutettiin vuoden 2019 alussa.

Aineisto ja menetelmä

Kysely ohjaajille toteutettiin sähköisellä lomakkeella. Yhdistyksen hallitus työsti kysymykset lomakkeelle ja linkki kyselyyn jaettiin yhdistyksen jäsenille tarkoitettussa Facebook-ryhmässä ja sähköpostitse lähetetyssä jäsentiedotteessa. Kysely

oli auki tammikuun ajan, jonka jälkeen vastaukset koottiin.

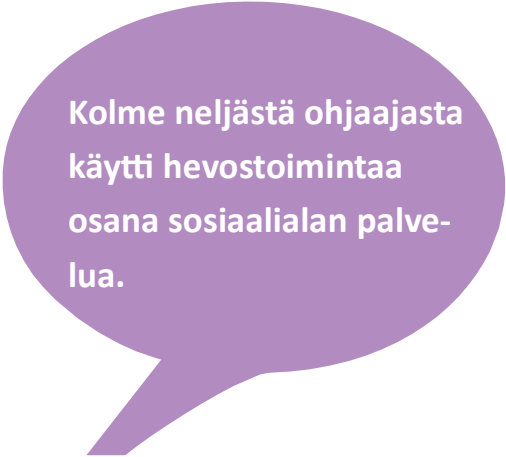
Kyselylomakkeella kerättiin tietoja yhdistyksen hyväksymän sosiaalipedagoginen hevostoiminta-ohjaajan toteuttamasta toiminnasta: sen palvelutyypistä, yritysmuodosta, tiloista, sisällöistä, hevosen roolista, laatujärjestelmästä sekä asiakasryhmistä, kävijämääristä ja maksajatahoista. Lisäksi kysyttiin millaisia vaikutuksia toiminnalla oli havaittu olevan asiakkaisiin. Kysymykset olivat monivalinta-kysymyksiä ja avoimia kysymyksiä. Kävijämäärää kysyttiin numeerisesti. Kyselyä on tarkoitus jatkaa vuosittain sekä kehittää sitä tarpeen mukaan.

Kyselyn tulokset

Sosiaalipedagogisen hevostoimintayhdistyksen kyselyyn vastasi 33 rekisteröityä ohjaajaa (n=33). Ohjaajanimikkeen saaneita jäseniä yhdistyksessä on noin 150, joten vastausaktiivisuus oli noin 20 %. Vastaukset antoivat arvokasta tietoa toiminnan sisällöistä, kävijämääristä, maksaja- ja suosittajatahoista sekä toiminnan havaituista vaikutuksista. Vastaukset on esitetty alla kysymyksittäin.

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta osana palvelukenttää

Sosiaalipedagogista hevostoimintaa toteutetaan osana erilaisia palveluita. Suurin osa, 24 vastaajaa (72,7 %), ohjaajista toteutti sosiaalipedagogista

Kolme neljästä ohjaajasta käytti hevostoimintaa osana sosiaalialan palvelua.

hevostoimintaa sosiaalialan palveluna (n=33). Kuusi vastaajaa (18,2 %) tuotti kasvatusalan palvelua tai toimintaa ja yhtä moni tuotti hevosten avulla terveysalan palvelua. Yksittäiset vastaajat toteuttivat hevostoimintaa Green Care -hyvinvointipalveluna (3 %), kuntoutuksena (3 %) ja nuorisotyönä (3 %).

Palvelun järjestämisen tapa

Sosiaalipedagogista hevostoimintaa voidaan toteuttaa joko pää- tai sivutoimimisina yrittäjinä tai työntekijänä osana omaa sivu- tai päätoimista työtä. Kyselyllä haluttiin selvittää, missä roolissa ohjaajat toteuttivat hevostoimintaa.

Päätoimimisina yrittäjinä toimi vastaajista (n=33) reilu kolmannes (36,3 %). Sivutoimisia yrittäjiä oli

hieman suurempi joukko (39,4 %). Loput tekivät hevostoimintaa päätoimisena työntekijänä (9,1 %), sivutoimisesti työntekijänä (15,2 %). Pää- ja sivutoiminen yrittäjyys oli siis yleisin tapa järjestää palvelu.

Toteutuspaikka

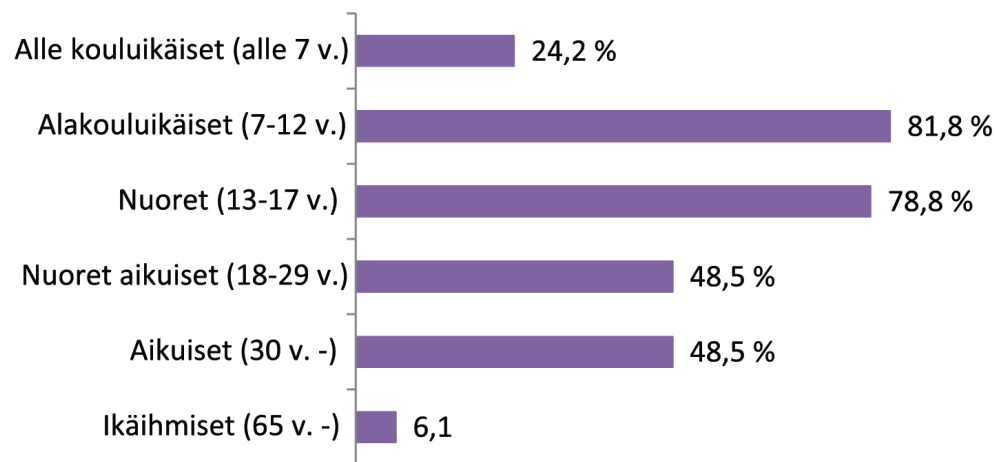
Kysymys selvitti, toteutetaanko hevostoimintaa vastaajan omalla tallilla vai vuokraako hän tiloja muualta.

Suurin osa, 21 vastaajaa (63,6 %, n=33), työskentelee itse omistamallaan tallilla. Vuokratiloissa toimii 12 vastaajista (36,4 %). Yksi vastaajista hyödyntää vanhemman ratsastuskoulua (3 %), yksi työpaikan tallia (3 %) ja yksi yhteistyökumppanin tiloja (3 %).

Asiakasryhmät

Neljäs kysymys kartoitti sosiaalipedagogisen hevostoiminnan kohderyhmien ikää (kuvio 1). Suurimmalla osalla vastaajista hevostoiminnan kohderyhmänä olivat alakouluikäiset, 7-12-vuotiaat, lapset (81,8 %, n=33) ja 13-17-vuotiaat nuoret (78,8 %). Noin puolet vastaajista työskenteli 18-29-vuotiaiden nuorten aikuisten (48,5 %) ja yli 29-vuotiaiden aikuisten (48,5 %) kanssa. Alle kouluikäisten eli alle 7-vuotiaiden kanssa työskenteli joka neljäs vastaaja (24,2 %). Hevostoimintaa hyödynsi ikäihmisten parissa kaksi vastaajaa (6,1 %).

Asiakasryhmät

Kuvio 1. Lapset ja nuoret olivat asiakasryhmänä suurimmalla osalla ohjaajista.

Yksilö- vai ryhmäohjaus

Kysymyksellä kartoitettiin, ohjaavatko vastaajat asiakkaitaan yksilöohjauksen vai ryhmäohjauksen menetelmin.

Lähes kaikki ohjaajat ottivat vastaan yksilöasiakkaita (97 %, n=33). Pienryhmäkäyntejä ohjattiin myös paljon (78,8 %). Niitä toteutettiin 3-8 osallistujan ryhmissä (66,7 %), perheterapiana (3 %), leireinä (3 %) ja parikäynteinä (6 %). Yli 8 osallistujan suurryhmissä asiakkaita ohjasi kaksi vastaajista (6,1 %).

Hevosen rooli

Kysymyksellä selvitettiin sitä, miten hevosta tai hevosia hyödynnetään palvelussa.

Lähes jokainen vastaaja (97 %) kuvasi hevosen kanssa suoritettavat tehtävät ja niissä vuorovaikutuksen hyödyntämisen olevan osa toimintaansa. Lähes yhtä moni (93,9 %) hyödynsi hevosen ja talliympäristön toiminnallisuutta. Niin ikään iso joukko (87,9 %) vastaajista käytti hevosen mahdollistamaa kokemuksellisuutta (n=33).

Hevoseen liittyviä taitoja ja hevosen käsittelyä hyödynsi valtaosa (81,8 %) vastaajista. Hevosen ja talliympäristön ympärille rakentuvaa yhteisöllisyyttä hyödynsi työssään kaksi kolmesta (63,6 %) vastaajasta. Muina menetelminä mainittiin hevosavusteisesti toteutettu mindfulness (3 %), psykoterapia (3 %), kehollisuus ja kehon koskemattomuuteen liittyvät asiat (3 %), tilan muut eläimet ja luonto (3 %), arjenhallinta (3 %) ja opiskelu (3 %).

Halutessaan vastaaja sai kuvata tarkemmin hevosen roolia omassa toiminnassaan. Vastauksista kävi ilmi, että hevosen kanssa tehdään tavanomaisia hevosen hoitoon liittyviä asioita, joiden lomassa ohjaaja kiinnittää huomiota asiakkaan ja hevosen väliseen vuorovaikutukseen. Ohjaaja tarvittaessa sanottaa asiakkaan ihmisten ja hevosen välisessä vuorovaikutuksessa havaitsemiaan asioita ja heidän ilmaisemiaan tunteita.

Hevosen rooli voi isona eläimenä olla rauhoittava ja rajat asettava. Toisaalta se toimii jäänmurtajana keskusteluille ja rutiineja kaipaavana eläimenä toimii esimerkkinä arjenhallintaan liittyvissä asioissa. Hevonen koetaan myös ohjaajan työpariksi ja asiakkaan peiliksi esimerkiksi tunneilmaisussa. Hevonen eläinlajina ja yksilönä määrittää pitkälti, miten sen kanssa ja sen ympäristössä toimitaan.

Laatujärjestelmät ja valvonta

Kysymyksellä selvitettiin, millaisiin laatujärjestelmiin tai palvelua koskeviin kriteereihin

toimijat ovat sitoutuneita. Kyselyyn vastanneista kaksi kolmesta eli 22 ohjaajaa (66,6 %) vastasi sitoutuneensa johonkin laatujärjestelmään (n=33).

Kolmas osa (33,3 %) kaikista kyselyyn vastanneista oli sitoutunut Suomen ratsastajainliiton tallijäsenyyteen. Jäsentallit ovat palveluyrityksiä, jotka pohjautuvat vahvaan ammatilliseen osaamiseen, hevosten hyvinvointiin, turvalliseen toimintaan sekä laadukkaaseen asiakaspalveluun. Ratsastajainliitto tarkastaa tallin toimintaperiaatteet ennen sen hyväksymistä jäseneksi. (Suomen ratsastajainliitto 2019)

Yksityiset sosiaalipalvelut, joissa hyödynnetään hevosavusteisuutta, rekisteröidään aluehallintovirastoon. Rekisteröinnin oli tehnyt niin ikään kolmasosa (33,3 %) kaikista vastaajista. Aluehallintovirastojen toimintaa ja sosiaali- ja terveyspalveluiden kriteereitä valvoo Valvira, jonka yksi vastaajista (3 %) ilmoitti laatujärjestelmäkseen.

Green Care -laatumerkeistä kaksi vastaajaa (6 %) oli saanut hevostoiminnalleen LuontoHoiva-laatumerkin. LuontoVoima-merkkiä ei ollut hakenut tai saanut kukaan vastaajista. Kelan laatukriteereihin oli sitoutunut yksi vastaajista (3 %). Muina laatujärjestelminä mainittiin päiväaikaisen toiminnan laatukriteerit (3 %) ja omat laatujärjestelmät (6 %).

Jatkokysymyksenä edelliseen kysyttiin avoimella vastauksella, miten ohjaaja kehittää tai kehittäisi

toiminnan tai palvelun laatua. Tähän kysymykseen vastasi 12 vastaajaa (n=12).

Vastauksissa mainittiin laatua kehitettävän jatkuvasti erilaisilla täydennyskoulutuksilla sekä huolehtimalla ympäristön toimivuudesta ja hevosten hyvinvoinnista. Koulutusta oli haettu esimerkiksi hevostaitojen ja asiakkaan kohtaamistaitojen vahvistamiseksi. Myös työnohjaus nähtiin laadunkehittämisessä oleellisena. Osa käytti omaa laatukäsikirjaa, jota päivitetään vuosittain ja joka toimii samalla omavalvonta-asiakirjana. Jatkuva reflektointi ja seuranta olivat vastaajien mielestä tärkeä osa laadunhallintaa.

Osa kerää asiakkailtaan tietoa heidän kokemistaan toiminnan vaikutuksista ja käyttää tietoa laadunhallintaan ja palvelun kehittämiseen. Myös asiakaspalautteen kerääminen palvelusta ja säännöllinen oman toiminnan arviointi nähtiin laadun kehittämistyössä tärkeänä. Yhteistyö sidosryhmien ja vertaisverkostojen kanssa mainittiin myös osana laatutyötä ja sen kehittämistä. Yrittäjyysopinnot nähtiin edistävän laatua.

Asiakaskäyntikerrat

Kysymyksellä kartoitettiin asiakaskäyntikertoja hevostoiminnassa. Vastauksena pyydettiin yksi numeroarvo, joka on laskelma tai arvio koko vuoden kaikista asiakaskäyntikerroista. Kysymyksessä ohjeistettiin laskutapa:

”Kuinka monta asiakkaiden käyntikertaa toiminnassasi oli yhteensä vuoden aikana? Käyntikertoihin lasketaan kaikki asiakkaat jotka käyvät sosiaalipedagogisesti orientoituneessa toiminnassa. Jos se sinulla tarkoittaa kaikkea tallin toimintaa, laita kaikki kävijät. Ei siis tarvitse rajoittua vain yksilöasiakkaisiin vastauksissa. Saman asiakkaan jokainen käynti lasketaan erilliseksi käyntikerraksi. Esimerkki: Olet järjestänyt kolme päiväleiriä, joissa jokaisessa on ollut 8 osallistujaa = käyntikertoja yhteensä 24. Tai olet pitänyt kuuden osallistujan pienryhmää 10 viikon ajan = 60 käyntikertaa. Mikäli et ole tilastoinut käyntejä näin tarkkaan, arvioi käyntien määrä. Jos et voi vastata kysymykseen, siirry eteenpäin.

Asiakaskäyntikertoja 32 ohjaajalla (n=32) oli vuoden aikana yhteensä 9833. Keskimäärin asiakkaita per ohjaaja oli siten 307, tosin määrät vaihtelivat ohjaajien välillä suuresti (pienin asiakaskäyntimäärä vuoden aikana oli 14 ja suurin 2010). Viikoittainen keskiarvo on siten kuusi asiakasta viikossa (vaihtelu välillä alle 1 – 39).

Tilaaja- ja maksajatahot

Kysymyksellä kartoitettiin palvelun tilaajia, joiden suosituksesta tai lähettäminä asiakkaat tulivat sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan. Vastauksia pystyi valitsemaan niin monta kuin oli tarpeen.

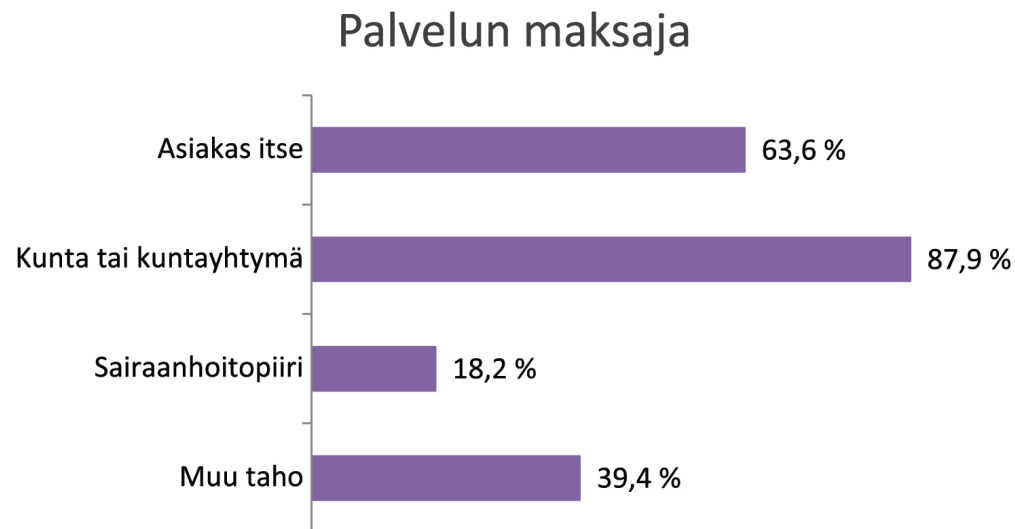
Valtaosalle (69,7 %) ohjaajista asiakkaita tuli kunnan tai kuntayhtymän sosiaali- tai terveystoimen kautta. Lähes yhtä usealle (60,6 %) asiakkaat löysivät toimintaan itse. Viidesosalle (21,2 %) asiakkaita tuli sairaanhoitopiirin ohjaamina. Asiakkaita tuli myös muun tahon kautta noin puolelle (48,5 %) ohjaajista (n=33).

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan maksajaa kysyttiin vielä erikseen. Vastauksia pystyi valitsemaan niin monta kuin oli tarpeen.

Suurella osalla (87,9 %) ohjaajista oli asiakkaita, joiden käynnit maksoi kunta tai sosiaali- ja terveyspalveluiden kuntayhtymä (n=33). Kaksi kolmasosaa (63,6 %) ohjaajista ohjasi asiakkaita, jotka

maksoivat käynnit itse. Sairaanhoitopiiri maksoi asiakkaiden käyntejä vajaan viidenneksen (18,2 %) tapauksessa. Muita maksajatahoja oli reilulla kolmasosalla (39,4 %) ohjaajista.

Kunta tai kuntayhtymä oli useimmiten palvelun tilaaja ja maksaja.

Kuvio 2. Palvelun maksaja oli useimmiten kunta tai kuntayhtymä.

Yhteistyötahot

Kysymyksellä kartoitettiin hevostoiminnan yhteistyötahoja sekä lisäksi kysyttiin, millaista yhteistyötä tehtiin.

Sosiaalipedagogista hevostoimintaa toteutettiin monenlaisissa verkostoissa (n=27). Yhteistyötä asiakkaiden tavoitteiden suhteen tehtiin terapeuttien, koulupsykologin, perheneuvolan, sosiaaliryhmiä ja yksityisten toimijoiden kanssa. Tallikäyntien tavoitteiden suunnittelussa mukana olevina tahoina mainittiin maksajatahojen ohella lapsen tai nuoren vanhemmat.

Kunnat, kuntayhtymät ja seurakunnat

Kunnan tai kuntayhtymän lastensuojelu ja sosiaali-toimi, seurakunnan varhaisnuorisotyö ja seurakunnan nuorisotyö, koulujen oppilashuolto, perheneuvola.

Sairaanhoitopiirit

Psykiatrian poliklinikat ja sairaalakoulut olivat yhteistyössä.

Hankkeet

Hankeyhteistyötä tehtiin alueellisten ja valtakunnallisten hankkeiden kanssa.

Yhdistykset

Pelastakaa Lapset ry hyödynsi hevostoimintaa lasten yhteisöllisessä ryhmätoiminnassa. Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Icehearts olivat yhdistys-

puolen yhteistyökumppaneita. Yhdistysten kanssa toimintamuotoina oli esimerkiksi yhteisöllinen ryhmätoiminta tai lapsi-vanhempi-viikonloput.

Tallit ja ratsastuskoulut

Yhteistyötä tehtiin tallien kanssa esimerkiksi vuokraamalla heiltä hevosia ja tiloja toimintaan. Järjestettiin yhteisiä tapahtumia talliyrittäjien kanssa. Koulujen tallivierailuja toteutettiin yrityksissä, muun muassa ratsastuskouluilla yhteistyössä oppilaitosten ja koulujen oppilashuollon kanssa.

Työnantajat

Sosiaalipedagogista hevostoimintaa tehtiin osana oman työnantajan toimintaa (esim. yksityiset lastensuojeluyksiköt).

Yritykset

Yhteistyötä tehtiin myös toisten yrittäjien - esimerkiksi SPHT-ohjaajan, toimintaterapeutin ja eläintenkouluttajan - kanssa.

Oppilaitokset

Sosiaalialan oppilaitosten kanssa tehtiin yhteistyötä harjoittelujen ja opinnäytetöiden ohjaamisen osalta.

Lähiympäristö, naapurit

Naapurit mainittiin yhteistyötahona asiakastyön tukiprosesseissa esimerkiksi tallin huoltotöiden ja koneiden käytön osalta.

Sosiaalipedagogista hevostoimintaa toteutetaan monissa verkostoissa.

Toiminnan asiakasvaikutukset ohjaajan näkökulmasta

Kysymyksellä selvitettiin ohjaajien näkemyksiä siitä, millaisia vaikutuksia hevostoiminnalla oli heidän asiakkaisiinsa. Ohjaajat olivat havainneet seuraavia vaikutuksia:

Itseluottamus ja turvallisuuden tunne

- Itseluottamuksen vahvistuminen
- Rohkeuden ja luovuuden lisääntyminen
- Turvallisuudentunteen vahvistuminen
- Pelkojen lieveneminen

Itsetuntemus ja oman toiminnan ohjaus

- Itsetuntemuksen lisääntyminen
- Omatoiminnan ohjauksen lisääntyminen
- Haastavan käytöksen väheneminen
- Ikätason mukaisen käytöksen lisääntyminen

Tunnetaidot ja rauhoittuminen

- Tunnetaitojen paraneminen
- Omien tarpeiden ja rajojen ilmaiseminen
- Läsnäolon lisääntyminen
- Rauhoittuminen, keskittymiskyvyn paraneminen

Mieliala ja luontosuhde

- Ilon ja onnistumisen kokemusten löytyminen
- Mielialan koheneminen
- Luontosuhteen vahvistuminen

Motivoituminen ja muutokset

- Motivoituminen pitkäjänteisyyden puutteesta huolimatta

Muutoksen sietokyvyn lisääntyminen

- Ajatusten tulevaan suuntaaminen helpottui

Päivärytmi ja toimintakyky

- Päivärytmin korjaantuminen, säännöllisyys, rutiinit
- Aktivoituminen
- Taitojen oppiminen
- Fyysisen kunnon ja motoristen taitojen paraneminen ja liikkumisen lisääntyminen
- Toimintakyvyn, aloitteellisuuden ja vuorovaikutustaitojen lisääntyminen

Sosiaaliset taidot, perhedynamiikka ja tukitoimet

- Ryhmässä toimimisen ja sosiaalisten taitojen paraneminen
- Perhedynamiikan muuttuminen positiivisempaan suuntaan
- Tukitoimien keveneminen

”Olen kokenut niin että hevostoiminta on vaikuttanut kaikkiin asiakkaisiin tavalla tai toisella. Vaikutukset ovat olleet positiivisia, vointi on parantanut, ilo ja onnistumisen kokemukset ovat kohottaneet itsetuntoa. Ryhmässä jaetut kokemukset ovat olleet merkityksellisiä. Ahdistusmasennusoireiset, sosiaalisten tilanteiden pelkojen kanssa oireilevat nuoret tytöt ovat uskaltaneet

tulla tallille pieneen ryhmään ja ovat ystäväystyneet. Koulunkäyntiin on saatu muutosta - yksi lapsi saatu jopa palaamaan kouluun oltuaan puoli vuotta kokonaan pois koulusta. En tiedä onko liian rohkeata sanoa, mutta uskon että joillekin (itsetuhoisesti) käyttäytyville se on jopa elämää kantava voima.”

Toiminnan vaikutukset asiakkaan ja/tai maksavan tahon näkökulmasta

Kysymyksillä haluttiin selvittää, millaista palautetta ohjaajat ovat saaneet asiakkailta tai heitä lähettäviltä tahoilta havaituista vaikutuksista, joita hevostoiminnalla on ollut. Vastauksia tuli 28 ohjaajalta. Asiakkaiden itsensä kokemat tai heidät lähettäneiden tahojen havainnoimat vaikutukset olivat samankaltaisia, mitä edellisessä kysymyksessä ohjaajien havaitsemat vaikutukset olivat. Monien tallikäyntien tuomien vaikutusten raportoitiin näkyvän vielä päiviä tallikäyntien jälkeenkin sekä siirtävän muuhun arkeen.

Sosiaaliset taidot ja osallisuuden tunne

- Sosiaaliset taidot lisääntyivät
- Vuorovaikutustaidot paranivat
- Kokemus kuulumisesta yhteisöön
- Talliyhteisön esimerkki toisten kohtelusta tarttui
- Yhteistyön tekeminen ja sääntöjen noudattaminen paranivat
- Lapsi sai uusia ystäviä ja turvallisia aikuisia elämäänsä

Sitoutuminen, motivaatio ja vastuuntunto

- Vastuunottaminen lisääntyi
- Sitoutuminen ja motivaatio kasvoivat
- Sinnikkyys lisääntyi
- Lisäsi sitoutumista myös muihin elämän asioihin

Luonto- ja eläinsuhde

- Innostus luonnossa liikkumiseen kasvoi; vaikutus luontosuhteeseen
- Huolenpidon kokemus mahdollistui
- Lapsi sai ponista ystävän ystävyssuhteiden kariuduttua oman arvaamattoman käytöksen vuoksi

Kohentunut mieliala, ilo ja onnellisuus

- Mieliala koheni
- Ahdistus helpottui
- Ilon ja riemun tunteiden kokeminen
- Onnellisuuden tunne löytyi
- Kokemus eheydestä ja paremmasta psyykkisestä voinnista

Rauhoittuminen ja läsnäolotaidot

- Läsnäolotaidot kehittyivät
- Rauhoittumisen taidot vahvistuivat
- Rauhoittava vaikutus lapsen vilkkaaseen käytökseen näkyi muutaman päivän ajan tallikäynnin jälkeen

Rohkeus ja itsetunto

- Rohkeus ja luottamus itseen ja toisiin kasvoi
- Itsetunto vahvistui
- Omien vahvuuksien tunnistaminen
- Lapsi on oppinut pärjäämään paremmin oman erityisyytensä kanssa

Tunnetaidot

- Tunnetaidot kehittyivät
- Omien tunteiden tunnistaminen ja sanoittaminen helpottui
- Omien tarpeiden ja rajojen ilmaiseminen
- Oma elämäntilanne selkeytyi

Toimintakyky, fyysinen kunto ja päivärhythmi

- Toimintakyky lisääntyi
- Fyysinen kunto koheni
- Arjen rytmi ja toiminnot löytyivät

Harrastus ja taidot

- Kokemus mielekkästä harrastuksesta
- Löytyi uusi harrastus
- Hevostaidot kehittyivät

Vanhemmuus ja koulupärjääminen

- Vanhemmuus vahvistui
- Lapsen yhteys vanhempiin parantui
- Tuki koulutyössä pärjäämistä
- Hevostoiminta on lapselle tilanne, josta hän saa pelkästään positiivista palautetta

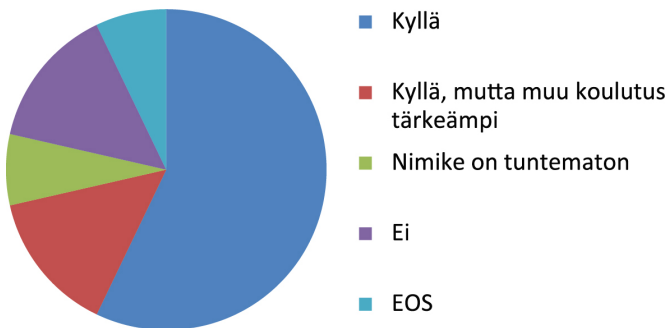
”Vaikutukset näkyvät arjessa. Lapsen hevostoiminnalle halutaan jatkoa.”

”Asiakas on motivoitunut ja sitoutunut toimintaan toisin kuin aiemmin.”

”Hevostoiminta on ollut parasta, mitä lastensuojelu on tarjonnut.”

Sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja -nimikkeen hyödyllisyys markkinoinnissa

Kysymyksellä selvitettiin, oliko vastaaja kokenut Sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja -nimikkeestä olevan hyötyä palvelunsa markkinoinnissa. Vastaukset kysymykseen (n=28) jakautuivat puolesta ja vastaan. Vastaajista 16 ohjaajaa (57,1 %) koki siitä olleen hyötyä. Neljä vastaajaa (14,3 %) koki nimikkeestä olevan hyötyä, mutta pitivät tärkeämpänä omaa pohjakoulutuksen tuomaa ammattia ja palvelun muita kriteereitä. Kaksi vastaajista (7,1 %) totesivat että nimike on vielä tuntematon tai ostajat kokevat sen hankalana. Neljä vastaajaa (14,3 %) ei kokenut siitä olevan hyötyä lainkaan. Kaksi vastaajista (7,1 %) ei osanneet sanoa oliko nimikkeestä ollut hyötyä vai ei.

Tulosten yhteenveto

Sosiaalipedagogista hevostoimintaa toteutettiin toimijoiden keskuudessa niin ennaltaehkäisevänä toimintana kuin korjaavana palveluna. Kolme nel-

jästä ohjaajasta teki hevostoimintaa osana sosiaalialan palvelua. Viidennes tuotti hevosen avulla kasvatusalan palvelua ja pieni osa virkistyspalvelua. Sosiaalipedagogisessa viitekehyksessä tehtävä hevosavusteinen toiminta painottuu siis vahvasti korjaavaan ja kuntouttavaan näkökulmaan.

Kaksi kolmesta ohjaajasta toimi yrittäjänä pää- tai sivutoimisesti, loput käyttivät hevostoimintaa osana omaa työtään toisen palveluksessa. Suurin osa vastaajista käytti toimintaympäristönään omaa tallia, joskin tiloja ja hevosia vuokrattiin myös muilta.

Toiminnan kohderyhmiä olivat kaikki ikäryhmät alle kouluikäisistä lapsista ikäihmisiin. Lasten ja nuorten osuus oli suurin ja ennaltaehkäisevässä mielessä kohderyhmä on myös tärkeä.

Käyntikertoja vuoden aikana sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa oli vastaajilla yhteensä noin kymmenen tuhatta. Keskimäärin käyntikertoja oli 300 vuodessa per ohjaaja, joskin vaihtelu ohjaajien välisissä määrissä oli suurta. Määrä voi kuulostaa pieneltä verrattuna perinteiseen ratsastuskoulutoiminnan volyyymiin verrattuna, mutta on syytä muistaa, että sosiaalipedagogisen hevostoiminnan avulla voidaan tukea kaikkein heikoimmassa asemassa olevia - heitä, jotka eivät eri syistä pääse harrastusratsastuksen pariin. Jokainen näistä kymmenestä tuhannesta käyntikerrasta on ollut kohtaaminen koulutetun sosiaalipedagogisen hevostoimintaohjaajan kanssa, jolloin jokainen asiakas on huomioitu yksilöllisesti tarpeineen.

Kaksi kolmesta ohjaajasta toimi yrittäjänä pää- tai sivutoimisesti.

Vastauksista kävi ilmi, että hevosen kanssa tehdään tavanomaisia hevosen hoitoon ja käsittelyyn liittyviä asioita, joiden lomassa ohjaaja kiinnittää huomiota asiakkaan ja hevosen väliseen vuorovaikutukseen. Ohjaaja tarvittaessa sanottaa asiakkaan ihmisten ja hevosen välisessä vuorovaikutuksessa havaitsemiaan asioita ja heidän ilmaisemiaan tunteita.

Hevosen rooli isona eläimenä on rauhoittava ja rajat asettava. Toisaalta se toimii jäänmurtajana keskusteluille ja rutiineja kaipaavana eläimenä toimii esimerkkinä arjenhallintaan liittyvissä asioissa. Hevonen koetaan myös ohjaajan työpariksi ja asiakkaan peiliksi esimerkiksi tunneilmaisussa. Hevonen eläinlajina ja yksilönä määrittää pitkälti, miten sen kanssa ja sen ympäristössä toimitaan. Hevosten hyvinvointiin ja lajinmukaiseen kohteluun kiinnitetään nykyään yhä enemmän huomio-

ta, joten onkin ilahduttavaa, että sosiaalipedagogisen hevostoiminnan sisällöissä tämä on otettu huomioon. Hevostaitojen harjoittelu on luonnollinen keino saada vuorovaikutustilanteita asiakkaan, hevosen ja ohjaajan välille.

Menetelmänä hevostoiminnassa oli usein yksilöohjaus, mutta myös pienryhmiä ja suurryhmiä käytettiin. Asiakkaan tuen tarpeesta sekä ohjaajan koulutuksesta riippuen voidaan valita kulloiseenkin tilanteeseen sopiva menetelmä.

Kaksi kolmesta vastaajasta oli sitoutunut johonkin laatujärjestelmään. Suurin osa hyödynsi Suomen ratsastajainliiton tallijäsenyyttä, joka tuo toimintaan tietyt laatuksiteerit. Myös sosiaalialan palveluiden laatujärjestelmiä käytettiin. Muutamalla toimijalla oli LuontoHoiva-laatumerkki.

Suurimmalle osalle ohjaajista asiakkaat tulivat kunnan, kuntayhtymän tai muun tahon suosittelmina tai lähettäminä. Lähes yhtä usein asiakkaat löysivät palvelun itse. Myös sairaanhoitopiiri toimi lähettäjänä osalla asiakkaista. Samalla tavalla jakaantuivat palvelun maksajavastuut. Näiden lisäksi yhteistyötä tehtiin laajasti eri tahojen kanssa muun muassa suunnittelussa, tavoitteiden asettelussa, rahoituksessa, kuljetuksissa ja puitteiden järjestämisessä.

Ohjaajien ja asiakkaiden itsensä raportoimat, hevostoiminnan aikaansaamat vaikutukset vastasivat palvelun maksavan tahon havaitsemia vaikutuksia. Hevostoiminnalla raportoitiin olleen yhteyttä

muun muassa itsetunnon ja itsetuntemuksen lisääntymiseen, mielialan kohenemiseen, päivrytmin ja arjenhallinnan löytymiseen, fyysisen kunnan kohenemiseen sekä tunne- ja vuorovaikutustaitojen ja sitä kautta sosiaalisten suhteiden paranemiseen. Lisäksi hevostoiminta toi ilon ja riemun kokemuksia, yhteisöön kuulumisen tunnetta ja vahvasti turvallisuuden tunnetta.

Hevostoiminnalla vaikutettiin pelkojen vähenemiseen ja rohkeuden ja luovuuden lisääntymiseen. Myös perheiden dynamiikkaa voitiin tukea jopa niin, että raskaita tukitoimia voitiin purkaa kevyemmiksi tuen muodoiksi. Läheisten tai maksavan tahon mukaan monet tallikäynneillä havaitut vaikutukset olivat kestäneet useita päiviä tallikäyntien jälkeen tai siirtyneet pysyvästi arkeen.

Vastaajista suurin osa koki Sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja -nimikkeen käytön hyödylliseksi markkinoidessaan palvelujaan. Muutamat vastaajista näkivät nimikettä tärkeämpiä olevan ohjaajan muun koulutuksen ja muiden palvelun laatuksiteereiden täyttymisen. Palveluiden laadun kehittämistyö onkin tärkeä näkökulma myös jatkossa alan ammatillisuuden vahvistamiseksi ja tunnettavuuden ja uskottavuuden lisäämiseksi.

Kaiken kaikkiaan kyselytutkimus sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajille valottaa hevostoiminnan käyttöteorian muodostumista arjen toiminnassa. Hevostoiminnalla voidaan saada aikaan monia positiivisia vaikutuksia, joiden mittaaminen kvantitatiivisesti ei ole aina mahdollista, mutta

hevostoiminnan ohjaajien raportoimat, eri tahojen tekemät havainnot tukevat toisiaan. Erittäin tärkeää onkin dokumentoida ja kirjata omaa toimintaansa, jolloin palvelun vaikuttavuuden todentaminen asiakkaalle on mahdollista.

Viitteet

Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry
2019. Viitattu 29.10.2019. Saatavissa
www.hevostoiminta.net

Hevosen toimijuus sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa

Jemina Pietilä

Sosiaalipedagogiikassa ollaan erityisen kiinnostuneita ihmisten välisestä ja yhteisöllisestä toimijuudesta. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan prosessissa hevosen toimijuus on kuitenkin niin keskeistä, että sitä on syytä tarkastella ihmisten toimijuuksien rinnalla. Luvussa tarkastellaan hevosen toimijuutta sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa.

Asiakkaan osallisuus on yksi sosiaalipedagogisen hevostoiminnan tavoitteita. Osallisuuteen pyritään toiminnallisuuden kautta. (Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry 2019) Toiminnallisuutta ei ole ilman toimijoita. Toimijuus tarkoittaa aktiivisuutta, ja aktiivisuus taas voi olla esimerkiksi halua elää ja kokea asioita. Aktiivinen toimija kokee, että hän voi vaikuttaa oman elämänsä tapahtumiin. Hänellä on tahtoa, kykyjä ja mahdollisuuksia toimimiseen elämässään. (Nivala & Rynnänen 2019, Kumpulainen ym. 2010, Portante 2011)

Viime vuosina eläinten toimijuus on nähty merkittävänä tutkimusaiheena. Myös hevosten toimijuudesta on tehty tutkimuksia. Toimijuus ei ole kuitenkaan uusi asia. Leinonen (2013) on koostanut väitöskirjassaan ihmisen ja hevosen välisen suhteen kulttuurisia malleja, jotka ovat muuttaneet vuosikymmenien kuluessa. Leinonen erottelee viisi kulttuurista vuorovaikutusmallia. ”Palvelijamallissa” ihmisen johtajuus on tärkeää; ”konemallissa” hevosella ei oleteta olevan sisäistä elämää; ”sankarimalli” inhimillistä hevosta ja

viittaa erityisesti hevoskokemuksiin sodassa; ”suorittajamallissa” hevosen fyysisuus ja perinnölliset ominaisuudet korostuvat. Viides malli on ”hevonen terapeutina”, jossa yhteistyö, elämyksellisyys ja hevosen kanssa olemisen kokonaisvaltaisuus korostuvat. Kaikkien muiden kuin konemallin hevoskäsityksiin liittyy ajatus hevosesta tuntevana ja viisaana olentona. Näissä kulttuurisissa vuorovaikutusmalleissa hevonen nähdään yksilönä, joka toimii aktiivisesti ja jonka kanssa yhteistyö on tavoiteltavaa. Hevoskäsitys on muuttunut eri aikakausina, mutta jokaisena aikakautena hevonen on nähty ystävänä. (Leinonen 2013)

Schuurmanin (2017) mukaan myös hevonen voidaan nähdä subjektina, toimijana, joka voi kertoa oman mielipiteensä ja tehdä päätöksiä. Hevoset rakentavat tietoa omasta hyvinvoinnistaan ihmisten kanssa toimiessaan. Mahdollistaakseen tämän ihminen tarvitsee hevosenlukutaitoa. Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa tämä voisi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että hevoselle annetaan mahdollisuus kertoa sanattomasti ihmiselle tunteuksistaan ja ihminen reagoi hevosen elekielen viesteihin. Toimijuuden antaminen hevoselle ei tarkoita sitä, että hevonen nähdään ihmisenä. Hevoset rakentavat kulttuurista todellisuutta ei-inhimillisinä toimijoina. (Ojanen 2011.)

Sosiaalipedagogisten hevostoimintaohjaajien on äärimmäisen tärkeää jäsentää suhteensa hevoseen ja miettiä sellaisia kysymyksiä, kuin: Miksi hevonen on mukana toiminnassa? Onko hevonen korvattavissa vaikkapa jollakin esineellä? Miksi, tai miksi ei? Miten hevosen toimijuus vaikuttaa asiakkaisiin?

Miten hevosen toimijuus vaikuttaa asiakkaisiin? Kuva: Roosa Pollari

Miten toimijuus annetaan hevoselle?

Sosiaalipedagogiikan teorian mukaan puhe on tärkeä osa toimijuutta, sillä ihmisten välinen puhe yhdessä tekojen kanssa tekee toimijuuden merkitykselliseksi ja liittää ihmisen muuhun yhteisöön. (Nivala & Ryyänen 2019.) Rossin ja Lundvallin (2018) mukaan ihmisten ja hevosten on mahdollista saavuttaa yhteisiä kokemuksia. Koska vuorovaikutus on pääosin sanatonta ihmisen ja hevosen

välillä, kehollinen vuorovaikutus ja sen havainnointi korostuvat. Hevonen voi kanavoida kokemuksen takaisin ihmiseen, joka voi sanoittaa hevosen ja ihmisen yhteisen kokemuksen.

Sosiaalipedagogiikassa autonomia ja vapaus tehdä omia valintoja liitetään toimijuteen (Nivala & Ryyänen 2019). Myös hevosen on mahdollista toimia autonomisesti asiakastilanteessa — toki ohjaajan on silti huolehdittava toiminnan turvallisuudesta.

Kesyhevosten toimijuus ei ole koskaan täysin autonomista, sillä jo hevosten aitaaminen rajaa toimintamahdollisuuksia. Kuitenkin hevosten toimijuutta voidaan edesauttaa normaaleissa tallioloissa. Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa hevosen autonominen toimijuus on suurimmillaan vapaassa laumatyöskentelyssä. Laumassa hevonen saa itse valita, milloin se tulee ihmisen lähelle. Ihmisen ja hevosen vuorovaikutus on aidoimmillaan, kun molemmilla on mahdollisuus poistua tilanteesta haluamallaan hetkellä. Silloin vuorovaikutus on molempien valinta. Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa vapaa laumatyöskentely voi tarkoittaa esimer-

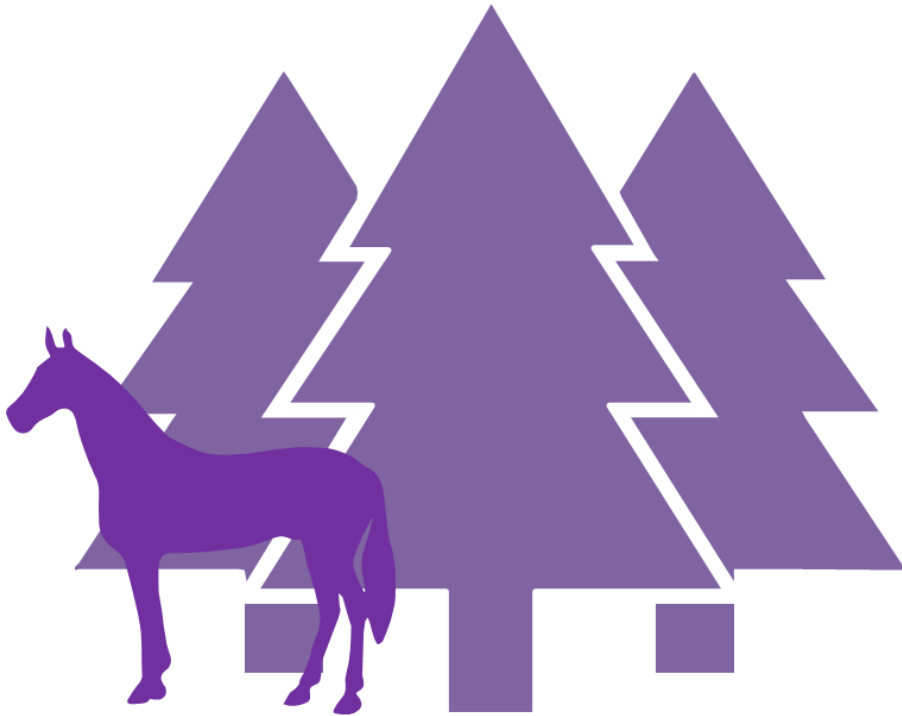
kiksi hevoslauaman seuraamista ja siellä olemista hevosten kanssa. Se voi olla seurustelua hevosten kanssa jutellen, haistellen, rapsutellen ja silittellen. Se voi olla myös oman ja yhteisen tilan hakemista ja löytämistä kehonkieltä käyttäen.

Laumatyöskentelyssä hevosen toimijuutta tukevat:

- ✓ muiden hevosten seura,
- ✓ hevosen mahdollisuus lähestyä ihmistä tai vetäytyä ihmisen luota, sekä
- ✓ hevosen vapaana oleminen.

Jos hevosta hoidetaan tallissa tai sen kanssa työskennellään kentällä siten, että hevonen ei ole vapaana, hevosen toimijuus on pienempää kuin laumatyöskentelyssä. Hevosen toimijuutta voidaan kuitenkin lisätä ohjaamalla asiakas tarkkailemaan hevosen tunnetiloja ja muuntelemalla tilanteita niiden mukaan. Hoito- ja kenttätilanteissa esimerkiksi seuraavia asioita kannattaa tarkkailla:

- ✓ Miten hevonen hengittää? Rauhallisesti vai pinnallisesti?
- ✓ Liikehtikö hevonen vai seisooko se rauhasa?
- ✓ Reagoiko se johonkin tiettyyn kohtaan koskiessa?
- ✓ Miten oma toiminta tai sen muutos vaikuttaa hevoseen?
- ✓ Mitä hevosen katse kertoo?

Miten hevosen toimijuus vaikuttaa asiakkaaseen?

Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry (2019) kuvaa sosiaalipedagogista hevostoimintaa seuraavasti: ”vaikutukset syntyvät vuorovaikutuksellisuuden, kokemuksellisuuden ja osallisuuden kautta” ja näin: ”lähtökohtana on ihmisen ja hevosen vuorovaikutus”. Kuvaus pitää sisällään oletuksen, että vuorovaikutus ihmisen ja hevosen välillä on merkityksellistä. Mitä vapaammin hevonen saa toimia vuorovaikutuksessa aktiivisena toimijana, sitä aidommin sosiaalipedagogisen toiminnan periaatteet toteutuvat.

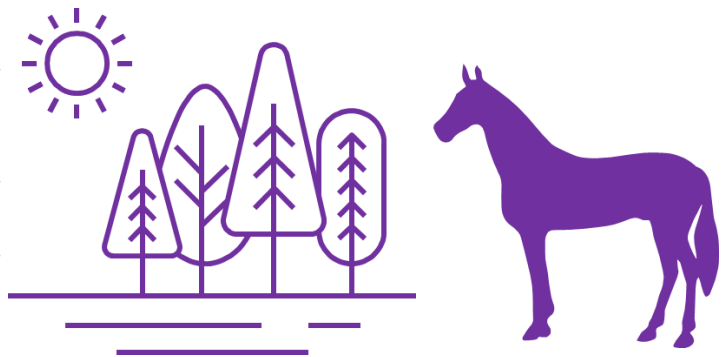
Hevosen toimijuuden merkitystä valottaa kysymys: ”Miten toiminta muuttuu, jos hevosen korvaa polkupyörällä?” Polkupyörään voi puhdistaa, huoltaa ja hoitaa mielin määrin, sen kanssa voi mennä metsään, suorittaa ratoja kentällä ja kokea jännittäviä seikkailuja. Polkupyörän kanssa ei kuitenkaan voi kommunikoida, sillä polkupyörä ei keskustele ihmisen tai lajitovereidensa kanssa niin kuin hevonen tekee. Vuorovaikutus tekeekin hevostoiminnasta erityisen kuntouttavan ja hyvinvointia tukevan intervention. Hevosen kanssa koettu yhteys on huima kokemus. Todelliseen yhteyteen ei päästä, jos hevosen ei anneta toimia. Ohjaajan suhtautuminen hevosen toimijuuteen vaikuttaa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan onnistumiseen.

Sosiaalipedagoginen hevostoiminnan vaikuttavuudesta tarvitaan lisää korkeatasoista tutkimustietoa. Hevosavusteisen terapian tutkimustulokset ovat kuitenkin suuntaa-antavia. Hevosavusteista terapiaa tutkittaessa on huomattu, että toiminnan järjestävän henkilökunnan asennoituminen hevoseen voi ratkaista intervention onnistumisen. Kun hevoseen suhtaudutaan objektina, hevosen läsnäolosta ei ole havaittavaa hyötyä. Kun hevoseen suhtaudutaan aktiivisena toimijana ja sen tunteita ajatellaan, se avaa myös asiakkaille kanavan tunteiden pohtimiseen ja niihin reagoimiseen. (Carlsson, Ranta & Traeen 2015)

Hevosen toimijuuden arvostamisen tärkeyttä voidaan tarkastella myös asiakasvaikutuksista käsin: miten hevosen rajoitettu toimijuus vaikuttaa asiakkaaseen? Rajoitetussa toimijuudessa hevosen viestit sivuutetaan. Rajoitettu toimijuus näkyy ja kuuluu esimerkiksi tilanteissa, jossa hevonen ”niskoittelee” tai sille ”täytyy näyttää”. Jos tilanteita ratkotaan voimalla tai hevosen viestit sivuutetaan kokonaan, tilanne on asiakkaan näkökulmasta ristiriitainen. Rajoitettu toimijuus voi olla myös lievää, kuten hevosen mekaaninen hoitaminen tai ratsastaminen kommunikoimatta hevosen kanssa tai kiinnittämättä huomiota hevosen viesteihin. Jos hevonen näyttää olevansa tyytymätön ja asiakas huomaa sen, hänellä on mahdollisuus muuttaa ohjaajan avustuksella toimintaa niin, että hevonen on tyytyväinen. Jos hevosen viestit sivuutetaan ja sitä

pakotetaan, tehtävät ehkä onnistuvat teknisesti, mutta hevosen nihkeä tunnetila jää asiakkaalle mieleen. Kun hevonen tekee sille annettuja tehtäviä mielellään, jää asiakkaallekin positiivinen tunnetila kotiin viemiseksi.

Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa asiakas peilaa hevosen kautta omaan hyvinvointiinsa vaikuttavia asioita (Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry 2019). Kun sosiaalipedagogiikan tehtävänä on tukea myös osallisuutta ja toimijuutta, kannattaa hevosta hyödyntää myös näiden peilaamisessa. Jos hevosen toimijuutta pidetään tärkeänä, vuorovaikutus hevosen ja asiakkaan välillä onnistuu. Se, että hevonen on toimija toimijoiden joukossa, antaa asiakkaalle jotain tavoiteltavaa. Jos tavoiteltava asia on toimivan vuorovaikutuksen harjoittelu, hevosen suuri toimijuus pakottaa asiakkaan hakemaan erilaisia, uusiakin tapoja kommunikoida.

Viitteet

- Carlsson, C., Ranta, D. & Traeen, B. 2015. Mentalizing and Emotional Labor Facilitate Equine-Assisted Social Work with Self-harming Adolescents. *Child and Adolescent Social Work Journal* 32 (4), 329–339. DOI 10.1007/s10560-015-0376-6
- Kumpulainen, K., Krokfors, L., Lipponen, L., Tissari, V., Hilppö, J. & Rajala, A. 2010. Oppimisen Sillat. Kohti osallistavia oppimisympäristöjä. Yliopistopaino, Helsinki.
- Leinonen, R. 2013. Palvelijasta terapeutiksi. Ihmisen ja hevosen suhteen muuttuvat kulttuuriset mallit Suomessa. Oulun yliopisto, Oulu.
- Nivala, E. & Rynänen, S. 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Gaudeamus, Tallinna.
- Ojanen, K. 2011. Tyttöjen toinen koti. Etnografinen tutkimus tyttökulttuurista ratsastustalleilla. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Portante, D. 2011. Enacted Agency as the Strategic Making of Selves in Plurilingual Literacy Events: framing agency and children as contributors to their own and others' learning. *European Educational Research Journal* 10(4), 516–532. <http://dx.doi.org/10.2304/eej.2011.10.4.516>
- Rossi, P. & Lundvall, P. 2018. Kehollisesta kokemuksesta kohti sanallistettuja kokemuksia: hevoset reflektoinnin mahdollistajina. 191–208. teoksessa Toikkanen, J. & Virtanen 1. (toim.) 2018: Kokemuksen tutkimus VI. Kokemuksen käsite ja käyttö. Virtanen. Lapland University Press, Rovaniemi. 191–208.
- Schuurman, N. 2017. Horses as Co-Constructors of Knowledge in Contemporary Finnish Equestrian Culture. Teoksessa Räsänen, T. & Syrjämaa, T. (toim.) 2018: 37–48. Shared Lives of Humans and Animals Animal Agency in the Global North. Routledge London and New York. 37-48.
- Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry 2019. Saatavissa www.hevostoiminta.net Viitattu 30.8.2019.

Hyvinvointipalvelua hyvinvoivalla hevosella

Teea Ekola ja Anna Kilpeläinen

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan kulmakivenä on hevonen ja sen kanssa toimiminen. Tämän vuoksi hevosen hyvinvointiin ja kouluttamiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota. Eettisesti kestävään hevostoimintaan kuuluu se, että hevosen hyvinvoinnista on huolehdittu hyvin: hyvinvointipalvelua on tuotettava hyvinvoivien eläinten kanssa.

Hyvä lähtökohta hevosen hyvinvoinnin turvaamiseksi on tutustua hevosen käyttäytymistarpeisiin ja pohtia miten asiakastyötä tekevän hevosen elämässä voitaisiin lisätä näiden käyttäytymistarpeiden toteuttamisen mahdollisuuksia. Joskus pienetkin parannukset vaikuttavat suuresti hevosen hyvinvointiin. Ja vaikka hevosen tarpeita olisikin jo laajasti ajateltu ja toteutettu, voi aina miettiä kehittämisen kohteita.

Hevosen käyttäytymistarpeiden synty ja merkitys

Eläinten käyttäytymistarpeet ovat kehittyneet miljoonien vuosien kuluessa siten, että tiettyjä toimintoja tekemällä aivot erittävät hyvinvointiin liittyviä aineita. Hyvä olo seuraa nimenomaan näiden asioiden tekemisestä, tekemisen lopputuloksella ei välttämättä ole merkitystä. Tämän kaltainen aivojen toiminta on ollut edellytys hengissä selviämiseksi. Esimerkiksi ruuanhankintaan tulee olla suuri motivaatio silloinkin, kun ruokaa ei löydy tai löytyy vain niukasti. Laumassa pysymiseen ja

muiden yksilöiden läheisyyden kokemiseen tulee laumassa elävällä saaliseläimellä olla suuri sisäinen tarve, jottei se jäisi yksin petojen armoille. Lajityypilliset käyttäytymismallit ovat syvällä geneeissä ja muuttuvat erittäin hitaasti. Jalostuksella on pystytty vaikuttamaan muun muassa kotieläinten ulkonäköön suuresti. Aivojen muutos tapahtuu kuitenkin paljon hitaammin. Ihmisen muutaman tuhannen vuoden vaikutus eläinten kehitykseen ei ole vaikuttanut käyttäytymistarpeisiin juuri lainkaan. Tutkimus onkin osoittanut käyttäytymistarpeiden säilyneen nykyisillä kotieläimillä miltei täysin muuttumattomina luonnonvaraisten eläinten tarpeisiin verrattuna. (Telkänranta 2016, 156-161)

Käyttäytymistarpeiden toteutumattomuus aiheuttaa aivojen kemialle epänormaalin tilan. Mielihyvää tuottavia aineita (muun muassa dopamiini ja serotoniini) erittyy vähemmän kuin aivojen normaalitasapainoon tarvittaisiin. Se johtaa muutokseen myös eläinten käyttäytymisessä: hevoset yrittävät toteuttaa käyttäytymistarpeitaan niillä keinoilla, joita niillä on käytettävissä. Jos toteutumismahdollisuuksia ei kuitenkaan ole riittävästi, aivokemia ei pääse normaalitilaan. Usein tämä johtaa siihen, että hevonen ei enää edes kiinnostu normaalisti mielihyvää aiheuttavista asioista ja alkaa käyttäytyä passiivisesti. Passiivisena oleskeleva hevonen saattaa ihmisen mielestä olla helppohoitoinen ja näyttää tyytyväiseltä, mutta todellisuudessa se voi olla masennuksen kaltaisessa tilassa, jossa juuri mikään tekeminen ei tuota sille mielihyvää. Käyttäytymistarpeiden tyydyttämisyritykset saattavat saada myös epänormaaleja muotoja, joissa eläin vahingoittaa itseään tai lajikumppaneitaan yrittäessään toimia käyttäytymistarpeidensa mukaisesti epäsopeissa oloissa. Eläintä saatetaan silloin luulla esimerkiksi aggressiiviseksi ja se voi olla ihmisellekin hankala käsiteltävä. (Telkänranta 2016, 156-161)

Toiskan tallin esimerkki käyttäytymistarpeiden toteuttamisen mahdollistamisesta

Toiskan tallin esimerkki käyttäytymistarpeiden toteuttamisen mahdollistamisesta

Toiskan tallilla on tarkasteltu hevosten pitoa käyttäytymistarpeiden pohjalta ja pyritty järjestämään hevosten arki siten, että mahdollisimman moni käyttäytymistarpeista olisi mahdollista tyydyttää omatoimisesti. (Hevostietokeskus 2019)

Loukkaantumisten määrä ei ole lisääntynyt sen jälkeen, kun tallilla päätettiin pitää hevoset yhdessä laumassa. Seuraavassa esimerkki Toiskan tallin keinoista käyttäytymistarpeiden mahdollistamiseen:

Liikkuminen, vaeltaminen. Toiskan tallilla hevoset tarhaavat noin kolmen hehtaarin alalle rakennetulla kujaverkostolla. Kujat kiertävät alueen reunoja, mutta poluilta on myös useita pääsyjä keskeisille alueille. Kujan leveys on pääsääntöisesti 5-6 metriä. Leveys on tarpeen sekä hevosten hyvin-

voinnin, että huollon kannalta. Traktorin on mahdolluttava kulkemaan kaikilla kujilla. Yhteensä kujalla on mittaa 1,5 kilometriä ja siitä noin 600 metriä on pinnoitettu osin hiekalla. Alueella on myös säänsuojakatosten alue, uima- ja juomalampi ja leveämpiä lepoalueita. Tarha sijaitsee virtaavan luoman rannalla, joten korkeuserojakin on saatu hie- man. Yksi rinteessä olevista kujista on valjastettu ”jumppakujaksi”, siinä on aseteltuna tukkeja niin, että hevosten on tätä reittiä käyttäessään joko kiivettävä tukkien yli tai pujoteltava niiden välistä. Hevoset liikkuvat keskimäärin noin 500 metriä tunnissa gps-lähettimillä seurattuna.

Toiskan tarhan äärilinjat (sinisellä). Kuva: Toiska

Ravinnonhankinta, etsiminen. Toiskan tallin hevosien ruokinta-alueet ovat sijoiteltuna ympäri tarhan. Heinät jaetaan ulos 5 kertaa vuorokaudessa ja hevoset vaeltavat ruokintapaikalta toiselle. Kesäaikaan peltopohjaisella tarha-alueella kasvaa jonkin verran heinää, jota hevoset syövät. Kesäaikaan kujien keskelle jääviä peltoalueita käytetään laiduntamiseen. Hevoset laiduntavat vain noin tunnin päivässä. Lisäksi tarhassa on kaksi olkikastosta, joissa on vapaasti tarjolla hyvälaatuisia, analysoitua olkea.

Lepo ja uni. Toiskan tallin hevoset ovat tarhassa noin 21-22 tuntia vuorokaudesta. Yöaikaan hevoset pääsevät säänsuojaan maneesiin. Maneesi siivotaan aina aamuisin. Hevoset tulevat talliin aamulla kello 6-7 aikaan ja saavat olla ihmisiltä rauhassa noin klo 9-10 saakka.

Toiskan hevoset lepäämässä maneesissa. Kuva: Toiska

Sosiaalinen käyttäytyminen. Toiskan tallin kaikki hevoset, ponit ja aasi tarhaavat yhdessä. Näin niillä on mahdollisuus vapaaseen sosiaaliseen toimintaan. Tarha on riittävän suuri siihen, että hevoset voivat kokoontua sopivissa porukoissa haluamiinsa paikkoihin. Jos jotakin jännittävää tapahtuu, koko lauma kokoontuu yhteen tarkkailemaan tilannetta.

Toiskan lauman yhteinen juomahetki. Kuva: Toiska

Kehonhoito ja lämmönsäätely. Toiskan tallin hevosia ei pääsääntöisesti loimiteta. Yksilölliset tarpeet toki huomioidaan. Tarhassa on hyviä hiekkapaikkoja piehtarointia varten ja kesäaikaan hevoset myös pääsevät vapaasti uimaan lammessa. Rapsuttelukavereita löytyy porukasta aina. Myös talviaikaan loimitus pidetään minimissä. Lämmön tuottamiseksi hevosille tarjotaan isompia heinäannoksia aina pakkasen kiristyessä.

Lammessa on hyvä viilentyä kesällä. Kuva: Toiska

Talvella heinäannoksia kasvatetaan pakkasen kiristyessä. Kuva: Toiska

Tutkiminen ja ympäristön tarkkailu. Tarhan sijainti tien ja virtaavan luoman välissä mahdollistaa tutkimisen ja monipuolisen ympäristön tarkkailun. Tarhaan on lisäksi rakennettu ”tähystyskukkula”, jonne hevoset voivat kiipeillä. Hiekkapintaisen kukkulan rinnettä näyttäisi olevan hauska myös toisinaan piehtaroida alas.

Leikkiminen. Tarhassa on eri-ikäisiä tammoja ja ruunია. Tämä mahdollistaa leikkikavereiden löytämisen. Myös pakokäyttämistä harjoitellaan joka ilta. Aasi aloittaa illalla noin kello 22 juoksemisen, johon koko lauma yhtyy. Pitkät suorat houkuttelevat korkeatempoiseen liikkumiseen. Leikkimiseen voidaan myös kannustaa muutoin, esimerkiksi pallot ovat melko suosittuja Toiskan hevosilla.

Lisääntyminen ja jälkeläisten hoito. Tämä on käyttäytymistarve, jota Toiskan tallin hevoset eivät pääse luonnollisessa rytmissä toteuttamaan. Vuosien varrella tallissa on toki syntynyt joitakin varsoja, ja kesäksi 2020 odotellaan shetlanninponivarsaa. Oreja ei tallissa ole.

Hevosella on tunteet

Hevonen tuntee samoja perustunteita kuin ihminenkin. Nisäkkäillä esiintyy ainakin yhdeksää perustunnetta, joista seitsemää on tutkittu jo paljon. Nämä seitsemän ovat pelko, suru, raivo, ilo, hoiavan tunne, leikki ja seksuaalinen himo. Näille kullekin tunteelle on aivoissa oma, erillinen rakenteensa. Kun kyseinen tunnealue aivoissa aktivoituu,

eläin tai ihminen ilmentää käyttäytymisellään vastaavaa tunnetta. Tutkija Jaak Panksepp pystyi jo 1990-luvulla osoittamaan, että eläimet kokevat samanlaisia tunteita kuin ihmiset (Panksepp 1998). Sen jälkeen tutkimuksia on tehty lisää, ja vähitellen ymmärrys tunteista ja niiden merkityksestä yksilön hyvinvoinnille syvenee. Hevosten tunteet ovat sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa erittäin tärkeitä, sillä usein asiakkailta voi olla haasteita omien tunteidensa tunnistamisen, tulkitsemisen tai hallinnan kanssa. Tällöin hevonen voi toimia tunteiden peilaajana ja auttaa asiakasta omista tunnetaidoistaan.

Tunteilla on väliä—seitsemän eniten tutkittua tunnetta

Eläintenkin kohdalla tunteet voidaan jakaa positiivisiin ja negatiivisiin. Kun tutkimuksissa on annettu eläimille itselleen mahdollisuus kytkeä tunne päälle tai pois, ne johdonmukaisesti sammuttavat negatiiviset tunteet ja kytkevät positiiviset tunteet uudestaan päälle. Tunteilla on näin ollen eläimelle väliä. (Telkänranta 2016).

Eläinten hyvinvoinnin määritelmiin onkin jo kirjattu oikeus positiivisiin tuntemuksiin. Tämä näkökulma tulee varmasti tulevina vuosikymmeninä vaikuttamaan laajasti myös hevosalan näkemyksiin hevostenpidosta, käsittelystä ja kouluttamisesta. Hyvinvointi ei ole pelkästään negatiivisten tunteiden ja kokemusten poistamista vaan myös positiiv-

visten tunteiden mahdollistamista. (Eläinten hyvinvointikeskus 2019)

Pankseppin (2005) artikkelissa kuvataan näitä seitsemää jo tutkittua tunnetta seuraavasti:

FEAR = pelko

Hevosen aivot reagoivat mahdolliseen fyysiseen uhkaan tai opitusti epämiellyttävään tai pelottavaan tilanteeseen aktivoimalla aivojen pelkojärjestelmän. Hevosen aivoissa pelkoalue on erityisen hyvin kehittynyt. Evoluutionsa aikana hevosen on täytynyt kehittyä nopeaksi säikähtäjäksi ja pakenijaksi selvitäkseen hengissä. Pelon lievimpiä asteita voisi kutsua huolestumiseksi, joka voimistuessaan muuttuu peloksi ja kauhuksi. Varsin vähäinenkin epävarmuus tai epämukavuus voi näkyä hevosen käyttäytymisessä pelkoon liittyvän käyttäytymisen lievimpinä muotoina.

Kipu tuottaa samanlaista käyttäytymistä kuin pelko. Syykin on selvä: aivoissa kipu aktivoi osittain samoja alueita kuin pelko. Hevosten pakokäyttäytyminen on jossain määrin myös yksilöllistä. Jollain yksilöllä ensimmäinen epävarmuudesta kertova ele on hännän huiskaisu, jollain toisella taas esimerkiksi suun louskuttaminen tai lievä jäähmettyminen.

Negatiiviset tunnekokemukset lisäävät elimistön stressihormonien eritystä. Ongelmalliseksi tilanne muuttuu, jos normaalia stressaavampia kokemuksia on niin usein, ettei hevonen ehdi palautua edellisestä ennen seuraavaa. Tällaisen tilanteen

jatkuessa hevonen alkaa kärsiä jatkuvasta, pitkäkestoisesta stressistä. Stressaantuneen eläimen käyttäytymisessä saattaa näkyä jatkuvasti merkkejä pakokäyttäytymisestä. Stressin oireisiin on syytä suhtautua vakavasti siksi, että pitkään jatkuessaan stressi voi aiheuttaa moninaisia fyysisen ja psyykkisen terveyden ja käyttäytymisen ongelmia.

GRIEF / PANIC = suru, eroahdistus

Surun tunne liittyy kumppanin menettämiseen. Hetkellinenkin laumasta erkaneminen voi aiheuttaa tottumattomalle hevoselle voimakasta eroahdistusta. Normaalisessa läheisyydessä ja hoivassa (hevosilla muun muassa lajikumppanin kanssa oleskelu ja rapsuttelu) elimistö erittää tietyn, normaalin määrän oksitosiinihormonia, joka pitää yllä levollisuutta ja tyytyväisyyttä.

Hoivan ja läheisyyden kokemusten puute esimerkiksi elinolosuhteissa, joissa hevosen läheisyys ja koskettelu lajikumppanien kanssa on estetty, aiheuttaa vajausta oksitosiinitasoihin. Käyttäytymisessä tämä saattaa näkyä lievän masennuksen kaltaisena tilana, passiivisena ilottomuutena. Äkillinen kumppanin menetys voi pudottaa oksitosiiniitasot hyvin alhaisiksi ja hevonenkin voi kokea syvää surua.

RAGE = raivo

Raivolle on aivoissa oma erillinen alueensa. Se on kuitenkin lähellä pelkoa. Tilanteissa, joissa hevonen pelätessään puolustautuu, sen tunnetila on yhdistelmä pelkoa ja raivoa.

Aggressio on käyttäytymistä, joka voi ilmentää useampaa eri tunnetta. Se ei välttämättä sisällä raivoa. Petoeläimillä ilmenevä saalistukseen liittyvä aggressio ei sisällä pelkoa eikä vihaa vaan ennemminkin saalistamisen tuottamaa positiivista kiihkoa. Tilanteeseen, jossa kilpaillaan resurssista kuten ruuasta tai muusta tarpeellisesta tai mieluisasta asiasta, voi liittyä kilpailuaggressiota. Yleensä se yksilö, jolle kyseinen resurssi on tärkeämpi, saavuttaa haluamansa. Tämän usein ajatellaan ilmaisevan johtajuutta hevosten välillä. Kuitenkin samojen yksilöiden välillä asetelma voi eri resurssin suhteen olla toisin päin ja joissain tilanteissa ne voivat olla hyvin läheisissä väleissä. Dominanssia aivoista ei ole erillisenä tunnealueena vuosikymmenten yrityksestä huolimatta löydetty.

CARE = hoiva, läheisyys

Hoivan tunnejärjestelmä saa emän hoitamaan varsaansa ja varsan kokemaan mielihyvää hoivattavana olemisesta. Hoivan ja läheisyyden tunteet myös luovat sidoksen kaikenikäisten yksilöiden välille. Kaikki nisäkkäät hoivaavat jälkeläisiään ja yksilön normaalille kehitykselle riittävän hoivan saaminen on välttämätöntä. Hoivan menettäminen johtaa GRIEF / PANIC-järjestelmän aktivoitumiseen.

Aikuinenkin hevosyksilö tarvitsee hoivaa ja läheisyyttä lajikumppaniltaan voidakseen hyvin ja välttyäkseen masentuneisuudelta. Myös ihmisten ja hevosten väliset läheiset suhteet perustuvat tämän järjestelmän aktivoitumiseen molemmissa.

SEEKING = ilo, tavoittelemisen riemu

Aivoissa on erillinen tunnejärjestelmä, joka tuottaa nautintoa etsimisestä, jonkin mieluisan tavoittelemisesta, yrityksistä, joissa on toivo onnistua. Tällainen järjestelmä on ollut hevosellekin elintärkeä, jotta se on jaksanut ponnistella ruokaa etsiäkseen niissäkin oloissa, joissa ruokaa on hankala löytää ja saada kerättyä riittävästi hengissä selviämiseksi.

SEEKING-järjestelmän aktivoituminen saa hevoson yrittämään, ponnistelemaan, odottamaan sinnikkäästi jonkin mieluisan toteutumista. Mikäli toivo ja yrittäminen tuottaa jatkuvasti pettymyksiä, yritteliäisyys hiipuu ja sammuu vähitellen pois.

Toiskan ponit ruokaa etsimässä. Kuva: Toiska

PLAY = leikki

Leikki on aivojen itsenäinen tunnejärjestelmä. Sen erillisyys alleviivaa myös sen tärkeyttä. Leikki on kehittyvälle eläimelle välttämätöntä, jotta se kehittyisi normaalisti. Leikkikäyttäytymistä käytetään myös hyvinvoinnin mittarina, sillä pelko ja leikki ovat toisilleen vastakkaisia tunteita. Peloissaan eläimet tai ihmiset eivät leiki ja leikin ilmeneminen on varsin luotettava tunnusmerkki pelon puutteesta.

Eläimillä on kolmenlaisia leikkejä: liikuntaleikkejä, sosiaalisia leikkejä ja esineillä leikkimistä. Ihmisten leikki on saanut myös hyvin erilaisia muotoja eläinten leikkeihin verrattuna pidemmälle kehittyneiden ajattelun ja viestinnän taitojen vuoksi. Hevoson leikki voi tunnetusti olla kovakouraista. Joskus saattaa olla hankalaa erottaa orien ja ruunien painia raivosta. Varsinkin ihmiseen suunnattuna tällaista leikkikäyttäytymistä saatetaan sekoittaa raivon tunteeseen.

LUST= seksuaalisuuden tunteet, himo

Seksuaalisuuden ja himon tunteilla on aivoissa oma alueensa, joka aiheuttaa paritteluun ja yhdessä SEEKING-järjestelmän kanssa parin etsintään liittyvää käyttäytymistä. Hoivan tunteet ovat lähellä seksuaalisuuden tunteita ja hoivan arvellaankin kehittyneen niistä. Seksuaalisuuden tunteet ovat synnynnäisiä, kokemukset seksuaalisuudesta vahvistavat niitä. Muut perustunteet ohjaavat seksuaalisuuden tunteita.

Toiskan tallin kesän 2012 varsa Kopseen Aava on nykyään jo sosiaalipedagogisen hevostoiminnan konkari. Kuva: Toiska

Muut tunteet

Mainittujen seitsemän tunteen lisäksi perustunteita on muitakin, kuten yllättyminen ja inho, mutta niitä on tutkittu eläimillä vasta vähän.

Perustunteet voivat tuottaa yhdistelmiä. Esimerkiksi pelon ja ilon yhdistelmä on helpotus. Tähän helpotuksen tunteeseen monet kouluttamisen

menetelmät perustuvat. Hevonen oppii, kun se kohtaa jotain potentiaalisesti pelottavaa ja onnistuu käyttäytymisellään välttämään sen.

Hyvinvoinnin kannalta uhkan ja helpotuksen avulla kouluttaminen on ongelmallista sen aiheuttaman stressihormonierityksen vuoksi. Kouluttamisen ja motivoinnin tulisi perustua ensisijaisesti positiivisten tunnekokemusten tavoitteluun eikä pelon tai kivun välttämiseen. Muita tunteiden kaltaisia tiloja ovat esimerkiksi nälkä, jano, sairauden tunne tai kipu.

Osa tunteista on tämän hetken tiedon mukaan mahdollisia vain sellaisille lajeille, joilla on pidemmälle kehittyneet aivot kuin hevosella. Tällaisia ovat muun muassa ihmiselle tavalliset, mutta hevoselle mahdottomat kateus, halveksunta, häpeä, syyllisyys, kostonhalu tai mustasukkaisuus. Hevonen voi pyrkiä vaikuttamaan toisen käyttäytymiseen omalla käyttäytymisellään, mutta sillä ei ole kykyä pyrkiä vaikuttamaan toisen ajatteluun tai tunteisiin.

Hevonen ei pysty ajattelemaan, miltä sen käyttäytyminen toisesta eläimestä tai ihmisestä mahtaa tuntua. Siksi sillä ei myöskään ole työmoraalia tai miellyttämisenhalua. Sen vuoksi hevosen nimittäminen laiskaksi tai ahkeraksi ei ole perusteltua. Hevonen ei pysty myöskään teeskentelemään tunteita. (Telkänranta 2016)

Positiivisten tunnekokemusten järjestäminen

Hyvinvointimääritelmien mukaan hyvinvointi on osaltaan oikeus positiivisiin tunnekokemuksiin. Hevoselle myönteisiä tunnekokemuksia tuottavat esimerkiksi mieluisien, turvallisten lajitovereiden seura, virikkeellinen ympäristö, joka antaa mahdollisuuksia etsimiseen ja tutkimiseen sekä mahdollisuudet leikkiä.

Ihmisen seurassa hevonen voi kokea positiivisia tunteita muun muassa hoivan, turvan ja myönteisten oppimiskokemusten kautta. Väistämättä ihminen joutuu esimerkiksi hoitotoimenpiteiden yhteydessä joskus aiheuttamaan hevoselle epämukavuutta tai kipuakin. Jos kokemukset ihmisistä pääsääntöisesti ovat myönteisiä eivätkä negatiiviset kokemukset ole liian voimakkaita ja pitkäkestoisia, se ei yleensä vaikuta tilanteeseen pysyvästi tai pitkään.

Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa toimivan hevosen koulutus ja ”työnohjaus”

On tärkeää, että hevostoiminnassa mukava oleva hevonen osaa riittävät perustaidot. Toiminnan muoto ja laatu vaikuttavat tietenkin siihen, mitä taitoja hevosella on oltava, että hevonen voi tehdä oman työnsä turvallisesti, helposti ja stressaantumatta. Ohjaajan itse on määriteltävä hevoselta vaadittava minimitalotaso ja huolehtia taitojen ylläpitämisestä ja kehittämisestä. Hevonen oppii

joka kerran ollessaan kontaktissa ihmisten kanssa, joten kerran opittu ei välttämättä aina pysy muistissa.

Jokaiselle hevoselle olisi hyvä laatia systemaattinen koulutussuunnitelma. Mikäli hevonen on yhteiskäytössä useamman toimijan kesken, on hyvä sopia myös koulutuksen toteuttamisen vastuuhenkilö. Hevosten taitotaso vaatii myös jatkuvaa arviointia. Esimerkiksi riimun pukeminen, peruspyynnöt eteen- ja taaksepäin sekä sivuille, kavioiden nostaminen ja suhtautuminen varusteisiin ja varustamiseen olisi hyvä tarkistaa säännöllisesti ja tarvittaessa uudelleenkouluttaa.

Hevosen jaksamisen kannalta täytyy myös miettiä hevoskohtaisesti, montako asiakaskäyntiä hevonen pystyy päivässä tekemään. Usein sosiaalipedagoginen hevostoiminta ei työnä ole fyysisesti raskasta, mutta vaihtuvat ihmiset, asiakkaiden toimintamallit ja tunnetila voivat kuormittaa hevosta kovastikin. Työstä palautumista auttaa se, että hevosen muu elämä on mahdollisimman hyvin hevosen käyttäytymistarpeiden toteuttamista mahdollistavaa. Myös ennakoiva terveydenhuolto, kuten kavioiden huolto, hammashuolto, rokotukset sekä lihashuolto esimerkiksi hieronnan muodossa on hyvä huomioida hevosen arjessa.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan hevoset tulee kouluttaa eettisesti kestävin menetelmin. Väki-valtaa tai pakotteita ei tule käyttää. Tehokas koulutusmenetelmä on esimerkiksi vahvisteiden

käyttö. Yksinkertaisimmillaan hevosen koulutus voi edetä esimerkiksi näin:

✓ Pieni pyyntö ja odota. Oikea reaktio, hellitä.

Paine ja sen myötääminen on työtapa, joka on jokaisen hevosten kanssa toimivan käytettävissä joka hetki.

Seuraavaksi koulutuksen yksinkertainen muistilista sudenkuoppineen (Kaimio 2004):

Päätä, mistä palkitset

Joskus hevosen kanssa toimija ei tiedä tai ei ole päättänyt, mitä pyynnöllään haluaa. Kouluttajalla on oltava joka hetki selkeä käsitys siitä, mikä tai minkä suuntainen muutos hevosen käytöksessä saa hänet myötäämään. Jos kouluttaja ei tiedä, ei hevonenkaan voi tietää.

Palkitse oikealla hetkellä ja vain silloin

Paine ei pysy helposti tasaisena. Kun kouluttaja aloittaa pyynnön, sitä on jatkettava sitä kunnes reaktio tulee. Myötäämisen on osuttava täsmälleen oikean reaktion hetkelle. Jos kouluttaja myötää vahingossa jostain muusta, vahvistuu juuri se asia, minkä hetkellä myötääminen tulee. Se voi olla esimerkiksi reagoimattomuus. Äänimerkin käyttö koulutuksessa auttaa ajoittamaan palkinon juuri oikeaan hetkeen.

Aloita helposta, vaikeuta pienin portain

Joskus haasteena on, että kouluttaja odottaa kerralla liian suurta onnistumista tai pyytää liian vai-

keaa asiaa. Jos tavoitteena on valmis suoritus tai sen suuri yritys jo ensi pyynnöllä, epäonnistuminen on hyvin todennäköistä. Aluksi on osattava palkita pienimmistä oikeansuuntaisista hievahtuksista, jotta oppiminen pääsee käyntiin. Kun kouluttaja pyytää jotain jo aiemmin melko hyvin osattua, on tilanne usein sama. Parilla ensimmäisellä pyynnöllä täytyy palkita jostain vähän sinne päin, jotta hevonen saa palautettua mieleensä, mistä olikaan kyse. Tästä voi saada hyvän käsityksen, jos asettuu itse mielessään hevosen asemaan.

Pyydä niin helppoa, että voit palkita tiheästi

Uutta opetellessa oppiminen edistyy nopeimmin, kun kouluttaja onnistuu palkitsemaan n. viiden sekunnin välein. Harvan palkitsemisen yleisin syy on liian suuren reaktion odottaminen. Kerran päivässäkin palkiten oppiminen etenee, mutta voi viedä vuosia. Sama tehtynä muutaman sekunnin välein muutaman kymmenen kertaa voi opettaa asian minuuteissa.

Pyydä pienellä paineella

Kouluttajalla on saattanut jostain syntynyt oletus siitä, miten suurta painetta on käytettävä, jotta hevosen saa reagoimaan. Useimmiten se on moninkertaisesti liian voimakas. Parhaiten toimii keveä, molemmille miellyttävä paine, joka ei aiheuta jännittymistä, puolustautumista tai vastarefleksiä (painetta vastaan painautumista).

Odota hevosen omaa yritystä

On eri asia ymmärtääkö hevonen kääntää päätään pyynnöstäni vai käännäkö minä sen vetämällä ohjasta, päästä, riimunnarusta jne. Joskus kouluttaja ei malta odottaa hevosen oivallusta, vaan tekee asian itse. Hevosen osaksi jää suostua siirreltävaksi, ei oppia reagoimaan pyyntöihin.

Toista monta kertaa

Hevosen yksi onnistuminen johtaa harvoin oppimiseen. Alustavaan oppimiseen tarvitaan yleensä 5-6 toistoa. Pysyvämpään oppimiseen tarvitaan 20 toistoa ja vahvaan osaamiseen tuhansia toistoja. Hyväksy yksilöllisyys, opettele sopeuttamaan toimintaasi lainalaisuuksien sisällä

Kouluta, älä olela

Hevosella voi jo olla kokemus siitä, että yrittäminen ei kannata. Paineet tulevat ja menevät satunnaisesti, ilman että hevonen voi niihin omalla käytöksellään vaikuttaa. Tällöin hevonen yleensä oppii vain sietämään paineen reagoimatta siihen. Tilanteeseen saattaa sisältyä jännittymistä tai pelkoa, joka ilmenee reagoimattomuutena ja sulkeutumisenä. Tässä tilanteessa hevosen kouluttaminen voi olla aluksi hyvin hidasta. Oppimista voi nopeuttaa käyttämällä pyyntönä jotain sellaista, mitä aiemmin ei ole käytetty. Jos esimerkiksi aiemmat pyyntöt ovat sisältäneet paljon painetta, hyvin keveä paine saattaa toimia hyvin. Jos ohjista on ennen vedetty tiettyyn suuntaan, pieni ohjasotteen suunnan muuttaminen voi auttaa. Jos hevosen jalka

opitusti juurtuu maahan sitä tutulla tavalla nostassa, tilanne voi olla toinen, jos kouluttaja seisoo väärin päin ja aloitan opetuksen koskemalla eri kohtaan kuin aiemmin. Oppimisen alkua voi nopeuttaa myös käyttämällä jotain motivoivampaa palkintoa kuin pelkkä myötääminen. Rapsutus, ruoka tai muu hevosta suuresti kiinnostava asia saa yrittämisen yleensä syttymään. Hidas käytös voi palata, kun pyydettyä asia muuttuu. Kärsivällisyyttä ja toistoja tarvitaan.

Kouluttaja saattaa esimerkiksi olettaa, että hevonen ei huomaa kosketusta, kun se ei heti reagoi. Hevonen saattaa myös paineen tuntiessaan opitusti tai jännittymisen takia alkaa kääntää huomionsa toisaalle. Toisinaan hevosta pidetään itsepäiseksi ja tottelemattomaksi. Todellisuudessa reagoimattomuus voi olla pelkoa, kipua, opittua käytöstä, opittua avuttomuutta tai edelleenkin vain sitä, että hevonen ei ole keksinyt, mitä siltä odotetaan.

Usein väärä tulkinta syntyy, jos kouluttaja olettaa, että hevonen osaa. Tällöin kouluttaja toimii kuin hevonen osaisi, eikä sillä ole mahdollisuutta oppia. Kouluttaja saattaa rankaista ”tottelemattomuudesta”, jolloin todellisuudessa hevosesta tulee jännittyneempi ja entistäkin hitaampi tai hätäisempi.

Laske oikeat toistot ja etene

On tärkeää muokata käytöstä ajoissa. Kun hevonen alkaa osata (80 % onnistumistaso), on vaati-

mustasoa nostettava. Jos vaatimustasoa ei nosta, alkaa opittu käytös tulla niin vahvaksi, että eteneminen jumittuu.

Hevosen opittua siirry voimistuviin apuihin

Kun hevonen osaa (tästä voi olla varma vain, jos kouluttaja on itse opettanut ja tarkistanut, että hevonen muistaa) on siirryttävä voimistuviin apuihin. Tämä pätee, jos koulutusmenetelmänä käytetään nimenomaan negatiivista vahvistamista eli painetta ja sen poistamista.

Jos osattu reaktio ei tule keveimmästä pyynnöstä, pyynnön intensiteettiä nostetaan kahden sekunnin portaissa. Parin ensimmäisen vaiheen on edelleen oltava täysin miellyttäviä, jotta hevonen ei ala pelätä ja sen vuoksi esimerkiksi jähmettyä.

Kouluta ainakin pelko pois!

Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa toimivan hevosen on oltava rohkea ja peloton. Hevoset kuitenkin pakoeläimenä pelkäävät herkästi. Hevosten pelottomuutta voi lisätä kouluttamalla. Jo muuttaman asian osaamisella on suuri merkitys. Hevosta kannattaa kouluttaa kohtaamaan mahdollisimman monenlaista ja järjestää sille siitä hyviä, palkitsevia kokemuksia. Tällä tavalla toimien on myös turvallinen hevostoiminta mahdollista.

Toiskan tallin hevoset harjoittelivat maastotaitoesteitä vapaina maneesissa. Kuva: Toiska

Kouluttaminen tulee tehdä pelkorajan alapuolella, jos suinkin mahdollista. Säikähdyksiä joskus sattuu, mutta niitä ei kannata tarkoituksellisesti aiheuttaa. Tottuminen edistyy nopeimmin, jos hevonen ei missään vaiheessa pelästy. Tämä on myös turvallisuus- ja hyvinvointikysymys niin hevoselle kuin ihmisellekin. Hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, ettei eläinten tarvitse turhaan kokea pelkoa, eikä pelkoa käytetä kouluttamisen keinona. Tähän velvoittaa myös eläinsuojelulaki ja -asetus.

Hyvät perustaidot

Pelottavissa tilanteissa on suureksi avuksi, jos hevonen osaa hyvin ihmisen kanssa liikkumisen perustaidot: kävelemisen ihmisen vieressä, pyynnöstä eteen, seis, peruutus ja kääntyminen. Kun hevonen osaa nämä unissaankin, rentona ja tyytyväisenä, se seuraa niitä yleensä myös pelottavissa tilanteissa hyvin. Tämä lisää merkittävästi turvallisuutta.

Kannattaa huomata, että ihmisen pyynnöstä pelottavan ärsyksen kohtaaminen ei kuitenkaan poista pelon tunnetta ainakaan heti. Tuttujen pyyntöjen noudattaminen pitää yllä hevosen toimintakykyä ja lisää turvallisuutta pelottavia asioita kohdattaessa. Vaatii kuitenkin muutakin, että hevonen kokonaan lakkaa tuntemasta pelkoa kyseessä olevaa ärsykettä kohtaan.

Pelon vähentäminen kouluttamalla

Kun pelon tunne jotain asiaa kohtaan halutaan poistaa, on hevosen saatava *tottua*. Tottuminen on ilmiö, joka tapahtuu, kun aivot toteavat jonkin ärsyksen niin merkityksettömäksi, ettei siihen tarvitse kiinnittää huomiota. Tähän tarvitaan yleensä paljon toistoja ja kokemuksia kyseisestä ärsykkeestä. Tottumista ei tapahdu, jos ärsykkeellä on iso merkitys. Pelottavan tilanteen toistuminen saattaa johtaa tottumisen vastailmiöön, *herkistymiseen*, jolloin pelko alkaa voimistua.

Alma harjoittelee kapeaa kujaa ja vesimattoa yhdessä.
Kuva: Toiska

Totuttamisessa paras koulutustekniikka on *siedättäminen*. Siedättämisessä välttämistä aiheuttavaa asiaa lähestytään vaiheittain, huolehtien siitä ettei hevonen missään vaiheessa pelkää. Jos hevonen yrittää paeta, sen pelkokynnys on jo ylittynyt. Pelkokynnöksellä hevonen epäröi ja arvioi, mutta on jännityksestä huolimatta myös utelias. Kun edelliseen vaiheeseen on totuttu, siirrytään seuraavalle tasolle asteittain vaikeuttaen.

Usein on hyödyllistä pelkän totuttamisen sijaan luoda pelottavasta asiasta hevoselle myönteinen mielikuva. Silloin käytettävä tekniikka on *vastaehdollistaminen*. Vastaehdollistamisessa ladataan alun perin kielteiseksi koettuun asiaan niin paljon myönteistä, että sen arvo pysyvästi muuttuu. Vastaehdollistamistakin täytyy tehdä siedättymisen tahdissa, jotta se onnistuu.

Pelko voi tulla opituksi

Opittu pelko on pelko, joka on aiemmin tullut opitusti yhdistetyksi johonkin ärsykkeeseen. Opittu pelko ilmenee yleensä siten, että se käynnistyy samanlaisena samoissa tilanteissa tai samasta ärsykkeestä. Opitun pelon voimakuus ei välttämättä ole suhteessa pelon käynnistäviin tekijöihin, koska se ei synny kyseisessä tilanteessa vaan on jo aiemmin koetusta tilanteesta jäänyt tunnemuisto. Silti pelon kokemus ja voimakkuus on aito, vaikka saattaa näyttääkin suhteettomalta.

Tyypillisiä opittuja pelkoja ovat esimerkiksi lastauspelko, rokotuspelko tai ovipelko. Opittu pelko voi näkyä ison säikkymisen tai rajun välttämisen sijaan myös esimerkiksi tavallista jähmeämpänä tai hättisempänä käyttäytymisenä tietyissä tilanteissa.

Opitun pelon poistaminen on osin mahdotonta, koska se on jo jättänyt aivoihin pysyvän muutoksen. Sen esiintymisen todennäköisyyttä voidaan kuitenkin edellä mainituilla koulutustekniikoilla merkittävästi laskea. Opittu pelko saattaa silti tulla myöhemmin esille, kun sitä koskevat aivojen hermoradat syystä tai toisesta aktivoituvat.

Jussi tutustuu vesimattoon. Kuva: Toiska

Pelkääkö hevonen vai ei

Toisinaan hevonen saattaa käyttäytyä niin, että sen kokemaa pelkoa on vaikea havaita. Voi esimerkiksi olla, että tutun ratsastajan kanssa jokin pelottava asia ohitetaan toistuvasti ilman näkyvää reaktiota. Hevoselle on opetettu, millaista käytöstä siltä odotetaan ja se on oppinut, että rauhallisesti ohittamalla tilanteesta pääsee eroon.

Käytös saattaa kuitenkin muuttua, kun olosuhteet ovat jotenkin tavallisesta poikkeavat tai hevosta käsittelee eri ihminen. Hevonen ei välttämättä osakaan käyttäytyä koulutetulla tavalla muuttuneessa tilanteessa ja pelko näkyy selvemmin, toisinaan yllättävän rajustikin. Hevosien hyvinvoinnin ja kaikkien turvallisuuden kannalta järkevintä on pyr-

kiä poistamaan pelko, ei pelkästään opettaa olemaan näyttämättä sitä.

Herkistyminen voi aiheuttaa ongelmia

Alun perin lievä pelko voi kokemusten ja *herkistymisen* myötä vähitellen muuttua vaikeaksi. Kun hevonen pelkää esimerkiksi kuljetusta lievästi, voi pelko kokemusten myötä voimistua ja alkaa *ketjuttua* myös kuljetusta edeltäviin asioihin. Siksi aiemmin kohtuullisen hyvin kuljetettava hevonen saattaa kokemusten myötä muuttua aina vain hankalammaksi ja pelokkaammaksi koko kuljetustilannetta ja siihen valmistautumista kohtaan.

Kouluttamista aiemmin mainituilla tekniikoilla voi onnistua helpottamaan ja nopeuttamaan seuraavilla tavoilla:

- ✓ Esitetään uudet, mahdollisesti pelottavat asiat siten, että hevonen alkaa nähdä ne kiinnostavina ja mahdollisuutena johonkin miellyttävään.
- ✓ Tehdään pelottavasta asiasta leikki ja tavoiteltava jännä juttu. Tässäkin on tärkeää, ettei hevonen pääse säikähtämään, se hidastaa tottumista.
- ✓ Hevosien turvallisuuden tunnetta lisää se, että se voi poistua tai osallistua itse valitsemallaan tahdilla. Jos on mahdollista turvallisesti kouluttaa hevosta vapaana, se voi olla hyvä keino ja helpottaa hevosen reaktioiden havaitsemista.

- ✓ Tautot ovat hyödyllisiä. Voi pyrkiä tauottamaan jopa niin, että hevonen haluaisi päästä harjoittelemaan enemmän kuin sille annetaan mahdollisuuksia. Tällöin jo pelkkä harjoittelemaan pääseminen muodostuu palkinnoksi. Lyhyetkin tauot voivat toimia näin.
- ✓ Jos hevonen ei ole tauon jälkeen kiinnostunut jatkamaan harjoittelua, sitä saattaa pelottaa liikaa tai käytetyt vahvisteet eivät palkitse sitä riittävästi.
- ✓ Aitoon pelon poistamiseen tarvitaan valtavasti toistoja ja yleistämistä, jotta se tulee varmaksi. Yksittäisen onnistumisen merkitys on yleensä mitätön.

Joskus hevonen vahingossa päätyy koulutustilanteessa pelkäämään voimakkaasti, vaikka tarkoitus on pysytellä siedätysrajalla. Tällaisia tilanteita voi syntyä esim. kun hevosta ohjataan tai houkutellaan lähestymään pelottavaa asiaa. Hevonen saattaa myös itse lähestyä pelottavaa asiaa turhan ripeästi, kun se seuraa kaverin perässä, menee itse palkkion toivossa tai uteliaisuuttaan. Säikähdysten jälkeen tilannetta voi olla syytä hieman helpottaa ja jatkaa harjoittelua edellämaituilla ohjeilla.

Alma harjoitteli takajalkojen siirtelyä lavalle ja alas uudessa tilanteessa. Tämä helpotti saman asian oppimista lastaussillalla, missä se oli aiemmin aiheuttanut pelkoa. Kuva: Toiska

Hevosta arjessa käsitellessä on toisinaan tarpeen ohjata hevonen pelottavaankin tilanteeseen tai pelottavan asian ohi. Edellä mainitut koulutusohjeet koskevat tilannetta, jossa tavoitteena on poistaa pelko. Tutkitusti toimivien koulutusmenetelmien käyttäminen tuottaa onnistuessaan parhaan ja nopeimman tuloksen.

Monet myönteiset kokemukset uusista tilanteista auttavat myös rakentamaan hevoselle yleistynyttä käsitystä siitä, että uudet asiat yleensä tietävät

hyvää. Tällä voi olla paljonkin hyödyllisiä seurauksia hevosen koulutuksessa ja hyvinvoinnin edistämässä.

Viitteet

- Eläinten hyvinvointikeskus 2019. Saatavissa www.elaintieto.fi Viitattu 31.10.2019.
- Hevostietokeskus 2019. Hevosen lajityypilliset käyttäytymistarpeet. Saatavissa www.hevostietokeskus.fi Viitattu 25.10.2019.
- Kaimio, T. 2004. Hevosen kanssa. WSOY
- Panksepp, J. 1998. Affective Neuroscience: The Foundations of Human and Animal Emotions. New York: Oxford University Press.)
- Panksepp, J. 2005, Affective Consciousness: Core emotional feelings in animals and humans. Conscious Cogn. 2005, 14, 1, 30-80
- Telkänranta, H. 2016. Eläin ja ihminen – Mikä meitä yhdistää? s. 156-161. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 2016 1.painos.

Yhteisöllisyys hevostoiminnan elementtinä – nuoren kasvutarina

Heidi Kotilainen

Sotkamossa toimii yhdistys nimeltään Ristinkantajat ry, jonka toimintaa ohjaava ajatus on: ”jos jokaisella olisi joku, ei kenenkään tarvitsisi olla yksin”. Yhdistys sai nimensä Jaakko Löytyn samannimisestä laulusta. Yhdistyksen aktiivisilla toimijoilla oli alusta saakka ajatus ihmisen rinnalla kulkemisesta vaikeissa elämäntilanteissa sekä sosiaalisen kasvun tukemisesta. Nämä ajatukset alkoivat pian muodostua konkreettiseksi toiminnaksi hevosten, käsillä tekemisen ja maaseutu ympäristön avulla.

Alun ideoinnin, kehittämistyön ja verkostoitumisen kautta oli selvää, että toimintatavalle on Kainuussa tarvetta. Toiminnassa on vahvasti osana ennaltaehkäisevä näkökulma. Yhdistyksen toiminta on suunnattu kaikenikäisille, mutta erityisesti on painotettu tukea lapsille ja nuorille — elämän alkumetreille, missä syystä tai toisesta voi olla tuen tarvetta. Toimipaikaksi muotoutui maatila ja siellä sijaitseva, vanhasta kanalasta kunnostettu hevostalli. Toimipaikka nimettiin Luontohyvinvointikeskus Tyyneläksi. Nimi kunnioittaa maatilaa aikoinaan pitänyttä Tyneä sekä kuvaa millaisin mielin jokaisen toivotaan Tyynelästä lähtevän: tyynin mielin.

Yhdistys toiminnan mahdollistajana

Yleishyödyllisen toimintansa ohella yhdistys tarjoaa ammatillisia luonto- ja eläinavusteisia palveluja. Yksi yhdistyksen tarjoamista palveluista on sosiaalipedagogisella orientaatiolla toteutettu tukitoiminta tallilla, jolla on Green Care Finland ry:n myöntämä LuontoHoiva -laatumerkki. Heti toiminnan alussa oli selvää, ettei kovin monella ole mahdollisuutta saada maksusitoumusta toimintaan ja harvalla tukea tarvitsevilla on mahdollisuutta kustantaa toiminta itse. Näin moni ohjattua toimintaa tarvitseva jäi maksullisten, räätälöityjen palveluiden ulkopuolelle. Tämän takia ammatillisten pal-

Tyynelän yhteisölliseen tallitoimintaan osallistuu eri ikäisiä ja erilaisista elämäntilanteista tulevia lapsia, nuoria ja aikuisia. Kuva: Nuori 22 vuotta.

veluiden lisäksi yhdistyksen yleishyödyllinen toiminta toteutetaan samasta sosiaalipedagogisesta orientaatiosta käsin, jotta mahdollisimman moni saisi tarvitsemaansa tukea. Tässä artikkelissa kuvataan tätä kaikille avointa tallitoimintaa, jonka mahdollistavat vapaaehtoiset, erilaiset kehittämishankkeet, avustukset ja yhdistyksen varainkeruu. Myös yleishyödyllistä toimintaa ohjaavat ja koordinoivat sosiaali- ja kasvatusalan ammattilaiset.

Tyynelässä on toteutettu esimerkiksi pienryhmätoimintaa sosiaalisen tuen tarpeessa oleville alakoululaisille, osallisuutta lisäävää ryhmätoimintaa nuorille sekä työuupumusta ehkäisevää ryhmätoimintaa työikäisille. Erilaiset talliympäristössä toteutettavat talkoot, rekiajelutapahtumat, syystapahtumat ja pikkujoulut ovat osa yhdistyksen toimintaa. Avustusten myötä toiminta on erittäin edullista tai maksutonta osallistujille. Tähän yleishyödylliseen toimintaan on antanut tukea muun muassa Sotkamon seurakunnan nuorisotyö, Sotkamon kunta, Kainuun sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä ja Sininauhaliitto. Avustusten ja varainkeruun voimin on taattu ympärivuotinen ja säännöllinen toiminta.

Yhdistyksen toimintatapa ja toimintaympäristö Luontohyvinvointikeskus Tyynelässä

Yhdistyksen toimintatapa ja toimintaympäristö Luontohyvinvointikeskus Tyynelässä antavat mahdovan pohjan työskennellä sosiokulttuurisen innostamisen keinoin. Sosiokulttuurisen innostamisen yksi perusedellytys on aidon yhteisön rakentuminen. Yhteinen toiminta toisten ihmisten kanssa sekä heidän kanssaan jaettu tietoisuus sekä yhteiset unelmat ja tavoitteet paremmasta arkipäivästä ovat osana yhdistyksen järjestämässä toiminnassa. Mikä tahansa ryhmä, ei edes perhe, ole välttämättä aito yhteisö. Innostamisen pohjaksi tarvitaan laadultaan yhteisöllisiä vuorovaikutussuhteita. Aidon yhteisöllisen suhteen tunnusmerkkejä ovat dialogi, solidaarisuus, avoimuus, uudistuminen sekä integraatio ja pysyvyys. (Kurki 2000, 129-130)

Yhdistyksen sosiaalista toimintaa ohjaavat yhteiset intressit hevosten hyvinvointiin liittyen sekä yhteiset arvot. Tämä sosiaalinen toiminta tähtää yhteiseen tavoitteeseen inhimillisen ja oikeudenmukaisen yhteiskunnan puolesta. (Kurki 2000, 130) Tämä tavoite tulee esiin alussa mainitussa tunnuslauseessa: ”jos jokaisella olisi joku, ei kenenkään tarvitsisi olla yksin”.

Yhteisöllinen tallitoiminta

Luontohyvinvointikeskus Tyynelään on pyritty yksittäisten metodien sijaan luomaan sellainen olemisen, elämisen ja jakamisen muoto, joka juurtuu syväälle. Näin on haluttu löytää aito yhteisöllinen

suhde kävijöiden kanssa. (Kurki 2000, 130) Vuosien aikana tästä on muodostunut vapaaehtoisten ohjaama ”Tallitoiminta” -nimellä kulkeva toimintamalli, joka tarjoaa mahdollisuuden tulla mukaan olemaan, elämään ja jakamaan.

Tallitoiminnan ohjaajilla on sosiaali- tai kasvatustalon koulutus, sosiaalipedagogisen hevostoiminnan täydennyskoulutus sekä muuta täydentävää ohjaamiseen, luontomenetelmiin ja hevosiiin liittyvää osaamista. Apuohjaajana tai vapaaehtoisena kokemusasiantuntijana voi toimia esimerkiksi itse toiminnassa voimaantunut asiakas ilman tiettyä vaadittua koulutusta. Apuohjaajat voivat olla vertaistukena toisille samassa elämäntilan-

”Eläimet ja erityisesti hevoset ovat minulle tärkeitä.” Kuva: Nuori 22 vuotta

teessa oleville. Ohjaajien tehtävä on kutsua mukaan ja arvioida, millainen rooli kenellekin on juuri oikeanlainen innostamaan ja sitouttamaan mukaan toimintaan. Toimintaa järjestetään säännöllisesti vuoden aikana. Aito yhteisö ei synny itsensä, vaan se edellyttää tietoista yhteistä kasvu-prosessia, jonka toteutumiseksi Luontohyvinvointikeskus Tyynelässä tehdään työtä joka päivä. (Kurki 2000, 132)

”*Osallistuin nuorten ryhmään ja sitä kautta päädyin osaksi toimintaa. Siitä on aikaa vähän yli viisi vuotta. Siinä vaiheessa elämää se merkitsi minulle paljon, koska pääsin taas osaksi talliyhteisöä, koska minulle oli tullut taukoa ratsastuksesta. Ja lisäksi oli ahdistuneisuutta, niin hevoset auttoivat myös siihen.*” Nuori 22 vuotta

Luontohyvinvointikeskus Tyynelän yhteisöön kuuluu eri-ikäisiä ja eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Heitä tavoitellaan erilaisin keinoin. Yhteisöön voi tulla osaksi järjestetyn toiminnan kautta, mukana voi olla muutaman kerran tai pidempään — jokaisen elämäntilanne huomioiden. Toiminnassa voi nähdä aitoa minä-sinä -suhdetta, joka on avoimuutta, suoruutta, molemminpuolisuutta ja läsnäoloa. Toiminnassa mukana olevat kohdataan koko olemuksella, aidosti ja vertailematta. Ohjaajat ovat osa yhteisöä, mukana omana itsenään. (Kurki 2000, 131)

”Se, että minua on kutsuttu mukaan toimintaan, niin tuntuu hyvältä ja siltä, että minuun luotetaan. Minua on kutsuttu mukaan aina-kin apuohjaajaksi leireille ja erilaisiin ryhmiin, auttamaan tapahtumissa, laiduntalkoisiin ja muihin tallin talkoisiin, pikkujouluihin ja varmaan muihinkin juttuihin, mutta nuo nyt tuli mieleen. Olen voinut ehdottaa, että voisinko tulla auttamaan, vaikka talkoissa. Ja mukavassa yhteisössä on tosi kiva toimia.” Nuori 22 vuotta

Ohjaajat ovat tarvittaessa yhteydessä tallitoimintaan osallistuvien kävijöiden lähipiiriin. Usein huoltajat tuovat nuoret paikanpäälle, jolloin ohjaajat tapaavat heidät ainakin parkkipaikalla. Joidenkin perheiden vanhemmat ovat myös innostuneet olemaan toiminnassa mukana itsekin. Silloin kun on tarpeen keskustella nuoren asioista huoltajien kanssa, se tehdään aina nuoren luvalla. Myös ystävät ja puoliset ovat olleet tervetulleita mukaan Tyynelään. Läheisillä on paras käsitys siitä, millä tavoin toiminta vaikuttaa osallistujan pitkällä aikavälillä.

”Toiminta on lieventänyt yksinäisyyden tunnetta ja on ollut paikka, johon lähteä ja jossa hyväksytään semmoisena kuin on. Ollut matala kynnyks nuoren osallistua sekä taloudellisesti että henkisesti. On ollut mahdollisuus olla ja toimia rakkaiden ja tärkeiden hevosten kanssa perheen taloudellisesta tilanteesta huolimatta. Toiminta on rohkaissut nuorta. Rauhallinen ympäristö ja eläinten elämäntapahtumat ja aikuisten tuki on luonut

kuulumisen kokemusta. Paljon on muistoja ja tarinoita jäänyt mukaan matkan varrella. Toiminta on kannatellut ja kannattelee yhä eli on yhteys, joka säilyy. Nuoren muitakin lahjoja on huomattu.” Nuoren isä ja isän puoliso

Säännöllisellä, yhteisöllisellä toiminnalla tarjotaan mielekästä tekemistä ja luodaan vuorovaikutussuhteita ohjaajien, eläinten ja tallitoiminnassa kävijöiden kesken. Toiminta on luonteeltaan pienryhmätoimintaa, jolloin jokaisen yksilön tarpeet voidaan huomioida, toisinaan tallilla ollaan kahdestaan ohjaajan kanssa. Pitkäaikainen, säännöllinen

”Pässipojat Sokeri, Kardemumma ja Suola oli myös merkityksellisiä. Pääsin toimimaan niidenkin kanssa ihan alusta asti, kun ne Tyynelään muuttivat. Pässien kanssa mentiin välillä agilitya ja opetin minä ne myös sorkkaakin nostamaan.”
Kuva: Nuori 22 vuotta

nen toiminta sitouttaa osallistujat ja opettaa pitkäjänteisyyttä. Innostaminen lähtee herkistämisestä ja motivoinnista. Herkistämällä tarkoitetaan ihmisten herättelemistä pois heidän arkipäivästään. Näin heidän tietoisuuttaan kosketetaan. Motivointi on hieman enemmän: siinä saadaan ihmisen huomio kiinnittymään johonkin sellaiseen toimintaan, jonka he itse kokevat elämänsä kannalta arvokkaaksi ja merkitykselliseksi. (Kurki, 2000, 133)

”Erityisiä ja mieleenpainuvia muistoja on tässä vuosien aikana kertynyt monia! Mutta ensimmäisenä mieleen tuli ensimmäiset laiduntalkoot, joissa olin. Minua jännitti ihan hirveästi tulla talkoisiin, koska en tuntenut ketään silloin vielä ihan kunnolla, mutta siinä laitumia tehdessä pääsi tutustumaan paremmin moneen ihmiseen. Lisäksi päivän kohokohtana oli, kun saatiin ratsastaa hevokset uudelle laitumelle, joka sijaitsi vähän kauempana kuin edelliset laitumet. Ja näiden laiduntalkoiden jälkeen rupesin sitten käymään Tyynelässä enemmän.” Nuori 22 vuotta.

Tallitoimintaan liittyy vahvasti ulkoilu ja terveelliset elämäntavat. Toiminta tapahtuu hevostallissa ja myös luontoympäristössä liikutaan paljon. Toiminnan aikana huolehditaan sekä omasta että eläinten hyvinvoinnista. Ohjauksella pyritään kuitenkin omien vahvuuksien ja rohkeuden löytämiseen yhdessä eläinten kanssa toimiessa.

”Olen saanut tukea ahdistukseni kanssa. Tu-
kea olen saanut myös siihen, että rohkaistui-
sin tekemään asioita. Erityisen tärkeää minul-
le on ollut se, että olen päässyt tekemään ja tou-
huamaan eläinten kanssa. Tyynelän yhteisökin on
niin mukava, että sinne on aina kiva mennä.” Nuori
22 vuotta

Kirjoittaja reflektoi: Ohjaajana Tyynelässä

Tulin mukaan yhdistyksen toimintaan pian sen perustamisen jälkeen. Koska minutkin kutsuttiin mukaan yhdistyksen perustajajäsenen toimesta, tiedän miten hyvältä tuntuu kun juuri minut huomataan. Olen koulutukseltani sosionomi (AMK) ja kirkon nuorisotyönohjaaja ja sain mahdollisuuden tulla tekemään nuorisotyötä hevosten avulla, olinhan siitä ääneen haaveillut siihen mennessä jo kymmenen vuotta. Pian yhdistyksen toimintaan tultuani opiskelin hevospainotteisesti luonto-ohjaajaksi sekä suoritin *Sosiaalipedagoginen hevostoiminta syrjäytymisen ehkäisyssä ja sosiaalisessa kuntoutuksessa* -täydennyskoulutuksen.

Olen koulutukseltani ohjaaja ja Tyynelän toiminnassa koen vahvasti olevani innostaja. Toimintaa ohjatessani olen osa sosiaalipedagogisella orientaatiolla toimivaa yhteisöä. Sosiokulttuurisen innostamisen hengessä olen mukana toteuttamassa toimintaa, joka lähtee liikkeelle ihmisten tarpeista ja joka keskittyy alkuperäiseen perustehtäväänsä.

Työskentelen päätavoitteenani herättää elämää siellä, missä sitä ei näytä olevan, ja saada ihminen uskomaan unelmiinsa. Toiminnan edetessä minun osuuteni jää taka-alalle ja osallistujien aktiivisuus toimijoina kasvaa. Omalla tavallani johdan ihmisiä innostaen ja motivoiden yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. (Innostuskirja 2003, 17-18, 27)

Yhteisöllisyyden ja sosiokulttuurisen toiminnan projektiluonteinen ote sopii työotteeseeni hyvin. Vuoden aikana toteutuu useita sekä isompia että pienempiä projekteja, joilla on selkeä alku ja loppu. Tällainen pieni projekti oli esimerkiksi naisten voimaannuttava valokuvausiltapäivä. Idea tuli tallitoimintaan osallistuvilta naisilta. Jokainen osallistuja suunnitteli millaisessa asussa haluaa olla, ketnet hevosista haluaa mukaan kuvaan ja millaisessa tilanteessa kuva otetaan. Kuvauksia edelsi hevosten kuvauskuntoon laittaminen. Iltapäivän aikana viisi kaunista naista tuli kuvatuksi ammattivalokuvaajan toimesta. Kuvia ihasteltiin yhdessä ja jaettiin – jokainen haluamallaan tavalla – perheen tai sosiaalisen median välityksellä. Kyse oli kertaluonteisesta tapahtumasta, johon yhteisön jäsenet osallistuivat. (Innostuskirja 2003, 20-22, 28)

Hevostalli on erinomainen, neutraali ympäristö toteuttaa yhteisöllistä toimintaa ja kävijämme voivat avoimesti tervehtiä niin meitä ohjaajia kuin toisia yhteisön jäseniä talliympäristön ulkopuolella. Toiminta ei leimaa ketään elämän haasteiden takia. Yhteisössä jokainen saa kertoa sen verran itsestään kuin haluaa eikä kukaan määrittele kävi-

jöitä heidän sairauden tai elämäntilanteen kautta. Jokaisella on mahdollisuus toimia omana itsenään. Toiminnassa on mukana aina ohjaaja, joka voi antaa – yhdessä eläinten kanssa – tukea ja ohjata kohti yhdessä pohdittuja tavoitteita.

Suomenhevonen Cirratum ”Siru” on osa yhteisöä.
Kuva: Kimmo Rauatmaa

Työntekijän näkökulmasta on erittäin hienoa, että voimme hyödyntää työssämme myös työparityöskentelyä. Kaksi ohjaajaa tukee toisiaan ja kävijöille on siten enemmän aikaa ja kuulevia korvia. Työparityöskentely lisää työssäjaksamista ja työhyvinvointia, kun suunnittelua ja reflektiota voidaan tehdä yhdessä. Saamme erityistä palautetta talliyhteisössämme käytetystä positiivisesta tavasta puhua ja sen kerrotaan kuuluvan myös kävijöidemme tavassa puhua kotona käyntien jälkeen.

Palautetta olemme saaneet myös hyvästä ohjauksesta: asiakkaamme tietävät, että meidän toiminnassamme kerrotaan selkeästi ohjeet, ja ohjaukseen on helppoa luottaa. Pyrimme välttämään kieltomuotoista ohjausta: olemme huomanneet miten positiivisten palaute- tai sanamuotojen käyttö saavat jokaisen yrittämään enemmän. Usein riittää, että on yrittänyt: mitään ei tarvitse osata heti.

”*Voisin sanoa, että minulle Tyynelän toiminta on ollut todella tärkeää ja kannustavaa. Olen päässyt Tyynelässä käydessäni tekemään monia uusia asioita ja ilmapiiri on aina ollut kannustavaa. Tyynelä on kyllä kuin toinen koti ja sinne on aina mukava tulla!*” Nuori 22 vuotta

Kun kutsumme mukaan toimintaan, voimme huomioida asiakkaiden erilaisia vahvuuksia. Toisilla on erityistaito ottaa valokuvia, joku toinen on lahjakas piirtäjä tai erityisen taitava hevosten käsittelijä. Pyrimme löytämään sellaisia tehtäviä, joissa

jokainen voi luontevasti hyödyntää erityistaitojaan. Moni nuori kasvaa toiminnassamme useamman vuoden ja oppii hevostaitoja niin, että pystyy toimimaan esimerkiksi apuohjaajana pienryhmissä tai tapahtumissa. Vuosien kuluessa erilaisissa keskusteluissa monet ovat pohtineet, mihin haluavat opiskelemaan peruskoulun tai lukion jälkeen. Tallitoiminnassa he ovat löytäneet omia vahvuuksiaan ammatillisiin opintoihin hakeutumisen tueksi. Osa kävijöistämme on hakenut sosiaali- tai terveystalalle ja osa eläintenhoitolalle. Jotkut ovat kouluttuneet uuteen ammattiin aikuisiällä.

Pyrimme viestimään tallimme tapahtumista ja erityisesti eläinten kuulumisista sosiaalisessa mediasa. Näin yhteisömme jäsenet voivat kokea kuuluvansa Tyynelän arkeen silloinkin, kun tallikäyntejä ei ole. Vaikkei aina painaisikaan tykkää-nappia tai kommentoisi julkaisuja, tiedämme että moni kävijämme seuraa meitä, sillä he kertovat usein nähneensä Tyynelän kuulumiset sosiaalisesta mediasa. Osa päivityksistä tehdään yhdessä kävijöiden kanssa. Pyrimme tekemään sosiaalisen median päivitykset positiiviseen ja kannustavaan sävyyn. Jaamme sosiaalisessa mediassa myös tietoa hevostavusteisesta toiminnasta sekä muista luontoperustaisista menetelmistä. Näin levitämme tietoa muun muassa vaikuttavuudesta ja uusimmasta tutkimuksesta myös yhteistyötahoillemme.

Teen Tyynelässä sekä työtä että ohjaan vapaaehtoisesti. Miten jaksan ja mikä saa jatkamaan tällaisen toiminnan ohjaamista vuodesta toiseen? Mi-

nua kannustaa ja auttaa jaksamaan kun näen nuoren kasvavan ja lähtevän toteuttamaan omia unelmiaan. Kun huomaan, miten paljon edellisellä kerralla tehty harjoitus – hetki hevosen kanssa tai sanottu sana – merkitsi kävijälle, vakuutun yhteisön olevan tärkeä ja kannattelevan meitä kaikkia. Talliyhteisössä minäkin voimaannun ja jaksan taas omaa arkeani. Tärkeää on, että pidän itse huolta jaksamisestani ja että yhteisö pitää huolta toistensa jaksamisesta. Tällöin kaikkien on mahdollista olla osana rakentamassa inhimillistä yhteiskuntaa. (Innostuskirja 2003, 22)

Viitteet

Innostuskirja. NYT! Sosiokulttuurisen toiminnan polunpäitä. 2003. Painotalo Suomenmaa.
Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Vastapaino.

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta oppimisen ja hyvinvoinnin tukena

Ritva Mickelsson

Artikkelissa kuvataan sosiaalipedagogisen hevostoiminnan soveltamista oppimisen ja hyvinvoinnin tukemiseen koulukontekstissa. Artikkelin perustuu sekä teoreettiseen tarkasteluun, että kirjoittajan omiin havaintoihin hevosen merkityksestä sillanrakentajana oppilaiden ja opettajan välillä. Kirjoittaja toimii rehtorina Kaitaan koulussa, jossa hevostoimintaa on käytetty erilaisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Hevostoiminnalla voidaan lisätä oppilaan sosiaalisia ja ryhmätyötaitoja, sekä motivaatiota ja oppimista. Hevosen kanssa yhdessä toimiessa kommunikaatiosta tulee tasa-arvoisempaa ja luonnollisempaa. Tallilla tapahtuvat tilanteet mahdollistavat, sekä oppilaalle että opettajalle, toinen toisensa näkemisen uudella ja arvostavalla tavalla.

Aiemmin hevoset ovat voineet olla mukana erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden koulupäivässä ratsastusterapian muodossa. Sittenkin on havaittu hevostoiminnan merkitys esimerkiksi oppilaille, joiden on vaikea sitoutua koulunkäyntiin. Monesti nuorille suunnattujen oppimista ja koulumotivaatiota tukevien interventioiden pulmana on kuitenkin ollut, etteivät nuoret ole niiden sisällöistä kiinnostuneita (Slesnick, Meyers & Meade 2000; Stanton, Cole & Galbraith 2004) tai ohjelmien tavoitteita ei ole pystytty saavuttamaan kouluympäristössä (Ringeyisen, Henderson & Hoagwood 2003).

Hevostoiminnalla tavoitellaan opiskeluun sitoutumista sekä sosiaalisten ja elämäntaitojen kehitty-

mistä. Sosiaalis-emotionaalisia osioita sisältävillä interventioilla ohjataan oppilaita liittymään ryhmään ja toimimaan siinä. Hevostoiminnan kaltaisen ”kädet savessa”-ohjelman vaikutusten on havaittu olevan positiivisempia kuin keskustelujen tai luokkamuotoisen opetuksen (January, Casey & Paulson 2011). Amartya Senin kyvykkyysteorianssa (Saito 2003 mukaan) oppiminen ja kyvykkyys ovat yhteydessä toisiinsa. Teorian mukaan nuorten hyvinvoinnin tukemisen taustalta tulisi löytyä seura-

Espoolaisen Kaitaan koulun hevostoiminnassa yhdistyvät luonto, liikunta ja monet eri oppiaineet. Kuva: Ritva Mickelsson

via ajatuksia (Palola, Hannikainen-Ingman & Karjalainen 2012):

- 1) kaikilla on kyvykkyyttä
- 2) merkittävää on, kuinka tätä kyvykkyyttä käytetään ja kuinka paljon vapautta ja mahdollisuuksia nuorelle annetaan
- 3) nuoren ”oma äänen” kuulumisen ja nuoren arvojen huomioon ottamisen tärkeys motivaation lähteenä .

Positiivisten asioiden kokeminen vaikuttaa tunne-elämään lisäten kykyä kohdata vaikeita tilanteita. Aktiivinen osallistuminen sosiaalisiin verkostoihin ja ryhmäidentiteetin kokeminen mahdollistavat positiivisten terveysvaikutusten synnyn (Music 2011).

Ihminen toimii ja kokee asioita elämänsä historian tuottaman eräänlaisen tiedostamattoman ”kartan” kautta. Tämä kartta määrittää sanojen ja kokemusten merkityksen yksilölle. Luomme yhteyden toiseen kohdatessamme hänet hänen omalla kartallaan. Aito kohtaaminen mahdollistaa kommunikaation ja viestien ymmärtämisen oikein (Leitola, 2001).

Oppilas ja opettaja luovat tällaista karttaa tallitoiminnassa. Hevosen läsnäolo voi tuoda oppilaasta esille hänen ”parhaat puolensa”, joita opettaja ei muuten näkisi. Myös oppilas kohtaa opettajansa

“uusin silmin” tasavertaisessa toimijuudessa. Yhteiset kokemukset vahvistavat pedagogista suhdetta hevosen toimiessa siltana tiedostavaan vuorovaikutukseen ja arvostavaan kohtaamiseen.

Hevostoiminta tukee opetussuunnitelman tavoitteita

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2014) valitsevan oppimiskäsityksen mukaisia tavoitteita ovat:

- ✓ Oppilas on aktiivinen toimija, joka asettaa tavoitteita ja ratkaisee ongelmia sekä itsenäisesti että yhdessä muiden kanssa.
- ✓ Kieli, kehollisuus ja eri aistien käyttö ovat ajattelun ja oppimisen kannalta olennaisia.
- ✓ Oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten oppilaiden, opettajien ja muiden aikuisten sekä eri yhteisöjen ja oppimisympäristöjen kanssa. Se on yksin ja yhdessä tekemistä, ajattelemista, suunnittelua, tutkimista ja näiden prosessien monipuolista arvioimista. Siksi oppimisprosessissa on olennaista oppilaiden tahto ja kehittyvä taito toimia ja oppia yhdessä.

Perusopetuksen tavoite on saada oppilaat näkemään itsensä kyvykkäinä. Korpinen (1990) on laatinut nuorten kanssa työskenteleville aikuisille periaatteet, jotka tukevat myönteisen minäkäsityksen muodostumista, ja joita sovelletaan myös hevos-

Taulukko 1. Kuusi periaatetta nuorten kanssa työskenteleville aikuisille. Periaatteita sovelletaan myös koulun hevostoiminnassa.

Myönteisen minäkäsityksen muodostumista tukevat periaatteet (Korpela 1990)	Periaatteiden soveltaminen hevostoiminnassa (Kjälman 2005; Mickelsson 2018)
Anna oppilaan kokea, että opettaja tukee häntä.	Ohjaaja on mukana auttamassa alkuun. Ohjattavan annetaan aina yrittää itse, mutta ohjaaja on kokoajan taustalla valmiina auttamaan.
Anna oppilaiden tuntee olevansa vastuullisia ihmisiä.	Oppilaalle annetaan tärkeitä ja merkittäviä tehtäviä, jotka voivat liittyä esimerkiksi hevosen hyvinvointiin tai tallin keskeiseen toimintaan, jolloin hän kokee olevansa tärkeä osa kokonaisuutta.
Anna oppilaiden tuntee itsensä pystyviksi.	Oppilaalle annetaan hänen kykynsä mukaisia tehtäviä, jolloin onnistumisen elämykset mahdollistuvat.
Opeta oppilaat asettamaan realistiset tavoitteet.	Ohjaaja suunnittelee hevostoiminnan yhdessä oppilaan kanssa. Toiminnan tulee olla tavoitteellista, mutta siihen liittyvät osiot eivät saa ylittää eivätkä alittaa oppilaan suorituskykyä.
Auta oppilaita arvioimaan itseään realistisesti.	Ohjaaja ja oppilas käyvät yhdessä keskustellen toiminnan kulun läpi jokaisen kerran jälkeen. He pohtivat yhdessä asetettujen tavoitteiden kautta, miten toiminta sujui, ja miettivät mahdollisia vaihtoehtoisia tapoja toiminnan suorittamiseksi.
Kannusta realistista itsekiitosta.	Toiminnan avulla oppilas harjoittelee olemaan tyytyväinen omaan suoriutumiseensa, opettelee löytämään arjesta pieniäkin kiitoksen ja onnistumisen ilon aiheita, sekä siirtämään tätä iloa hevostoiminnan ulkopuolelle.

toiminnassa (Kjälman 2005; Mickelsson 2018). Nämä periaatteet on koottu taulukkoon 1.

Hevostoiminta tukee opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumista luontevasti. Tallilla ja hevosten kanssa toimitaan yhdessä uusissa ja yllättä-

vissäkin tilanteissa, jotka edellyttävät yhdessä toimimista. Hevosten kanssa toimiessa kehollinen viestintä on olennainen osa vuorovaikutusta. Hevostoiminnassa oppilaat ja aikuiset toimivat tasavertaisina yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

Ryhmätyöskentelyn harjoittelun lisäksi niin aikuisista kuin oppilaistakin tulee esiin ominaisuuksia, jotka eivät normaalisti näy kouluympäristössä.

Hevostoiminnan hyödyntäminen koulukontekstissa on Suomessa vielä vähäistä. Tutkimuksissa on kuitenkin todettu muun muassa oppilaiden käyttäytymisen ja keskittymiskyvyn parantumista sekä aggressiivisuuden vähenemistä (Frederick, Hatz, & Lanning, 2015), joka korreloi empatiakyvyn kehittymisen kanssa.

Hevosiin liittyvä toiminta vetää mukaansa niitäkin oppilaita, jotka yleensä vetäytyvät yhteisestä tekemisestä. Koulun aikuisten oppilaantuntemus kehittyi toiminnan myötä, mikä helpottaa esimerkiksi tukitoimien suunnittelua ja toteuttamista. Yksi tärkeimpiä vaikutuksia on pedagogisen suhteen paraneminen ja nouseminen uudelle tasolle, luottamuksen kasvaminen sekä oppilaille syntyvä tunne, että aikuiset välittävät heistä.

Kaitaan koulun hevostoiminta

Kaitaan koulun opetussuunnitelmaan on kirjattu lause:

”Jokainen kohtaaminen on tukitoimi.”

Koulussa korostetaan, että kaikissa kohtauksissaan aikuinen vaikuttaa käytöksellään siihen, tuntevatko oppilaat itsensä ”näkyviksi” ja arvokkaiksi. Hevostoiminta on yksi vaihtoehtoinen interventio, kun havaitaan, että oppilasryhmä tar-

vitsee tukea esimerkiksi luokkahengen tai luokanvalvojan ja oppilaiden suhteen vahvistamiseen. Hevostoimintaan kouluttautuneen erityisopettajan lisäksi tallitoimintaan lähtee luokan mukana aina vähintään kaksi opettajaa. Aikuiset osallistuvat toimintaan yhdessä oppilaiden kanssa, jolloin he saavat kokemuksen siitä, millaista on toimia oman mukavuusalueensa ulkopuolella. Samalla he saavat kokemuksen siitä, miten yhteistoiminta auttaa ylittämään mahdolliset haasteet. Samaa haasteiden ylittämisen tunnetta monet oppilaat kokevat opiskellessaan uusia asioita.

Koko luokan osallistuessa hevostoimintaan on otettava huomioon ryhmän koko, joka voi olla yli 20 oppilasta, sekä toiminnanohjaukselliset piirteet. Usein luokka jaetaan kahteen ryhmään, jotka vuorottelevat hevostoiminnassa ja esimerkiksi metsäpatikoinnissa.

Oppilashuollon henkilöstön oppilaantuntemuksen lisääminen

Monesti tukea tarvitsevat oppilaat suhtautuvat varauksellisesti koulun oppilashuollon aikuisiin. Nämä oppilaat ovat kouluvuosinaan, ongelmiin ajaututtuaan, kohdanneet useita kasvatus- tai sosiaali- ja terveydenhuoltoalan ammattilaisia. Koulussa työskentelevät aikuiset saattavat näyttäytyä heille ”epäluotettavina”, koska nämä aikuiset joutuvat, tilanteen niin vaatiessa, olemaan yhteydessä esimerkiksi lastensuojeluun. Yhteisten talliaskeiden ja hevostoiminnan jälkeen oppilashuollon

henkilöstöstä tulee oppilaille helpommin kohdattavia ja tutumpia. Esimerkiksi keskustelu oppilaan ja psykologin välillä on usein alkanut luontevasti heidän harjatessaan yhdessä hevosta.

Kaitaan koulussa hevostoiminta mahdollistaa sen, että rehtori oppii tuntemaan ja saa mahdollisuuden nähdä tukea tarvitsevien oppilaiden vahvuuksia samalla kun oppilaat puolestaan tutustuvat rehtoriin. Monilla oppilaista on negatiivisia ajatuksia rehtoreista aiemmilta kouluvuosiltaan. Luottamuksen muodostaminen rehtorin ja oppilaiden välillä on yksi tärkeimpiä työkaluja kouluvuoden sujumiseen, sillä mahdollisesti tapahtuvat suurimmat kommellukset selvitetään rehtorin kansliassa. Hyvä keino on ollut tuoda rehtorin työhuoneen

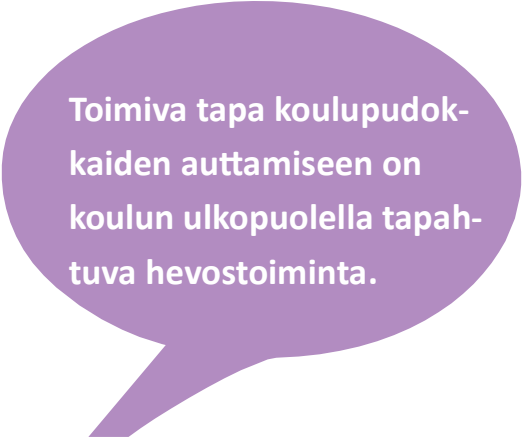

Kuva: Luontohyvinvointikeskus Tyynelä

seinille kuvia hevosista, jolloin palaverit voidaan luontevasti aloittaa muistelemalla yhteisiä tallikokemuksia tai kertomalla hevosten kuulumisia.

Oppilaiden välisten ristiriita- ja kiusaamistilanteiden ratkominen

Mutkikkaiden sosiaalisten tilanteiden, kuten vaikeiden koulukiusaamistapausten selvittäminen, on helpompaa kun kohtaamiset tehdään koulun ulkopuolella. Kiusaamistapauksia selvittäessä ja seurattaessa on tullut vastaan tilanteita, joissa tarvitaan uudenlaisia keinoja. Kaitaan koulussa on käytetty hevostoimintapäivää sellaisissa koulukiusaamiseen liittyvissä tapauksissa, joissa tavalliset menetelmät eivät ole auttaneet. Kaikki kiusaamistapaukseen osalliset on otettu päivään mukaan, niin mahdolliset kiusaajat, kiusatut kuin sivusta seura-

Toimiva tapa koulupudokkaiden auttamiseen on koulun ulkopuolella tapahtuva hevostoiminta.

jatkin. Koulun aikuisista on valittu mukaan opettajat, jotka ovat tiimensä puitteissa selvittäneet tilannetta sekä oppilashuollosta kuraattori ja tarvittaessa myös psykologi.

Tallilla toiminta aloitetaan yhteisillä ”alhaisen riskin” lämmittelyharjoituksilla, joihin osallistuu oppilaiden lisäksi myös kaikki paikalle pyydytetyt aikuiset. Näiden harjoitusten jälkeen siirrytään hevostoimintaan, jossa aikuiset ovat edelleen mukana toimimassa yhdessä nuorten kanssa. Tällä tavoin luodaan luottamusta, jota tarvitaan tilanteen selvittämisessä ja jatkoseurannassa. Hevostoimintaosuuden jälkeen syödään eväät. Kukin oppilas saa valita oman paikkansa aikuisten seurattessa millaisia kohtaamisia ja millaista vuorovaikutusta ryhmässä ilmenee. Toiminta jatkuu yhteisellä keskustelulla kuullen ja kuunnellen yksitellen kaikkia. Ensimmäisenä keskustelun aiheena voi olla se, miten oppilaat kokivat hevostoiminnan, ja mitä he oppivat itsestään ja muista ryhmäläisistä. Keskustelussa puretaan syntynyttä tilannetta ratkaisukeskeisin menetelmin. Viimeiseksi kukin asettaa itselleen tavoitteen, jota pyrkii toteuttamaan kiusaamistilanteen lopettamiseksi. Samalla sovitaan seuranta-päivä koululle.

Lastensuojelun mahdollistama harraste-toiminta

Oppilaskohtaisissa palavereissa saattaa tulla ilmi, että tukitoimien kohteena oleva oppilas tarvitsee hyvinvointinsa tueksi vapaa-ajalleen harrastuksen

tai ohjattua toimintaa. Kaitaan koulussa oppilashuoltoryhmä on tarvittaessa laatinut lausuntoja lastensuojelun tuen saamiseksi hevostoiminnan kustannuksiin. Tätä nykyä hevostoiminta ja sen positiiviset vaikutukset oppilaisiin on paikallisen lastensuojeluyksiköiden tiedossa, joten lausuntoja ei ole tarvinnut enää kirjoittaa.

Koulupudokkaiden auttaminen

Artikkelin kirjoittaja on toiminut koulupudokkaiden parissa sekä aiemmin erityisluokanopettajana että nykyisin rehtorina (Mickelsson 2018). Jokaisen koulupudokkaan taustalla on erilainen tarina. Niiden kuuleminen auttaa ymmärtämään, miksi oppiminen ja koulunkäyntiin osallistuminen on heille vaikeaa. Kaitaan koulussa koulupudokkaiden saamiseksi takaisin opintojen oppitunteja on pidetty koulusta poikkeavassa ympäristössä, esimerkiksi lähikirjastossa tai tallilla. Artikkelin kirjoittaja on usein havainnut, että oppilaiden vaikeudet ovat kasaantuneet kommunikaatiovaikeuksien vuoksi. Oppilaiden sosiaalisten taitojen ja oppimismotivaation lisäksi koulussa onkin haluttu parantaa vuorovaikutusta ja rakentaa luottamusta.

Koulupudokkaiden interventio-ohjelmia tutkittaessa on saatu lupaavia tuloksia nuorten sitouttamisessa kouluun tuottamalla heille kokemuksia heistä välittävistä aikuisista. Muita toimivia tapoja näiden oppilaiden tukemiseen ovat muun muassa koulun ulkopuolella tapahtuvat ohjelmat, kuten sosiaalipedagoginen hevostoiminta. Positiiviset

tulokset sosiaalisissa taidoissa, oppimisessa ja motivaatioissa ovat yhteydessä kokemukseen yhteisöllisyydestä. Koulunkäyntiin sitoutumisen aste määrittyy psykologisten perustarpeiden (yhteenkuuluvuus, omaehtoisuus ja kyvykkyys) tyydyttymisellä (Battistich, Solomon, Watson, & Schaps, 1997) sekä lisääntyneellä hyvinvoinnin tunteella (Ryan & Deci, 2000) (Ryan & Deci, 2002).

Eettisiä näkökulmia

Kun eläimiä otetaan mukaan oppilastoimintaan, on otettava huomioon, että eläimille luodaan turvalliset ja asianmukaiset puitteet, ja turvataan niiden fysiologiset ja psykologiset rajat ja hyvinvointi. Ohjaajien on minimoitava kaikki mahdolliset riskit ja epäkohdat koskien sekä eläinten että osallistujien hyvinvointia. Ohjaajan on sekä valittava sopivat ja koulutetut eläimet, että tunnettava ne hyvin ja pystyttävä kommunikoimaan niiden kanssa (Beck, 2000).

Oppilaille tuodaan selkeästi esiin, että osallistuminen hevostoimintaan on vapaaehtoista. Jos he osallistuvat siihen, heiltä edellytetään ainoastaan läsnäoloa, joka voi tapahtua vaikkapa katsojana. Toiminnalla vahvistetaan osallistujien yhteistä psykologista karttaa toiminnassa syntyvien yhteisten muistojen avulla. Toimintaan saa liittyä mukaan missä vaiheessa tahansa, mutta kesken tehtävän ei voi jättäytyä pois, vaan sitoudutaan aloitettuun tehtävään. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kanssa on oltava erityisen sensitiivinen, sillä tar-

joamalla ”jotakin erityistä” saattavat he tuntea itsensä leimatuiksi. Tätä voidaan välttää tarjoamalla hevostoimintaa kaikille koulun ryhmille luokkahengen kehittämiseksi.

Pohdintaa

Kuten edellä on kuvattu, hevostoiminnan on todettu tuovan oppilaiden ja koulun henkilöstön väliseen vuorovaikutukseen monenlaisia keinoja ja positiivisia vaikutuksia. Yhden kokeilun perusteella hevostoiminta on tuonut lisäarvoa myös yhteistoinnallisessa vanhempainillassa, jossa olivat läsnä opettajat, vanhemmat ja oppilaat. Tavanomaisesta poikkeavassa ympäristössä on helpompi lähestyä vaikeita aiheita yhdessä. Tällaisissa yhteisissä tilaisuuksissa voi havainnoida myös sekä perheiden ryhmädynamiikka että tapaa kommunikoida ja toimia yhdessä.

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta voi olla ensimmäinen askel kohti koko perheen saamista tuen ja ohjauksen piiriin. Käytöshäiriöissä suositellaan sekä nuorille suoraan kohdennettuja interventioita että heidän toimintaympäristöihinsä (koti ja koulu) suunnattuja psykososiaalisia interventioita (Käypä hoito -suositus 2019). Tutkimuksissa on todettu vanhempien ohjaamisen keskeinen merkitys perheiden tukitoimissa. Kokeilemisen arvoista tulevaisuudessa olisi terapeuttien ja sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajien yhteistyönä talliympäristössä toteutettavat vanhempain tukiryhmät.

Viitteet

- Battistich, V., Solomon, D., Watson, M., & Schaps, E. 1997. Caring School Communities. *Educational Psychologist* 32(3), 137-151.
- Beck, A. M. 2000. The Use of Animals to Benefit Humans: Animal-Assisted Therapy. Teoksessa A. H. Fine, *Handbook on Animal-Assisted Therapy: Theoretical Foundations and Guidelines for Practice* (s. 21-24).
- Espoon suomenkielisen perusopetuksen opetussuunnitelma 2016. Espoo: Espoon kaupunki. Suomenkielisen opetuksen tulosityksikkö. Viitattu 28.6.2019. Saatavissa www.espoo.fi/fi-FI/Kasvatus_ ja_ opetus/ Perusopetus/Opiskelu_ peruskoulussa/ Opetussuunnitelma
- Frederick, K. E., Hatz, J. I., & Lanning, B. (2015). Not Just Horsing Around: The Impact of Equine-Assisted Learning on Levels of Hope and Depression in At-Risk Adolescents. *Community Mental Health* 51, 809-817. doi: 10.1007/s10597-015-9836-x
- January, A.M., Casey, R.J., & Paulson, D. 2011. A Meta-Analysis of Classroom. Wide Interventions to Build Social Skills: Do they Work? *School Psychology Review* 40(2), 242-256.
- Kjaldman, R. 2005 Putoisin koulusta, nousin ratsaille. Ratsastuspedagoginen lähestymistapa koulupudokkaiden yksityisopetuksessa. Teoksessa Okulov, S. & Koukkari, K. Ratsastuspedagogiikasta sosiaalipedagogiseksi hevostoiminnaksi:

- sosiaalipedagogisen hevostoiminnan perusteet ja sovellukset täydennyskoulutuksen kokemuksina. Kuopion yliopisto.
- Korpinen, E. 1990. Peruskoululaisen minäkäsitys. Tutkimuksia 34. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A.
- Käypä hoito -suositus 2019. Käytöshäiriöt (lapset ja nuoret). Suomalainen Lääkäriseura Duodecim. Viitattu 29.6.2019. Saatavissa www.käypähoito.fi
- Leitola, K. 2001. Oppimisen NLP. Helsinki: Tammi.
- Mickelsson, R. 2018. Equine assisted social education as co-intervention to prevent dropout by improving social skills and engagement in learning. In K.S. Trotter, & J.N. Baggerly, Equine-Assisted Therapy Activities for Counselors. New York: Routledge.
- Mickelsson, R. 2019. Harnessing horses in social pedagogy: Equine-assisted social education in a school context. International Journal of Social Pedagogy 8(1), 4.
- Music, G. 2011. Nurturing Natures. Hove and New York: Psychology Press
- Palola, E., Hannikainen-Ingman, K. & Karjalainen, V. 2012. Nuoret koulutuspuudokkaat sosiaalityön asiakkaina: Tapaustutkimus Helsingistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti. Helsinki.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Viitattu 28.6.2019. Saatavissa www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetussuunnitelmien_ja_tutkintojen_perusteet/perusopetus
- Ringeisen, H., Henderson, K., & Hoagwood, K. 2003. Context Matters: School and the “Research to Practice Gap” in Children’s Mental Health. School Psychology Review 32 (2), 153-168
- Ryan, R.M. & Deci, E.L. 2000. On Happiness and Human Potentials: A Review of Research on Hedonic and Eudaimonic Well-Being. Annual Review of Psychology 52, 141-166
- Ryan, R.M. & Deci, E.L. 2002. Overview of Self-Determination Theory: An Organismic Dialectical Perspective. In E.L. Deci, & R.M. Ryan, Handbook of Self-Determination Research (2nd ed., 3-33). New York: The University of Rochester Press.
- Saito, M. 2003. Amartya Sen’s Capability Approach to Education: A Critical Exploration. Philosophy of Education 37(1).
- Slesnick, N., Meyers, R.J., & Meade, M. 2000. Bleak and hopeless no more: Engagement of reluctant substance-abusing runaway youth and their families. Journal of Substance Abuse Treatment 19, 215-222
- Stanton, B., Cole, M. & Galbraith, J. 2004. Randomized Trial of a Parent Intervention. Archives of pediatrics & adolescent medicine Vol. 158(10), 947-55.

Tähtihetkiä vuorovaikutuksessa – vanhempi-lapsiryhmä hevostoiminnassa

Annika Mikkola ja Anu Virtanen

Artikkelissa kuvaillaan lastensuojelun ja sosiaalihuollon avopalveluna tehtävää ryhmämuotoista sosiaalipedagogista hevostoimintaa Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymän (FSHKY) perhepalveluissa.

Sosiaalipedagogista hevostoimintaa on tarjottu perheille kohdennettuna avohuollon tukipalveluna Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymässä syksystä 2017 alkaen siten, että joka vuosi on järjestetty kaksi ryhmää, toinen syksyllä ja toinen keväällä. Kohderyhmä koostuu lastensuojelun ja sosiaalihuoltolain mukaisista asiakasperheistä. Perheet ohjautuvat ryhmään lastensuojelun ja sosiaalihuollon sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien ammatillisen tarvearvion perusteella. Toimintaan osallistumisen vapaaehtoisuus lisää ryhmään sitoutumista. Toimintaa kutsutaan nimellä ”Tähtiryhmä”. Ryhmän nimitys tulee neuropsykiatrisen valmennuksen työvälineistöstä, jossa myönteisiä onnistumisen kokemuksia kutsutaan tähtihetkiksi.

Toiminnan ohjauksesta ja suunnittelusta ovat alusta alkaen vastanneet FSHKY:n perhetyöntekijä Annika Mikkola ja Anun Arkin yrittäjä Anu Virtanen. Toimintaympäristö on viihtyisä maalaistalli Jokioisilla, joka on Suomen ratsastajainliiton jäsentalli. Suomenhevosten ja ruspöniöiden lisäksi tallilla on myös vuohia, lampaita, kissoja, koiria ja kaneja.

Tähtiryhmän osallistujat

Tähtiryhmään osallistuvilla perheillä on jokaisella erilainen oma arkitodellisuutensa. Hevostoiminnan ohjaajat saavat vain vähän tietoa ryhmään tulevan perheen kokonaistilanteesta ennakkoon, mikä antaa kaikille perheille mahdollisuuden aloittaa ”samalta viivalta” ilman ennakkokäsityksiä. Osallistuvat perheet ovat joko sosiaalihuoltolain mukaisessa asiakkuudessa tai lastensuojelun asiakkuudessa olevia perheitä. Toiminnan aikana perheet saavat itse päättää, minkä verran he tuovat esille taustojaan. Ryhmytymisen edetessä on usein havaittu, että perheet kertovat itse omaloitteisesti kokemuksiaan sosiaalihuollon palveluista ja elämästään.

Vanhempi-lapsiryhmä kokoontuu arki-iltaisina kymmenen kertaa sekä syys- että kevätkaudella. Perheistä toimintaan osallistuu yksi vanhempi yhden lapsen kanssa. Perheitä on enintään neljä, eli mikäli ryhmä tulee täyteen, on ryhmässä yhteensä kahdeksan henkilöä. Toiminnan tavoitteena on antaa vanhempi-lapsiparin vuorovaikutukseen voimaantumista ja myönteisiä vaihtoehtoja arjen haastavissa tilanteissa toimimiseen. Ryhmämuotoinen toiminta antaa myös mahdollisuuden perheille vertaiskokemuksiin ja keskusteluun toisten vanhempien ja lasten kanssa. Lisäksi hevostoiminta tuo perheille tekemiseen tasavertaisuutta, toi-

veikkuutta sekä myönteistä tunnistamista niin lapsen että vanhemman välille, kuin myös ohjaajan ja perheen vuorovaikutukseen.

Viikottainen hevostoimintakerta Tähtiryhmässä on rakennettu siten, että joka toimintakerralla sama yhtenäinen runko, jonka sisällä opitaan uutta yhdessä tehden sekä kerrataan edellisellä käynnillä opittua. Perheillä ei tarvitse olla aiempaa hevoskokemusta, sillä ryhmässä on kaksi ohjaajaa ja toiminta suunnitellaan osallistujien henkilökohtaisten vahvuuksien mukaisesti. Toiminnan sisältö pidetään riittävän yksinkertaisena, jotta vanhemmalle ja lapselle jää aikaa keskittyä toisiinsa. Tämä on tärkeää siksi, että kaikilla perheillä ei ole aiempaa hevoskokemusta, jolloin kaikki tallilla tapahtuva toiminta on heille vierasta, käsitteistöä ja tallin arkirutiineja myöten. Toiminnan aikana tehdään

Kuva: Oona Virtanen

sekä perhe- että ryhmäkohtaisia vuorovaikutuksellisia harjoitteita, yhdistäen sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan myös perinteisiä lastensuojelussa käytettyjä toiminnallisia työvälineitä sekä ratkaisukeskeisiä neuropsykiatrisia menetelmiä.

Tähtiryhmätoiminnan rakenne

Tähtiryhmän kahden tunnin kestoisen toiminnan rakenne on kolmiosainen. Rauhoittumista ja keskittymistä vaativat osat kestävät sekä alussa että lopussa noin puoli tuntia ja näiden välillä toiminnallinen osuus kestää noin tunnin. Aloitus- ja lopetusosioon sisältyy usein pieniä kirjallisia vanhemman ja lapsen yhteistä keskittymistä edellyttäviä harjoitteita. Perheet ja ohjaajat kokoontuvat joka kerta yhteiseen aloitukseen, jolloin käydään lävitse illan ohjelma toiminnanohjaustaulua hyödyntäen. Toiminnanohjaustaulu on väline, jossa erilaisen kuvien avulla jäsenetään illan kulku ja tarvittava varusteet.

Toiminnanohjaustaulu kuvineen on ollut hyvä etenkin lapsia osallistava keino. Kuvat antavat tarvittaessa tukea sanalliselle ilmaisulle ja asiat jäävät paremmin mieleen, kun oppiminen tapahtuu useamman aistikanavan kautta. Toiminnanohjaustaulun käyttö on myöhemmin helposti varioitavissa, kun tallitoiminta on tullut perheille tutummaksi. Lapsille toiminnanohjaustaulu on mieleinen, sillä lasten osallisuutta vahvistetaan antamalla heidän osallistua eri tavoilla ohjaustaulun kokoamiseen.

Lisäksi illan suunnitelma on aina myös kirjoitettu sanallisesti auki toiselle taululle tukemaan erilaisen hahmotuskyvyn omaavia asiakkaita. Molemmat taulut ovat nähtävillä koko illan ajan, jotta oman toiminnan tueksi on mahdollista tarkistaa suunnitellun toiminnan rakenne ja sisältö.

Tähtiryhmän ensimmäinen kokoontumiskerta käytetään tutustumiseen. Näin ryhmän jäsenet, ryhmän toimintatavat ja säännöt, talliympäristö ja hevoset tulevat tutuksi. Kukin perhe saa edetä tutustumisessaan omaan tahtiinsa, ilman kiirettä. Seuraavilla kerroilla kerrataan edellisen kerran asioita, ja jo opitun päälle rakennetaan uutta. Ensimmäisillä kerroilla hevoset valitaan sen mukaan, miten ohjaajat arvioivat kunkin perheen taitojen ja luonteenpiirteiden soveltuvan yhteen hevosten persoonien kanssa. Aroille ja kokemattomille valitaan herkkä ja fyysisesti pieni hevonen, kokeneemmille voidaan antaa vahvatahtoisempi tai kookkaampi hevonen. Jatkossa kuunnellaan myös asiakastoiveita ja pyritään siihen, että asiakkaat oppivat toimimaan erilaisten hevosten kanssa.

Aloituksen jälkeen Tähtiryhmässä on viikoittain vaihtuva toimintateema. Toimintaan sisältyy kuitenkin lähes joka kerta toistoa ja vanhan kertausta, kuten esimerkiksi hevosten harjausta, tallitöitä tai kentällä tapahtuvaa hevostoimintaa. Nämä harjoitteet tehdään pääsääntöisesti jokaisen perheen omana toimintana. Ohjaajat tukevat ja avustavat hienovaraisesti siten, että kukin perhepari saa keskittyä omaan tekemiseensä häiriöttä. Tois-

tot auttavat opitun vahvistumista ja siten edesauttavat onnistumiskokemusten saavuttamista. Vanhempi-lapsiparin yhteisen toiminnan tarkoituksena on mahdollistaa vanhemman ja lapsen tietoinen kohtaaminen tekemisen kautta. Sen lisäksi, että ohjaajat tukevat perheitä käytännön hevostoiminnassa, he auttavat perheitä huomaamaan onnistumisen hetkiä ja puhumaan niistä myönteisessä vuorovaikutuksessa.

Toiminnan jälkeen tyyntytään keskustelemaan ja pohtimaan yhdessä jokaisen osallistujan onnistumisia, eli illan tähtihetkiä. Erityisesti halutaan auttaa lasta ja vanhempaa antamaan toisilleen positiivista palautetta. Keskustelussa kerätään paperille ja vihkoon perheiden onnistumisia ja avustetaan heitä löytämään toisistaan toiminnassa esiin tulleita vahvuuksia. Loppukeskustelu käydään luontevasti pienen iltapalan ääressä joko tallin suulissa tai tallissa hevosten ruokailua kuunnellen. Erityisesti lapset toivovat usein iltapalan nauttimista tallissa hevosten seurassa. Illan yhteenvedossa osallistujia rohkaistaan keskusteluun, vaikka jokaisen oikeutta pitää ajatuksensa itsellään kunnioitetaan myös. Erityisesti halutaan tukea vanhemman ja lapsen keskinäistä kannustavaa ja toista arvostavaa puhetta.

Ryhmätoiminnan taustateoriat

Tähtiryhmän teoreettisena lähtökohtana on sosiaalipedagogiikka, jonka alla toimintaa ohjaavina viitekehyksinä ovat ratkaisukeskeinen ajattelu ja kiintymyssuhdeteoria. Näitä teoreettisia perusteita toteutetaan Tähtiryhmässä luontevasti jokaisella kerralla. Ryhmässä halutaan tuoda esille jokaisen perhekunnan oma kyky muuttua suhteessa toisiinsa. Tavoitteena on luottamuksen ja kiintymyksen vahvistuminen hevostoimintatarjoitteen kautta vanhemman ja lapsen keskinäisessä suhteessa ohjaajien tukemana. Myönteinen palaute auttaa lasten ja vanhempien itsetunnon kehittämistä ja mallintaa kotiin vietäväksi kokemuksen siitä, kuinka hyvään ja toivottuun käytökseen keskittyminen vahvistaa haluttua käytöstä.

Sosiaalipedagoginen viitekehys Tähtiryhmässä

Juha Hämäläisen mukaan sosiaalipedagogiikka muodostuu teorian ja käytännön välisestä vuorovaikutuksesta. Toimintatieteenä sosiaalipedagogiikka suuntautuu sosiaalisten ongelmien ja syrjäytymisen ehkäisyyn ja lieventämiseen. Olennaista on teorian sisältämä toiminnallinen, käytännöllinen lähtökohta, joka kysyy, mitä ongelmille voidaan ja pitäisi tehdä. (Hämäläinen 1999, 17) Sosiaalipedagogisen työn lähtökohtia ovat toiminnallisuus, yhteisöllisyys ja elämyksellisyys. Nämä elementit painottuvat eri tavoin toimintaympäristöistä ja tilanteista riippuen. Keskiössä on toisen ihmi-

sen aito kohtaaminen keskusteluissa, toiminnassa ja yhteisössä. (Hämäläinen 1999, 67- 68)

Talliympäristö tarjoaa luontevan mahdollisuuden toimia oman osaamisen puitteissa. Jokaiselle löytyy soveltuvaa toimintaa hevososaamisesta riippumatta. Tähtiryhmä hyödyntää yhteisöllisyyttä antamalla mahdollisuuden vertaistukeen. Jokainen ryhmä muodostaa oman yhteisönsä, jossa keskustelu ja vuorovaikutus kasvavat ryhmäläisten mukana heille sopivaan muotoon. Elämyksellisyys syntyy tallitoiminnassa kaikkien aistien kautta. Lapset ovat tallilla hyviä oppaita vanhemmilleen aistihavaintojen kautta saatujen elämysten sanoittamisessa.

Hämäläisen mukaan on tärkeää kiinnittää huomiota ihmisen myönteisiin puoliin ja ohjata ihminen tunnistamaan omia voimavarojaan, joilla hän voi

Asa-poni saa halauksen sokkelotehtävän jälkeen. Kuva: Oona Virtanen

tietoisesti vaikuttaa omaan elämäänsä (Hämäläinen 1999, 70). Sosiaalipedagogisessa työssä perusajatuksena on tarjota ihmisille mahdollisuus osallistua, kohdata toisia ihmisiä, toteuttaa ja kehittää itseään, tehdä mielekkäitä asioita ja kokea itsensä tarpeelliseksi. Parhaimmillaan toiminta ei ole ylhäältä käsin organisoitua vaan lähtee osallistujista itsestään. (Hämäläinen 1999,72) Tallitoiminta osallistaa perheitä sekä toiminnan että keskustelun kautta. Vanhemman ja lapsen hoitaessa hevosta yhteistyö on mielekästä. Samalla he voivat saada kokemuksen siitä, että he ovat "samalla puolella" toimiessaan yhdessä hevosen parhaaksi.

Sosiaalipedagogisessa työssä autetaan ihmisiä rakentamaan omaa identiteettiään. Hämäläisen mukaan tämän vuoksi työssä tarvitaan erilaisia työmuotoja ja niitä on kehitettävä soveltumaan erilaisille asiakasryhmille. Esimerkkeinä menetelmäteoreettisista viitekehyksistä Hämäläinen mainitsee ratkaisukeskeisen, yhteisökasvatuksellisen, elämyspedagogisen ja systeemiteoreettisen viitekehysten. (Hämäläinen 1999, 69) Tallilla sekä lapsi että vanhempi voivat kohdata toisensa vapaana kodin rooleista, jolloin heille avautuu mahdollisuus löytää uusia puolia toisistaan. Systeemiteoreettisen ajattelun mukaisesti tavoitteena on tällöin, että muutos yhdessä osa-alueessa alkaa tuottaa myönteistä kasvua ja kehitystä myös suuremmissa kokonaisuudessa. Lastensuojelun asiakkuudessa olevalla saattaa identiteetti olla rakentunut negatiivisten kohtaamisten kautta. Tallin neutraali

Kiintymyssuhdeteoria Tähtiryhmässä

Kiintymyssuhteet lapsen ja vanhemman välillä vaikuttavat kaikessa arjen toiminnassa ja tulevat esille myös silloin kun perhe toimii talliympäristössä. Ryhmän lapset ovat olleet iältään 5-13-vuotiaita, joten kiintymyssuhteen muodostuminen lapsen ja vanhemman välillä on jo tapahtunut. Muutos parempaan on kuitenkin mahdollista myös myöhemmin. Jari Sinkkonen (2018) kertoo tutkimuksesta, jossa on havainttu kiintymyssuhdemallin muuttamista turvallisempaan suuntaan. Muutos on tapahtunut, mikäli äiti on kyennyt jäsentämään omaa kehityskaartaan ja nykytilannetta uusista näkökulmista. (Sinkkonen 2018, 59) Siten Tähtiryhmän tarjoama muutosprosessin mahdollisuus voi viedä lapsen ja vanhemman välistä suhdetta turvallisempaan suuntaan, kun aikuinen saa vanhemmuuteensa vahvistusta. Parhaimmillaan Tähtiryhmässä on syntynyt asiakaslähdeistä keskustelua ja avointa yhteistä dialogia perheiden kokemuksista.

Sinkkonen tuo esille näkemyksensä siitä, että lastensuojelun prioriteetti on tukea lapsen turvallisen kiintymyssuhteen kehittymistä (Sinkkonen 2018, 175). Talli-illan toiminta suunnitellaan mahdollisuuksien mukaan siten, että vanhemman ja lapsen yhteinen tekeminen edistää heidän kahdenkeskisessä toiminnassaan kiintymyssuhteen kehitystä. Näin mahdollistetaan korjaavien kokemusten syntyminen. Ohjaajat tukevat perheenjäseniä

heidän keskinäisessä kommunikoinnissaan. Ohjaustilanteissa autetaan sekä vanhempaa että lasta näkemään toistensa ainutlaatuisuus ja hyvät puolet.

Vanhemmuus on mahdollisuus jatkuvaan kasvuun ja kehitykseen, koska täydellistä vanhemmuutta ei ole olemassa. Tämän tiedostaminen – omaan arvomaailmaan peilaten – on erityisen tärkeää työskennellessä lastensuojelun asiakkaiden kanssa, koska tällöin vanhemmuus on viranomaisten toimesta tavalla tai toisella kyseenalaistettu. (Järvinen ym. 2007, 91) Talliympäristö ja ryhmämuotoinen toiminta antavat tasa-arvoistavan ja osallistavan foorumin perheille tuoda esille omia vahvuuksiaan erilaisissa tilanteissa. Siihen millai-

Hevosten non-verbaalista viestintää. Kuva: Anu Virtanen

seksi lapsi kasvaa vaikuttaa se, millaisena vanhempi näkee lapsensa ja millaiset ovat hänen käsityksensä lapsestaan. (Järvinen ym. 2007, 94) Tähtiryhmän toiminnan myönteiset kokemukset auttavat vanhempaa näkemään lapsensa uudesta näkökulmasta. Positiivista muutosta vanhemman ja lapsen suhteeseen pyritään mahdollistamaan tuottamalla heille myönteisiä palautteen antamisen vaihtoehtoja. Tähtiryhmässä on ollut ilahduttava nähdä erityisesti se, miten isät tuovat teknisen osaamisensa yhteiseen käyttöön ohjatesaan lastaan tallitöiden tekemisessä. Lapset palkitsevat vanhempansa tekemisen ja osaamisen antamalla suoraa palautetta esimerkiksi sanomalla ”isi osasi hyvin puhdistaa kaviot”.

Sinkkonen tuo esille, että raskaat pettymykset ihmissuhteissa ovat yleisiä kaltoinkohdelluille ja traumatisoituneille lapsille. Lapsille on tyypillistä reagoida toisten henkeen pahoinvointiin torjuvasti, sillä toisten kärsimys nostaa pintaan heidän omia traumojaan. Näissäkin tilanteissa eläimeen muodostuva kiintymyssuhde on tärkeä osa psyykkistä toipumista. (Sinkkonen 2018, 85) Tähtiryhmässä hevosen kautta tapahtuva prosessi tukee sekä lapsen että vanhemman traumojen ja haastavien tunnetilojen käsittelyä. Hevonen toimii ikään kuin yhdistävänä siltana lapsen ja vanhemman välillä. Myös ryhmään osallistuvalla aikuisella saattaa olla traumaattisia kokemuksia, jolloin aikuinenkin joutuu prosessoimaan

omaa sisäistä maailmaansa. Samaan aikaan ehkä haastavasti käyttäytyvä lapsi vaatii oman osansa aikuisen toimintakapasiteetista. Tällaisessa tilanteessa on hyvä, että ryhmäkoko on pieni ja ohjaajia on kaksi tukemassa perhekunnan toimintaa ja varmistamassa kaikkien osallistujien henkistä ja fyysistä turvallisuutta. Nina Fagerström (2019) kuvaa samoin erilaisin esimerkein sitä, miten merkityksellistä ja vahvasti voimauttavaa hevosen käyttö erilaisissa hevosavusteisissa terapioissa ja psyykkisessä kuntoutumisessa on (Fagerström 2019, 119).

Hevostoiminnassa tilanne on lasta ja vanhempaa tasaveroistava ja aiempia roolituksia purkava, jolloin uuden kehityspolun löytäminen tulee mahdolliseksi. Toiminta pysyy välittömänä ja hevosen reaktiot antavat tilaisuuden sekä lapselle että aikuiselle reflektoida toimintaansa välittömästi. Samalla vanhemmalla on mahdollisuus olla vieraassa ja jännittävässä tilanteessa aikuinen, joka opastaa lasta ja luo turvalliselle toiminnalle puitteet, esimerkiksi rajoittamalla juoksentelua tai opastamalla tallin sääntöjen mukaiseen toimintaan. Tähtiryhmän vanhempien yksi vahvuuksista on usein ollut se, että he huomioivat hevosen lasta rajoittaessaan ja osaavat sanoittaa tilanteita lapselle hevosen kautta.

Ratkaisukeskeisyys Tähtiryhmässä

Tähtiryhmässä yksi keskeinen viitekehys on ratkaisukeskeisyys. Mannström-Mäkelä ja Saukkola (2008) kuvaavat ratkaisukeskeisyyttä eräänlaisena

asenteena haastaviin tilanteisiin. Ratkaisukeskeisyyden taustalla vaikuttavat systeemiteoria, kybernetiikka ja sosiaalinen konstruktionismi. Systeemiteorian mukaan ”kaikki vaikuttaa kaikkeen”. Pienetkin muutokset jossain systeemin osassa voivat aiheuttaa ja saada aikaan suuria muutoksia kokonaisuudessa. Kybernetiikan mukaan päätelmät perustuvat havaintoihin, eivät tulkintaan. Sosiaalinen konstruktionismi esittää, että havainnoimamme todellisuus on sosiaalinen konstruktio kokemuksistamme. (Mannström-Mäkelä & Saukkola 2008, 47)

Tähtiryhmässä keskitytään voimavaroihin etsimällä, tukemalla ja kasvattamalla ihmisen hyviä ominaisuuksia. Sekä lasta että vanhempaa kannustetaan ja tuetaan heidän tekemisissään. Tallilla toi-

Halaus onnistumisen ilosta. Kuva: Oona Virtanen

minnan säännöistä pidetään kiinni ja tarvittaessa rajataan osallistujien tekemistä turvallisuus ja ryhmän kokonaisuus huomioon ottaen, samalla kun päästään kannustamaan sääntöjen noudattamisesta.

Uusia asioita opittaessa ratkaisukeskeisyyden myönteinen palaute ja kannustava, voimaantumiseen tähtäävä tuki ovat aina Tähtiryhmässä läsnä. Osa vanhemmista pystyy tuomaan suoraan omasta elämästään vahvuuksia, jotka todentuvat tallitoiminnassa. Vanhempi saattaa olla itse harrastanut ratsastusta, jolloin aiemmat myönteiset kokemukset ja osaaminen pääsevät esille lapsen ja hevosen kanssa toimiessa. Vanhemman onnistuminen tuottaa aitoa iloa lapsessa ja samalla kannustaa lasta esimerkin voimalla. Perheet myös aistivat vilpittömän positiivisen kannustuksen ohjaajien palautteessa. Perheelle annettavassa palautteessa huomioidaan ja nostetaan esiin pienetkin onnistumiset. Kannustusta annetaan asiakkaille yrittämisestä, huomioiden onnistumisen aikeet, eli oikeaan suuntaan menneet yritykset. Ryhmässä pyritään pitämään yllä leikkisyyttä ja lämmintä huumoria. Tähtiryhmässä ei haittaa, jos ei osaa tai jokin asia ei onnistu, sillä myös tällaiset tilanteet ovat oppimiskokemuksia.

Yhteenveto

Tässä artikkelissa on esitelty pääpiirteittäin vanhempi-lapsiryhmän toiminta sellaisena kuin se on toteutettu FSHKY:n ja Anun Arkin yhteistyönä. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on voimaannuttava ja asiakaslähtöinen tapa tavoitella positiivista muutosta perheen vuorovaikutuksessa. Vanhemmat, erityisesti isät, ovat olleet ryhmätoiminnassa näkyvässä roolissa ja sitoutuneet hyvin toimintaan. Ryhmistä on tullut sellainen vaikutelma, että vanhemmat kokevat talli-ilmapiiirin hyväksy-

väksi ja luottamusta herättäväksi. Toiminnallisuus yhdistettynä tavoitteelliseen ja kuitenkin rentoon työskentelyyn motivoi perheitä. Lasten kautta välittyy usein aito oppimisen ilo. Hevoset ja niiden kanssa toimiminen antavat perheille myönteisiä kokemuksia ja tunteita.

Uusitalo-Malmivaara ja Vuorinen (2016) puhuvat myönteisten tunteiden merkityksestä fyysisessä ja psyykkisessä hyvinvoinnissa. Myönteiset tunteet vaikuttavat ihmiseen tehden heistä joustavampia, myötätuntoisempia ja toipumiskykyisempiä. Erityi-

sesti rakkauden merkitys vahvana tunteena, näkyy yhteisesti jaetuissa hymyissä, verbalisessa ja non-verbalisessa viestinnässä. (Uusitalo-Malmivaara & Vuorinen 2016, 164–165) Tätä vanhemman ja lapsen rakkauden sidettä vahvistetaan ja tuetaan Tähtiryhmässä. Hevonen antaa mahdollisuuden kokea ja osoittaa rakkautta kaikkien aistien välityksellä. Näin vanhempi ja lapsi voivat oppia uusia keinoja keskinäisten tunteiden osoittamiseen, kunnioittamiseen, luottamukseen ja rakkauteen.

Viitteet

- Fagerström, N. teoksessa Ylilauri, M. & Yli-Viikari, A. 2019. Kohti luonnollista hyvinvointia. Näkökulmia luontoperustaisen toiminnan kehittämiseen. Vaasan yliopisto. Levón-instituutin julkaisuja 143.
- Hämäläinen, J. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan 2006. Opetusjulkaisu 1999. Kuopion yliopisto. Kopijyvä. Kuopio.
- Järvinen, R., Lankinen A., Taajamo, T., Veistilä, M. ja Virolainen, A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Edita Prima. Helsinki.
- Mannström-Mäkelä, L. ja Saukkola, K. 2008. Voimaannuttavan ohjaamisen käsikirja. Kaaoksesta arjen hallintaan. Gaudeamus Oy.
- Sinkkonen, J. 2018. Kiintymyssuhteet elämänkaarissa. Kustannus Oy Duodecim. Helsinki.
- Uusitalo-Malmivaara, L. ja Vuorinen, K. 2016. Huomaa hyvä. Näin ohjaat lasta ja nuorta löytämään luonteenvahvuutensa. PS-Kustannus. Bookwell Oy. Juva.

Hellä kosketus tekee hyvää sekä itselle että hevoselle. Kuva: Anu Virtanen

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta ADHD -oireisten lasten ryhmäkuntoutusmuotona

Satu Valkas

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta (SPHT) voi olla hyödyllinen ryhmäkuntoutusmuoto aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön (ADHD) kuntoutuksessa kouluikäisillä lapsilla, sillä 2014–2015 toteutetussa tutkimuksessa saatiin kannustavia tuloksia ADHD -oireiden vähenemisestä kuntoutusjaksojen aikana.

Tutkimuksen toteuttivat Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä sekä Hippolis ry:n Hevoset ja yhteiskunta -hanke. Artikkelissa esitetty tutkimus on suoritettu ja sen tulokset on raportoitu sosiaalipedagogisen hevostoimintaohjaajan koulutuksen lopputyönä (Valkas 2015), jossa käytännön ryhmäkäyntien toteutuksen päävastuu oli SPHT-ohjaaja Anu Virtasella.

ADHD ja toiminnallisuus sen kuntoutuksessa

Käypä hoito -suosituksessa aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriön, ADHD:n, keskeisiksi oireiksi on määritelty keskittymisvaikeudet, yliaktiivisuus ja impulsiivisuus. Oireet voivat esiintyä siten, että niissä painottuvat joko yliaktiivisuus-impulsiivisuusoireet tai tarkkaamattomuusoireet, mutta ne voivat esiintyä myös yhdistettynä oirekuvana. ADHD:ta on arvioitu esiintyvän noin 4–8 prosentilla väestöstä. Sitä esiintyy useammin pojilla kuin tytöillä, mutta saattaa myös olla, että tyttöjen ADHD jää herkemmin huomaamatta. Iän myötä ADHD:n esiintyvyys pienenee. Lapsen kasvaessa yliaktiivisuus- ja impulsiivisuusoireet usein lieviyty-

vät, mutta tarkkaamattomuusoireiden lieveneminen on hitaampaa. ADHD:n kanssa on todettu usein samanaikaisesti muita neurologisia tai psykiatrisia häiriöitä, jotka omalta osaltaan voivat vaikeuttaa ADHD -oireiden ilmenemismuotoihin. ADHD on häiriö, joka voi hoitamattomana heikentää opinnollista menestystä tai työllistymistä. Se voi myös lisätä riskiä psykiatrisiin sairauksiin, syrjäytymiseen ja päihteiden käyttöön. (Käypä hoito -suositus 2019).

Tutkimukseen valittiin lapsia, joilla on keskittymis- ja tarkkaavuusoireita siinä määrin, että ne haittaavat lapsen arkielämää. Kuitenkaan kaikilla osallistujilla ei ollut ADHD-diagnoosia. Osalla lapsista oli ADHD -lääkitys. Kaikki lapset olivat tai olivat olleet hiljattain koulupsykologin asiakkuudessa. Artikkelissa käytetään termejä keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeudet sekä keskittymis- ja tarkkaavuusoireet kuvaamaan niitä oireita, joita tutkimuksessa kartoitettiin. Kyse on samoista oireista, joita liittyy diagnoosikriteerit täyttävään ADHD:en, mutta ne voivat esiintyä myös lievempinä kuin diagnosoidussa ADHD:ssa.

Sosiaalipedagogiikan peruspilarit eli toiminnallisuus, elämyksellisyys ja yhteisöllisyys (Hämäläinen 1999) on helppo saada talliympäristössä hyötykäyttöön, koska hevoset ja talliympäristö itsessään kutsuvat kasvattavien oppimiskokemusten pariin. Tallin luonnollisessa ympäristössä harjoitusta saa-

vat kaikki ne osa-alueet, jotka ovat vaikeita lapselle, jolla on keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeuksia. Heidän on usein vaikea muun muassa hallita impulsiivisuuttaan, suunnata tarkkaavuuttaan olennaiseen asiaan tai keskittyä pitkäkestoisesti (Käypä hoito -suositus 2019). Talliympäristö itsessään tarjoaa monia vaihtelevia virikkeitä, joiden parissa toimiminen on motivoivaa.

Pääsääntöisesti hevosen läsnäolo lisää toiminnan mielekkyyttä ja lapset keskittyvät pitkäjänteisemmin silloin, kun hevonen on läsnä. Hevosen läsnäolo auttaa lapsia myös kehittämään impulssikontrolliaan, sillä lapset haluavat toimia hevosen hyvinvointia edistävällä tavalla. Esimerkiksi sääntöjen noudattaminen voi olla keskittymisvaikeusoireiselle lapselle haastavaa, mutta tallissa säännöt ovat hevosen hyvinvoinnin vuoksi tärkeitä ja lapsi saattaa hyvin muistaa, että tallissa ei saa huutaa tai juosta, jotta hevonen ei pelästy. Talleissa on usein selkeät säännöt, hevosilla on säännöllinen päiväohjelma ja tallin toimintatavat koskevat kaikkia siellä kävijöitä. Selkeä jäsenyys ja toimintavat usein helpottavat keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeudesta kärsivien lasten toimimista, sillä silloin he pystyvät paremmin ennakoimaan, miten ja mitä tulee seuraavaksi tehdä. Rutiininomaisesti toistuvat toiminnot kehittävät lasten oman toiminnan ohjauksen taitoja ja vähitellen lapsi oppii itse paremmin suunnittelemaan, toteuttamaan ja arvioi-

maan toimintaansa. (Valkas 2015). Täten talliympäristön selkeä struktuuri jo itsessään tukee monien taitojen harjoittelua. Kuntoutuskäynneillä tätä struktuuria pyrittiin vahvistamaan käyttämällä toiminnanohjauskortteja apuna sääntöjen ja toimintojen jäsentämisessä ja muistamisessa.

Kuntoutuskäynnin kulku, tarvittavat välineet ja tallin säännöt käytiin joka käynnin alussa läpi toiminnanohjauskorttien avustuksella. Kortit olivat näkyvillä taululla käyntikerran ajan. Kuva: Satu Valkas

Yhtenä hevostoiminnan hyötynä havaittiin, että lapsi saa välitöntä palautetta hevosten kanssa toimiessaan sekä ohjaajalta että hevoselta. Välittömästi tilanteessa annettu palaute on usein tehokkaampaa kuin viivästetysti annettu palaute. Keskitymis- ja tarkkaavuusoireisten lasten kohdalla välittömän palautteen merkitys on vielä normaaliakin suurempi. Usein nämä lapset saavat koulussa paljon negatiivista palautetta, sillä koulu on

heille haastava toimintaympäristö. Koulupäivän aikana lapset joutuvat istumaan paljon paikoillaan ja olemaan hiljaa, mutta usein lapsille, joilla on vaikeutta keskittymisessä ja tarkkaavuudessa, toiminnan kautta oppiminen sopii paremmin. Muilta tulevan palautteen avulla lapsi voi oppia havainnoimaan oman toimintansa seurauksia ja vähitellen myös muuttamaan niitä toimintatapoja, jotka eivät tuota toivottua tulosta. Talliympäristössä lapsi pääsee itse tekemään erilaisia asioita ja saa onnistumisen kokemuksia. Tallilla jokaiselle löytyy helposti monta toimintoa jotka ovat sekä mielekkäitä että sopivalla haastavuustasolla lapsen taitoihin nähden. Toimintaa voi myös helposti vaihdella monin tavoin, joten lapsi ei helposti pääse kyllästymään.

Keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeusoireisilla lapsilla saattaa olla vaikeuksia myös sosiaalisissa suhteissa (Käypä hoito -suositus 2019). Myös tähän sosiaalipedagogisella hevostoiminnalla on paljon annettavaa sosiaalisten taitojen harjoittelun tukena. Hevonen isona eläimenä tarvitsee turvallisuussyistä lähes jatkuvasti ihmiseltä toimintaohjeita, joten hevonen kannustaa jatkuvaan ja tilanteiden mukaan muokkautuvaan vuorovaikutukseen. Myös ohjaajan kanssa lapsen on oltava vuorovaikutuksessa, koska häneltä lapsi saa ohjeita hevosen kanssa toimintaa varten. Vuorovaikutuksellinen kolmio lapsen, ohjaajan ja hevosen välillä on erittäin merkityksellinen osa hevostoimintaa (Valkas 2012). Ryhmäkäynneillä lapsen täytyy lisäksi huomioida muut ryhmän jäsenet ja jolloin

lapsi saa harjoitusta muun muassa vuoron odottamiseen, toisten huomioimiseen sekä ikätasoisten sosiaalisten suhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen. Sosiaalisten tilanteiden harjoittelua tukee myös talliyhteisön muut jäsenet, joiden kanssa lapsi mahdollisesti on tekemisissä hevostoimintakäyntien aikana (Valkas 2015).

Sosiaalipedagoginen hevostoiminta ryhmäkuntoutuksen muotona

Tutkimukseen osallistui viisi 9–11 -vuotiasta poikaa, joista kaikki osallistuivat syksyllä 2014 viiden käyntikerran kuntoutusjaksolle ja kolme heistä jatkoi vielä toiset viisi käyntikertaa keväällä 2015 kolmen kuukauden tauon jälkeen. Yhden käyntikerran pituus oli 90 minuuttia. Pojat osallistuivat Anun Arkin tallilla Jokioisilla ryhmäkuntoutuskäynteihin kahden ohjaajan kanssa.

Tutkimuksessa pyrittiin ottamaan huomioon mahdollisimman monia yllä mainittuja asioita, kun kuntoutuskäyntien sisältöä suunniteltiin. Ryhmäkuntoutuskäyntien struktuuri toistui joka kerta samanaikaisena:

- ✓ **Alkukeskustelu**
Tallin säännöt ja päivän toimintaan virittyminen (toiminnanohjauskortit apuna)
- ✓ **Toimintatuokio**
Kaikki yhdessä, pienryhmissä, pareittain tai yksin ohjaajan kanssa

Toimintoja, kuten hevosen harjaaminen, taluttaminen, ratsastaminen, ajaminen, hevosagility, karsinan siivous, varusteiden pesu, tilan muihin eläimiin tutustuminen

✓ **Loppukeskustelu**

Palaute, tuntemukset kyseisen kerran aikana, toiveet seuraavalle kerralle

Toistuvalla strukturilla pyrittiin luomaan käynneille ennakoitavuutta. Pienryhmien kokoonpanoja vaihdeltiin, jotta kaikki lapset osallistuisivat toimintoihin kaikkien muiden ryhmän jäsenten kanssa. Viimeisellä käyntikerralla lasten perheenjäsenet saivat tulla tutustumaan tallin tiloihin ja hevosiin lasten opastuksella. Käynneillä otettiin toimintatuokioiden aikana valokuvia, joita katsottiin yhdellä käyntikerralla ja ensimmäisen käyntijakson loppuksi niitä annettiin kotiin vietäväksi.

Hevonen vetää puoleensa kuin magneetti ja tarjoaa mahdollisuuden luontaiseen rauhoittumishetkeen. Kuva: Satu Valkas

Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen aikana ADHD -oireiden määrää mitattiin sekä laadullisilla (haastattelut) että tilastollisilla menetelmillä (kyselyt). Tutkimuksen tilastollista tiedonkeruuta varten valittiin laajalti käytössä olevat keskittymis- ja tarkkaavuusoireita kartoittavat kyselylomakkeet. Huoltajat täyttivät Käypä hoito -suosituksen mukaisen ADHD-oireiden kartoituslomakkeen ja opettajat täyttivät psykologien työvälineeksi kehitetyn Kesky -keskittymiskyselyn. Huoltajat täyttivät lomakkeen sekä ennen että jälkeen kummankin käyntijakson, eli yhteensä neljä kertaa. Opettajat täyttivät lomakkeen vain ennen ja jälkeen syksyn käyntijakson. Lomakkeissa pyydettiin sekä huoltajia että opettajia arvioimaan keskittymiseen, tarkkaavuuteen ja toiminnanohjaukseen liittyviä oireita sen hetkisten lapsesta tekemiensä havaintojen perusteella. Kyselylomakkeiden vastaukset on muutettu numeeriseen muotoon siten, että mitä enemmän pisteitä kyselyn tuloksena on saatu, sitä useammin esiintyviksi keskittymis- ja tarkkaavuusoireet on arvioitu. Kyselyistä saatua tilastoaineistoa tarkasteltiin keskiarvojen avulla ja vertailemalla alku- ja loppuarvioissa saatuja tuloksia keskenään.

Tulokset

Tutkimuksessa saatiin sekä laadullista että numeerista tietoa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan vaikutuksista keskittymis- ja tarkkaavaisuusvaikeuksista kärsivillä lapsilla. Pienen otoskoon vuoksi

tuloksia ei voi yleistää laajempaan populaatioon, eikä tehdä laajalti yleistettäviä johtopäätöksiä. Tuloksia arvioitaessa on siis otettava huomioon, että tulokset kuvaavat tutkimukseen osallistuneiden yksilöiden ja heistä koostuneen ryhmän ilmiötä. Tulokset antavat kuitenkin viitteitä siitä, millaisia kokemuksia ja vaikutuksia sosiaalipedagogisella hevostoiminnalla voi saada aikaan alakouluikäisille lapsille, joilla on vaikeuksia keskittymisessä ja tarkkaavuudessa.

Tuloksia arvioitaessa on otettava myös huomioon, että huoltajien ja opettajien tekemiin arvioihin on todennäköisesti vaikuttavat myös muut lapsen elämässä koko ajan läsnä olevat ilmiöt (muun muassa perhetilanne, kouluympäristö, mahdollinen lääkitys), eikä pelkästään sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan osallistuminen. Näiden tekijöiden vaikutusta tehtiin arvioihin pyrittiin jonkin verran selvittämään palautekäynnillä huoltajien kanssa, mutta sen laajemmin ei tässä tutkimuksessa ole otettu huomioon muiden lapsen elämässä olevien ilmiöiden vaikutusta raportoituihin arvioihin.

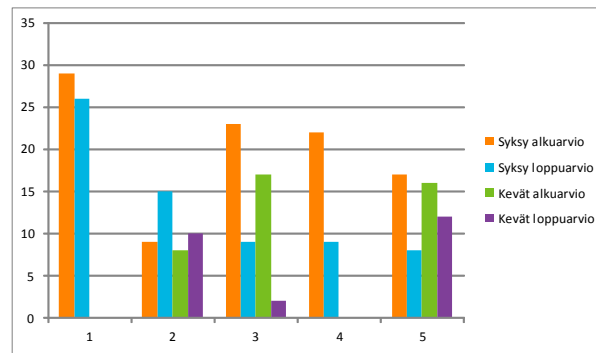
Kyselyjen tulokset

Alkukartoituksessa kaikilla lapsilla oli opettajien ja huoltajien arvion mukaan merkittäviä oireita keskittymisessä, tarkkaavaisuudessa ja toiminnanohjauksessa. Loppukartoituksessa osalla oireet olivat selvästi vähentyneet ja joidenkin kohdalla ei tullut esille merkittävää muutosta. Kuitenkin ryhmäta-

solla keskiarvoja tarkastellessa näkyi merkittävä muutos oireiden vähenemisessä. Neljä viidestä huoltajasta ja opettajasta arvioi oireiden vähentyneen ja yksi huoltaja ja opettaja arvioivat lapsen oireiden hieman lisääntyneen. Oireiden lisääntymistä koskevat arviot kohdistuivat kahteen eri lapseen.

Opettajien arvion mukaan hevostoiminnan aikana ryhmätasolla oireet laskivat 17 % alkutilanteeseen nähden. Eniten olivat vähentyneet impulsiivisuus, yliaktiivisuus ja tarkkaamattomuus. Huoltajien arvion mukaan ryhmätasolla oireissa tapahtui laskua 33 % ja eniten olivat vähentyneet impulsiivisuus, motorinen levottomuus ja tarkkaamattomuus. Joillain lapsilla oireiden muutokset painottuivat enemmän tietyille arvioiduista osa-alueista ja joillain muutosta tapahtui tasaisemmin kaikilla osa-alueilla. Lapsikohtaiset huoltajien tekemät kokonaisarviot ovat nähtävillä kuviossa 1.

Käyntijaksojen välisen tauon aikana oireet lisääntyivät huoltajien arvion mukaan kahdella lapsella ja yhdellä ne vähenivät. Kaikilla lapsilla arvioitiin kuitenkin kevätjakson alkuarviossa esiintyvän vähemmän oireita kuin lapsilla oli ennen ensimmäistä kuntoutusjaksoa. Tästä voisi päätellä, että jo ensimmäisen käyntijakson aikana oli saatu useamman kuukauden kestävää muutosta aikaiseksi oireiden määrässä. Toisen käyntijakson aikana 2/3 lapsen oireet vähenivät ja yhden lisääntyivät. Ryhmätasolla oireet vähenivät keskimäärin 41 %.

Kuvio 1. Lapsikohtaiset huoltajien kyselyiden arviot. Lapsi 1 ja 4 eivät osallistuneet kevään käyntijaksolle.

Ohjaajien huomiot

Lapset olivat heti ensimmäisestä käyntikerrasta lähtien erittäin motivoituneita käynteihin. Eräs poika harmitteli jo ensimmäisellä kerralla, miksi käyntejä on jäljellä enää niin vähän. Vaikka lapsi ei olisi aina jaksanut iltapäivällä käynnille lähteä, niin tallille saapuessa lapsi oli jo hyvillä mielin tulevasta käynnistä. Pojat vaikuttivat tulevan hyvin toimeen keskenään ja he keskustelivat käyntien aikana keskenään erilaisista asioista. He toimivat hyvin sekä koko ryhmässä että pienryhmissä toisiaan kannustaen ja auttaen. Kiusaamista tai muuta toiseen lapseen kohdistuvaa negatiivisävytteistä käyttäytymistä ei käynneillä esiintynyt ollenkaan. Huoltajat pitivät tätä huomiota erittäin tärkeänä.

Lapset omaksuivat melko nopeasti tallin säännöt ja käyntien rutiinit. Ohjaajat havaitsivat osan lapsista keskittyvän selvästi parhaiten ja pidempiä

aikoja, kun he toimivat suoraan hevosen kanssa. Toiset lapset kyllästyivät melko nopeasti esimerkiksi karsinoiden siivoamiseen ja he tarvitsivat aikuisen ohjausta jatkaakseen. Osalla lapsista ei ollut merkittävää eroa keskittymisessä eri toimintoja tehdessä. Hevosta harjatessa tai ratsastaessa kaikki lapset olivat erittäin keskittyneitä itse tekemiseen, eivätkä he silloin juurikaan tehneet mitään asiaan kuulumatonta toimintaa. Jokaiselle lapselle muodostui oma lempihevonen, jonka he kokivat jollain tavalla tärkeäksi itselleen. Lapset perustelivat lempihevosen mielekkyyttä esimerkiksi koolla, värillä tai luonteenpiirteillä. Yksi lapsi piti esimerkiksi tallin pienimmästä ponista ja toinen taas hevosesta, joka oli rauhallisin. Lapset vaikuttivat kekevan hevostoimintakäynnit itselleen tärkeänä asiana, joista he oma-aloitteisesti kertoivat perheenjäsenille, kavereille tai sukulaisille.

Ohjaajat huomasivat, että kevään käyntijaksolla lasten välinen dynamiikka muuttui hieman, kun lapsia oli läsnä vain kolme. Yksi lapsista esitti aikaisempaa enemmän ”johtajatyypistä” käyttäytymistä ja opasti ja neuvoi muita rohkeammin. Myös aremmat lapset uskalsivat vielä rohkeammin kekeillä asioita ja kertoa omia mielipiteitään muille ryhmän jäsenille. Erityisesti ryhmän arimman pojan oli helpompi toimia, kun hän sai välillä olla kahdestaan ohjaajan kanssa. Myös joitain toimintoja pystyttiin paremmin toteuttamaan kolmen osallistujan kanssa. Kevään käyntien aikana pystyttiin enemmän tuomaan esille, miten hevosen viestintää voi tulkita ja miten omalla käytöksellään voi

vaikuttaa hevoseen. Ohjaajat kokivat erityyppisten hevosten kanssa työskentelyn erittäin hyvänä, sillä lapset oppivat, että eri hevoset voivat samassa tilanteessa reagoida eri tavalla. Lasten piti siis harjoitella havaitsemaan, miten omaa käyttäytymistään voi muokata kunkin hevosen reaktioiden mukaisesti. Näiden havaintojen avulla päästiin luontevasti keskustelemaan muun muassa siitä, reagoivatko kaikki ihmiset samassa tilanteessa aina samalla tavalla ja jos eivät, niin miksi ei.

Haastattelut

Syksyn käyntien jälkeen järjestettiin lapsikohtaiset palautekäynnit, joihin osallistuivat lapsi, huoltajat, päävastuussa ollut ohjaaja ja minä. Palautekäynneillä käytiin läpi hevostoiminnan vaikutusta sekä perheen että ohjaajien näkökulmasta. Lapsi sai myös itse kertoa, mistä hän piti tai ei pitänyt käyntien aikana. Kevätjakson päätteeksi ohjaajat kysyivät huoltajilta palautetta sekä suullisesti että kirjallisesti muutaman kysymyksen avulla. Haastatte luissa tuli esille monia asioita, joista saattoi päätellä, että lapset olivat viihtyneet hevostoimintakäynneillä, oppineet uusia asioita ja käyntien aikana he saivat harjoitusta keskittymistä ja yhteistyötä vaativan tekemisen parissa.

Useimmat lapset mainitsivat mukavaksi asiaksi sen, että ryhmässä oli vain poikia, mutta joidenkin mielestä tyttöjen läsnäolo ei olisi heitä haitannut. Vaikka aluksi lapsia jännittikin olla heille vieraiden lasten kanssa ryhmässä, he rohkaistuivat nopeasti.

Yksi lapsista oli huoltajilleen todennut, että muut ryhmän lapsethan olivat ihan normaaleja. Huoltajat kertoivat lasten olleen aina käynneiltä kotiin lähtiessään hyväntuulisia ja hyväntuulisuus jatkui usein koko illan.

Epämukavia asioita tai parannusehdotuksia kysyttäessä osa lapsista vastasi, että karsinoiden siivoaminen ei ollut mukavaa. Jotkin lapset totesivat, että käyntikertoja saisi olla useammin kuin kerran viikossa. Jotkin huoltajat pohtivat, että pitkä ajo-matka tallille oli melko iso rasite perheen arki-iltaan. Syksyn käyntijakson jälkeen osa huoltajista olisi toivonut käyntikertoja olevan enemmän, esimerkiksi ainakin kymmenen kertaa tai jopa vuoden ajan.

Mukavia asioita kysyttäessä lähes kaikki lapset vastasivat, että kaikki toiminta oli mukavaa. Toiset lapset pitivät ratsastusta tärkeimpänä asiana ja toiset taas arvostivat eniten sitä, että he saivat tehdä erilaisia asioita hevosen kanssa. Mukaviksi asioiksi mainittiin myös kavioiden putsaaminen, varusteiden laittaminen ja harjaaminen. Yksi pojista totesi, että oli mukava olla yhtenä kertana yksin ohjaajan ja hevosen kanssa, sillä silloin oppi enemmän kuin ryhmässä ollessa.

Sekä huoltajat että ohjaajat pitivät tärkeänä sitä, että lasten toiminnasta pystyi talliympäristössä antamaan paljon positiivista palautetta. Osa huoltajista totesi, että koulussa lapsi saa herkästi toiminnastaan negatiivista palautetta ja heistä oli tärkeää, että lapsi saa onnistumisen kokemuksia ja

positiivista huomiota aikuisilta. Ohjaajat pohtivat, että talliympäristössä oli jokaiselle pojalle sopivan-tasoista tekemistä ja paljon uutta opeteltavaa, eikä se haitannut, jos heti ensimmäisellä kerralla ei onnistunut. Yhdessä toimien lapset uskalsivat kokeilla uusia asioita ja olivat ylpeitä uusista oppimis-taan taidoista. Toiminnan aikana pystyi helposti ja luonnollisesti kiinnittämään huomiota yrittämi-seen ja onnistumisiin sekä antamaan niistä aitoa ja välitöntä palautetta.

Huoltajat kokivat, että erityisesti eläinten ja toi-minnallisuuden yhdistelmä on hevostoiminnassa tärkeä vaikuttava kuntoutuksellinen tekijä. Huolta-jat arvioivat eläinten yleisestikin vaikuttavan ihmi-siin ja erityisesti lapsiin rauhoittavasti ja mielialaa parantavasti. Lisäksi toiminnallisuuden kautta arvi-

Erilaiset hevosen selässä tehtävät harjoitukset olivat pojista kivoja. Samalla harjoiteltiin oman vuoron odottamista, kun pojat vuorotellen ratsastivat tai taluttivat hevosta. Kuva: Satu Valkas

oitiin pystyttävän työstämään erilaisia ulottuvuuksia kuin perinteisemmässä keskusteluun pohjautuvassa kuntoutuksessa. Huoltajat pitivät tärkeänä, että toiminnan ohjaaja on ammattitaitoinen ja toiminta on suunnitelmallista. Huoltajat kokivat käynneistä olleen hyötyä lapselle, vaikka suurin osa mainitsikin, että pidemmällä käyntijaksolla hyödyt olisivat varmasti olleet vielä näkyvämmät.

Koetuiksi hyödyiksi huoltajat mainitsivat muun muassa:

- ✓ Kohentuneen mielialan
- ✓ Onnistumisen kokemusten kautta saadun itseluottamuksen kohenemisen
- ✓ Lisääntyneen kärsivällisyyden sekä raivokoh-
tausten ja motorisen levottomuuden vähe-
nemisen

Yksi huoltaja halusi lapsensa jatkavan hevostoimintakäyntejä ja toinen huoltaja mainitsi, että lapsi haluaa jatkaa hevosten kanssa toimimista jatkossakin. Kysyttäessä huoltajat kertoivat, että heidän mielestään sosiaalipedagoginen hevostoiminta sopii monille eri kohderyhmille sen monipuolisuuden vuoksi. He suosittelisivat sitä esimerkiksi keskittymisvaikeusoireisille, mielenterveyskuntoutujille, vanhuksille ja kehitysvammaisille.

Yhteenveto ja pohdintaa

Tulosten mukaan sekä lasten huoltajat että opettajat kokivat pääosalla lapsista laskua ADHD -

oireiden määrässä kuntoutusjaksojen aikana, ja huoltajien arvion mukaan kuntoutustauon aikana oireet lisääntyivät. Lapset itse kokivat käynnit mukavina ja motivoivina ja he olisivat toivoneet käyntien jatkuvan pidempään. Lapset toivat erityisesti esille hevosten läsnäolon ja tallilla toimimisen rauhoittavan heitä.

Kyselylomakkeista ja haastatteluista saadut tulokset osoittivat, että huoltajat ja opettajat kokivat sosiaalipedagogisista hevostoimintakäynneistä olleen hyötyä lapsille. Kummankin käyntijakson aikana huoltajien raportoimien keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeuden oireiden määrä väheni neljällä viidestä lapsesta. Samoin syksyn jakson aikana opettajien arvioiden mukaan keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeuden oireet vähenivät neljällä lapsella. Erityisesti koko ryhmän keskiarvolla mitattuna oireiden väheneminen oli selvästi nähtävillä. Kyselyiden tuloksia tukivat huoltajilta ja lapsilta haastatteluissa saatu tieto siitä, että käynnit olivat olleet lapsille mielekkäitä. Käyttäytymisen tasolla huoltajat raportoivat huomanneensa lapsen olevan kotona rauhallisempi, keskittyneempi ja pitkäjänteisempi toimissaan. Huoltajat siis raportoivat havainneensa muutoksia juuri niissä lapsille vaikeissa taidoissa, joiden harjoittelua pyrittiin hevostoiminnalla tukemaan.

Jatkossa olisi hyvä tutkia, saisiko selvästi pidemmän käyntijakson aikana esille käyttäytymisen muutoksia, jotka vielä selvemmin yleistyisivät tal-
liympäristöstä myös lapsen arkiympäristöön eli

kotiin ja kouluun. Kaikki huoltajat olivat iloisia, että heidän lapsensa sai mahdollisuuden osallistua hevostoimintaan ja he toivoivat tämän tutkimushankkeen lisäävän tietoisuutta hevostoiminnan hyödyistä, jotta useampi lapsi saisi mahdollisuuden kokea niitä.

Lapset oppivat uusia asioita hevosten kanssa toimimisesta, mutta samalla he harjoittivat heille vaikeita taitoja, kuten vuoron odottamista, oman toiminnan suunnittelua, toisen auttamista ja asioiden tekemistä alusta loppuun asti. Lapset olivat ylpeitä uusista oppimisista asioista ja kertoivat niistä tutuilleen. Erityisesti kavioiden puhdistaminen tai hevosen selässä tasapainoilu oli monelle lapselle aluksi pelottavaa, mutta käyntien edetessä heidän itsevarmuutensa kasvoi ja he uskalsivat toisten lasten kannustamana aina vain helpommin tarttua toimeen. Sosiaalipedagogiikan ajatus toiminnallisuudesta ja elämyksellisyydestä sekä niiden kautta oppimisesta toteutui siis käyntien aikana erittäin hyvin.

Ryhmämuotoisen kuntoutustoiminnan yksi haaste on sopivan ryhmän muodostaminen, sillä jäsenten väliseen dynamiikkaan voi vaikuttaa hyvinkin moni asia. Huoltajat kokivat tärkeäksi, että tutkimusryhmä oli yhdenmukainen sekä sukupuolen että iän suhteen. Hevosharrastus koetaan usein tyttöjen harrastuksena ja usealle pojalle olikin tärkeää, että ryhmä koostui vain pojista. On tärkeää miettiä, millaiselle kohderyhmälle ryhmäkäyntejä tarjotaan, jotta ryhmän toiminta olisi mahdollisimman

luontevaa, mutta toisaalta se mahdollistaisi myös erilaisten sosiaalisten taitojen harjoittelun. Mielienkiintoinen tutkimuskysymys jatkoa ajatellen on, voidaanko esimerkiksi huoltajien alkukartoituksessa raportoimien oireiden perusteella arvioida yksittäisen lapsen soveltuvuutta sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan tai osallistujaksi tietyntyyppiseen ryhmään. Sosiaalipedagogiikan teorian mukaisesti yhteistoiminnallisuus luo yhteisöllisyyden tunnetta ja ainakin tässä tutkimusryhmässä havaittiin poikien kokevan olevansa osa heille tärkeää ryhmää. Lasten puheista ja toiminnasta oli havaittavissa, että he kokivat ryhmän jäseniksi kaikki toiminnassa mukana olleet ihmiset ja eläimet eli kaikki lapset, ohjaajat, hevoset sekä muut tallin eläimet.

Ryhmämuotoinen kuntoutus sosiaalipedagogisen hevostoiminnan keinoin voi tutkimuksen perusteella olla toimiva kuntoutusmuoto keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeuksista kärsiville lapsille. Yksittäisen lapsen kohdalla on kuitenkin tärkeää tarkastella, hyötyisikö hän enemmän ryhmä- vai yksilötoiminnasta. Lapsi, joka tarvitsee enemmän kannustusta ja aikuisen ohjausta voi ainakin aluksi hyötyä enemmän yksilökuntoutuksesta. Taitojen ja itsevarmuuden kasvaessa olisi kuitenkin hyödyllistä päästä kokeilemaan uusia opittuja taitoja myös muiden lasten kanssa yhtäaikaisesti. Ryhmässä toimiminen kehittää monipuolisesti lasten sosiaalisia taitoja ja keskittymisen ja tarkkaavuuden säätelykykyä. Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnas-

sa hevonen toimii vahvana motivaattorina, jonka vaikutusta lasten käyttäytymiseen on erittäin mielenkiintoista seurata.

Käyntijaksojen aikana ohjaajat huomasivat, että käyntien sisältö on hyvä mieltä tarkkaan etukäteen jättäen kuitenkin varaa muutoksille. Sekä lapsilla että ohjaajalla voi helposti tulla halu kokeilla mahdollisimman paljon erilaisia asioita. Useimmiten on kuitenkin parempi tehdä vähemmän asioita rauhassa, kuin kiireentuntuisesti edetä asiasta nopeasti toiseen. On tärkeää jättää aikaa myös sille, että voi pysähtyä keskustelemaan jonkin esille nousseen tapahtuman tai ajatuksen äärelle. Usein toiminnan aikana sattuneista tilanteista saisi aikaiseksi hyvän keskustelun ja pohdinnan, mutta nämä kohdat ohjaajan pitäisi huomata hyödyntää ja mahdollistaa niille tarpeeksi aikaa.

Tutkimuksen tulosten perusteella hevosen vetovoimaa olisi syytä yhä tehokkaammin käyttää hyödyksi lasten kuntoutustyössä, sillä tämä herkkä karioeläin voi saada vauhdikkaankin lapsen rauhoittumaan ja elämään hetkessä — tässä ja nyt.

Viitteet

ADHD (aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriö, lapset ja nuoret), Käypä hoito -suositus 2019 <https://www.kaypahoito.fi/hoi50061> Viitattu 11.8.2019.

Hogrefe Psykologien kustannus, Kesky – Keskittymiskysely. https://www.hogrefe.fi/tuote?product_id=813 Viitattu 11.8.2019.

Hämäläinen, J. 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto.

Valkas, S. 2015. ”Se oli rauhallinen, pidin siitä” – kokemuksia sosiaalipedagogisesta hevostoiminnasta lasten keskittymis- ja tarkkaavuusvaikeuksien ryhmäkuntoutusmuotona. SPHT -koulutuksen lopputyö, Ypäjän Hevosopisto ja Turun yliopiston Brahea-keskus.

Valkas, S. 2012. Psykologisen ratsastusterapian vaikuttavat tekijät potilaan näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Johtopäätökset: Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan työote ja palveluiden portaikko

Maija Lipponen ja Elina Vehmasto

Julkaisussa on esitelty sosiaalipedagogisen hevostoiminnan taustalla olevaa teoriaa, ohjaajan ammatillisuuden rakentumista sen perustalle, hevosen roolia hyvinvointipalvelussa sekä käytännön toteutustapoja useille kohderyhmille, joilla on erilaisia tuentarpeita. Artikkelien kautta jäsenyvät sosiaalipedagogisen hevostoiminnan työote sekä palveluiden ”portaat” sosiaalisen kasvun tukemisessa, oppimisen apuna, sosiaalipalveluissa ja kuntoutuksessa.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan työote

Hevostoiminnan vaikuttavat elementit nousevat sosiaalipedagogiikan teoriasta. Keskeisenä elementtinä on **dialogisuus** eli aito vuorovaikutus, jossa ohjaajan tärkeänä tehtävänä on kuunnella ja kuulla asiakasta tämän omasta kokemuksesta ja tilanteesta käsin. **Hevonen** toimii tässä dialogisessa suhteessa tärkeänä työparina ja luo edellytykset muille toiminnan peruselementeille, jotka ovat yhteisöllisyys, elämyksellisyys ja toiminnallisuus. Peruselementeistä syntyvät sosiaalipedagogisen hevostoiminnan vaikutukset sosiaaliseen, fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin ja toimintakykyyn.

Sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja perustaa työnsä perusammattiinsa. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta on ammatin päälle rakentuva työ-

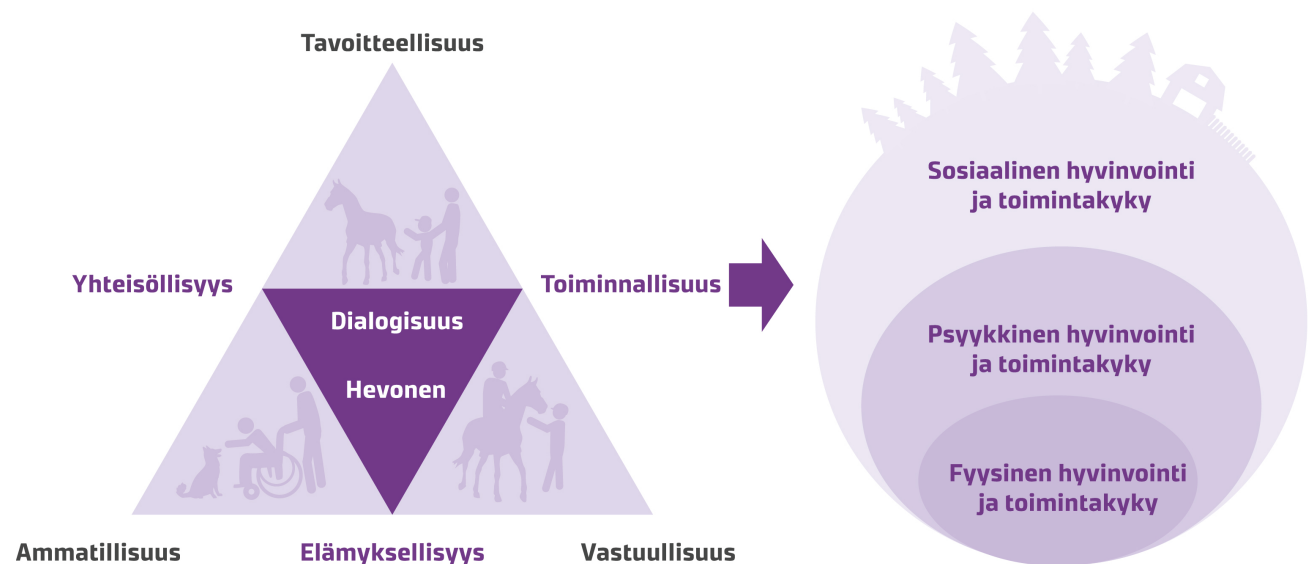
ote (kuvio 1). Siten se ei ole nimi palvelulle tai ammattitoiminnalle.

Käytännön työssä sosiaalipedagogiikan elementtien ymmärrys yhdistyy ohjaajan taustakoulutuksen kanssa käyttöteoriaksi, johon ohjaaja peilaa toimintaansa kaiken aikaa. Teorian kautta ohjaaja suuntaa toimintaansa kohti asiakkaan tavoitteita.

ja ymmärtää asiakkaassa havaitsemansa muutokset ja vaikutukset.

Ammatillinen ohjaus vahvistaa asiakkaan kuvaa omasta itsestään, pärjäämisestään ja voimavaroistaan. Sosiaalipedagoginen ajattelu kiinnittyy ohjaajan omaan ammatilliseen perustaan, joka on sekä koulutuksen että kokemuksen yhteistulos.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan työote

Kuvio 1. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan elementit ja edellytykset sekä vaikutukset hyvinvointiin ja toimintakykyyn.

Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa oleellista on **tavoitteellisuus**. Toiminnalla on asiakkaan tuen tarpeen näkökulmasta asetettu tavoite, jota kohti asiakas ohjaajan tukemana pyrkii. Sosiaalipedagogisella hevostoiminnalla tavoitellaan fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn vahvistumista. Näiden yleisten tavoitteiden lisäksi kukin osallistuja määrittää omat yksilölliset tavoitteensa. Ohjaajan ammattitaitoa on kuulla ja tukea asiakasta tavoitteiden saavuttamisessa järjestämällä onnistumisen kokemuksia ja elämyksiä, joita suuri eläin voi tuottaa.

Vastuullisuuteen kuuluu muun muassa, että toiminnan kohde voi luottaa, että hän saa laadukasta ja eettisesti kestävää palvelua. Erilaiset laatujärjestelmät ja laatuksiteerit ohjaavat käytännön työtä. Hevosen hyvinvointi on merkittävä osa vastuullista toimintaa. Hyvinvointipalvelua tuottaessa on erityisen tärkeää huolehtia hevosen hyvinvoinnista: lajityypillisten käyttäytymistarpeiden toteutumisesta ja hevosen eettisestä kouluttamisesta ja käytöstä.

Hevosen ympärille rakentuu tallin **yhteisöllisyys**. Sosiaalipedagogisin periaattein toimiva talliyhteisö on aikuisjohtoinen ja turvallinen yhteisö, jolla on suuri potentiaali jäsenensä sosiaalisen kasvun tukemisessa ja identiteetin vahvistamisessa. Talliyhteisö tarjoaa lukuisia mahdollisuuksia onnistua. Lisäksi se tarjoaa turvallisen ja kasvattavan ympäristön epäonnistua ja oppia. Tavoitteena on itsekasvatuksellinen talliyhteisö, jossa aikuisen ohjaa-

jan tehtävänä on varmistaa, että jokainen voi osallistua yhteisöön tasavertaisena jäsenenä.

Hevonen eläimenä ja talli ympäristönä mahdollistavat monipuoliset **toiminnallisuuden** ja **elämyksellisuuden** elementit. Nämä voivat toimia tehokkaasti tilanteissa, joissa pelkästään keskusteluun perustuva tuki ei ole asiakkaalle mielekästä tai motivoivaa. Hevonen eläimenä tarvitsee paljon säännöllistä huolenpitoa, kuten puhtaanapitoa, ruokintaa, liikuntaa, lepoa ja virikkeitä. Tämä luo runsaasti mahdollisuuksia toiminnan sisältöjen suunnitteluun ja toteutukseen.

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan portaitko

Julkaisua koostettaessa vahvistui näkemys siitä, kuinka sosiaalipedagogista hevostoimintaa työotteena toteutetaan eriasteisilla tuentasoilla, erilaisten palveluiden piirissä ja eri ammattilaisten ohjaamina. Artikkelien kautta jäsentyy sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ”portaat”

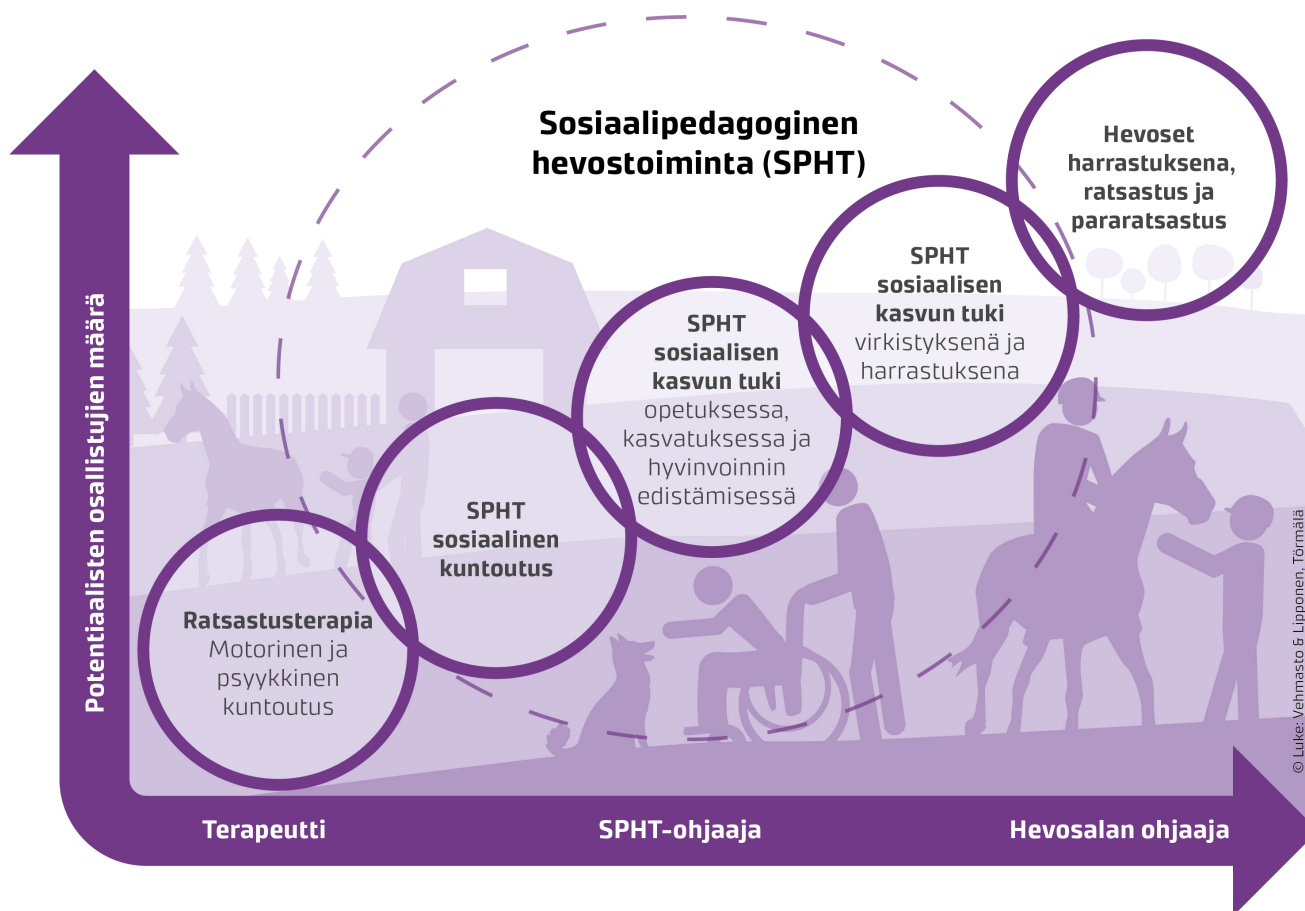
- 1) sosiaalisessa kuntoutuksessa
- 2) sosiaalisen kasvun tukemisessa opetuksessa, kasvatuksessa ja hyvinvoinnin edistämisessä sekä
- 3) sosiaalisen kasvun tukemisessa virkistys- ja harrastustoiminnassa.

Sosiaalipedagogista hevostoimintaa työotteena hyödyntävä palvelu rakentuu aina ohjaajan am-

mattitaustasta käsin. Sosiaalialan ammattilainen voi käyttää sosiaalipedagogisen hevostoiminnan työotetta sosiaalipalveluissa kuten sosiaalisessa kuntoutuksessa. Sosiaalista kasvua voidaan tukea hevostoiminnalla myös tavoitteellisemmin, kun hevostoimintaa hyödynnetään kasvatuksen ja opetuksen sekä hyvinvoinnin tukemisessa. Kevyimmillään tuki toteutuu tavallisessa harrastustoiminnassa, jossa talli toimii sosiaalipedagogisesta viitekehystä käsin. Kuviossa 2 esitellään hevosavusteisen toiminnan tuen tasojen ”askelmat” potentiaalisen asiakasmäärän kasvaessa portaita ylöspäin noustaessa – samalla kun ohjaajan ammatilliset vaatimukset muuttuvat vaaka-akselilla.

Portaiden ensimmäisellä askelmalla on sosiaalipedagogista hevostoimintaa sivuava ratsastusterapia, joka on terapeutin hevosen avulla toteutettava motorista ja psyykkistä kuntoutusta. Myös ratsastusterapeutti voi työskennellä sosiaalipedagogisen hevostoiminnan orientaatiosta käsin hankittuaan molemmat koulutukset.

Kuvion seuraavan portaan sosiaalista kuntoutusta toteuttaa sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalialan ammattilainen. Hevosavusteista sosiaalista kuntoutusta voidaan toteuttaa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan työotteella. On huomattava, että sosiaalipedagogista hevostoiminnan orientaationa voivat hyödyntää myös muut kuntoutusalan ammattilaiset ja terapeutit, jotka eivät näy oheisessa kuviossa, jossa on pyritty havainnollistamaan asiaa mahdollisimman yksinkertaisesti.

Kuvio 2. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan portaikko.

Keskimmäisellä portaalla kuvataan sosiaalipedagogista hevostoiminnan hyödyntämistä oppimisen ja kasvatuksen tukena, jolloin ohjaajalla on yleensä hevosalan lisäksi pedagoginen ammatillinen tausta. Kasvatus- ja ohjausalan ammattilaiset soveltavat hevostoimintaa esimerkiksi lasten ja nuorten

oppimisen tukemisessa sekä sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen vahvistamisessa.

Sosiaalisen kasvun tukeminen virkistys- ja harrastustoiminnassa tavallisilla talleilla, joiden orientatona on sosiaalipedagogiikka, kasvattaa potenti-

aalisen asiakasmäärää ja tukea saavien joukkoa edelleen. Tällä portaalla tehdään työtä vahvasti ennaltaehkäisevästä näkökulmasta. Toimintaa ohjaa kasvatus-, sosiaali-, terveys- tai ohjausalan ammattilainen, esimerkiksi sosionomi tai nuorisotyöntekijä. Sosiaalisen kasvun tuki sivuaa jo läheisesti hevosia tavallisena harrastuksena eli kuvion ylintä porrasta, jossa potentiaalisten asiakkaiden määrä on suurin.

Hevostoiminnan askelmia voidaan ajatella myös tavoitetasoina, jolloin asiakas voi siirtyä tuen tasolta toiselle kohti tavanomaista hevosharrastusta. Koko hevostoiminta-alan tavoitteena voisi olla, että sosiaalipedagoginen työote olisi lähitulevaisuudessa kiinteä osa yhä useamman tallin arkista harrastustoiminnan ohjaamista — edelleen heidän saadessa yksilöllistä tukea, jotka sitä tarvitsevat. Tällöin entistä useampi pääsisi sosiaalisen kasvun tuen piiriin syrjäytymistä ennaltaehkäisevässä mielessä.

Kirjoittajien esittelyt

Juha Hämäläinen on yhteiskuntatieteiden tohtori ja kasvatustieteiden lisensiaatti. Hän toimii sosiaalityön, erityisesti sosiaalipedagogiikan professorina Itä-Suomen yliopistossa. Hänen tutkimusalueitaan ovat sosiaalihuollon, sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan aateperusta, teoriat ja käytännöt sekä erityisesti lastensuojelu-, vanhemmuus- ja perhetutkimus.

Nina Fagerström on koulutukseltaan ratkaisukeskeinen kouluttajapsykoterapeutti ja työnohjaaja, sosiaalityöntekijä (VTM), opettaja, ratsastuksenohjaaja ja lastentarhanopettaja. Hänellä on pitkä kokemus sekä ihmisten kanssa tehtävästä työstä että toimimisesta talliyrittäjänä. Hän valmistui sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajaksi pilottikoulutuksesta 2003. Fagerström on yksi SPHT-yhdistyksen perustajajäsenistä ja pitkäaikainen hallituksen puheenjohtaja. Hän toimi SPHT-kehittämishankkeen ohjausryhmässä SPHT ry:n edustajana vuosina 2004 - 2008. Nykyisin Fagerström työskentelee psykoterapeutina, eläinavusteisena terapeutina, työnohjaajana ja kouluttajana. Hänen yrityksensä Metsäkylän koulutus- ja kuntoutuskeskus MetKu kehittää hevos- ja eläinavusteisia terapia-, työnohjaus- ja koulutuspalveluita.

Ritva Mickelsson on tohtorikoulutettava (KM, EO, LO) Helsingin yliopistossa, jossa hän viimeistelee väitöskirjaa sosiaalipedagogisen hevostoiminnan vaikuttavuudesta oppilaiden hyvinvoinnin tukemisessa. Mickelsson on käyttänyt hevosia oppilaiden oppimisen ja hyvinvoinnin tukena vuodesta 1998. Hän valmistui sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajaksi pilottikoulutuksesta 2003 ja toimii nyt kouluttajana SPHT-täydennyskoulutuksissa. Mickelsson on kansainvälisen Equine Research Network:n perustajajäsen. Hevosten parissa hän on ollut 10-vuotiaasta.

Satu Valkas on psykologi ja sosiaalipedagoginen hevostoimintaohjaaja. Valkas työskentelee omassa yrityksessään Hevostoiminta Valkas. Työkavereina hänellä on kotimaatilallaan Lopella aaseja, jotka soveltuvat erittäin hyvin ihmisten kanssa tehtävään vuorovaikutustyöhön. Hevosharrastustaustaa Valkaksella on vuodesta 1995 lähtien ja hän on itse oppinut hevosten ja aasien parissa monia tärkeitä elämäntaitoja. Näitä kokemuksia Valkas toivoo pystyvänsä tarjoamaan myös asiakkailleen eläinten avustuksella. Kuntoutustyön lisäksi Valkas pitää Green Care -aiheisia luentoja sekä valmentaa hevosia ohjasajossa.

Seija Okulov (YTL) työskentelee suunnittelijana ja hänellä on pitkä, yli kahden kymmenen vuoden kokemus aikuiskoulutuksesta. Okulov on työskennellyt vuodesta 2003 Kuopion/Itä-Suomen yliopistossa sosiaalipedagoginen hevostoiminta – täydennyskoulutuksen koordinoijana ja kouluttajana. Koulutuksen opiskelijoiden opinnäytteitä hän on ohjannut ja tarkastanut näiden vuosien aikana satoja. Okulov on myös tutkinut yhteisöllisyyden tekijöitä, joita sovelletaan myös sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa.

Annika Mikkola on FSHKY:n perhetyöntekijä ja sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaaja, jolla on koulutustaustana sosionomin tutkinto. Lisäksi Mikkola on hevosharrastusohjaaja. Hänellä on pitkä työkokemus lastensuojelussa.

Heidi Kotilainen on koulutukseltaan sosionomi (AMK) ja kirkon nuorisotyönohjaaja, SPHT-ohjaaja ja luonto-ohjaaja (hevospainotteinen) ja opiskelee ylempää sosionomin ammattikorkeakoulututkintoa Johtamisen ja kehittämisen -suuntauksella. Kotilainen työskentelee Luontohyvinvointikeskus Tyynelässä, joka tarjoaa hevos- ja luontoavusteisia Green Care -palveluja. Hänen erityiskiinnostuksensa kohteena on ohjaajuuden merkitys sosiaali- ja kasvatustyössä.

Teea Ekola on yrittäjä Ilon Kopse -yrityksessä, jonka palveluissa hyödynnetään muun muassa sosiaalipedagogista hevostoimintaa ja hevosavusteista mindfulnessia (HeLMi). Ekolan toimipaikka on Toiskan Voimavaratilalla Koskenkorvalla. Koulutukseltaan Ekola on sosiaaliohjaaja ja tradenomi, sen lisäksi hänellä on useita hevosavusteisiin menetelmiin liittyviä täydennyskoulutuksia. Ekola kouluttaa sosiaalipedagogista hevostoimintaa Etelä-Pohjanmaan opistolla.

Anu Virtanen on yrittäjä ja sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaaja, joilla on koulutustaustana lastentarhanopettajan tutkinto. Lisäksi Virtanen on neuropsykiatrinen valmentaja sekä MinD-ohjaaja. Hänellä on pitkä kokemus varhaiskasvatuksessa.

Kari Koistinen on koulutukseltaan kasvatustieteen maisteri, luokanopettaja sekä lehtori. Koistinen on toiminut lähes 30 vuotta koulutus- ja sivistystoimen sektorin eri tehtävissä niin valtiolla kuin eri kunnissa. Koistinen on ollut myös lähes kymmenen vuotta rakennusalan yrittäjänä. Lapsi- ja nuorisotyö on kuulunut Koistisen elämänpiiriin 15-vuotiaasta saakka. Omien lasten kautta alkanut harrastustoiminta laajeni 1990-luvun puolivälissä hevostoimintaan, joka tempaisi mukaan ja jatkuu edelleen perheyrittäjänsä. Koistinen toimii nykyään asiantuntijana oppimisympäristöihin ja hyvinvointiin liittyvien kehittämishankkeiden toteuttamisessa.

Anna Kilpeläinen on ratsastuksenohjaaja, kasvatustieteiden kandidaatti ja eläinten kouluttaja. Kilpeläinen on hankkinut laajan asiantuntemuksen hevosen lajityypillisistä käyttäytymistarpeista ja tutkimukseen perustuvista koulutusmenetelmistä. Hänen yrityksensä PedaEquest Education tarjoaa eläinten koulutuspalveluita, luentoja ja koulutuskonseptejä. Kilpeläinen on opettajana hevosten kouluttamisen, käyttäytymisen ja hyvinvoinnin koulutusohjelmissa ja tutkinnoissa eri koulutusorganisaatioissa ympäri Suomen. Hän kuuluu muun muassa International Society for Equitation Science (ISES) -järjestöön.

Jemina Pietilä-Gros on koulutukseltaan luokanopettaja ja sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaaja. Hän tekee väitöskirjaa Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnassa hevosavusteisuudesta koulussa. Jemina ohjaa sosiaalipedagogista hevostoimintaa ja hevosharrastepalveluja omalla kotitilallaan Norvan hevos-tilalla. Hän vastaa myös tilallaan toimivasta hevosten, ponien, aasiensa ja muulien turvakodista Turpakodista.

Maija Lipponen on Luonnonvarakeskuksen tutkija ja mukana projekteissa, jotka kehittävät luonto- ja eläinavusteisten menetelmien käyttöä kasvatus-, sosiaali- ja terveysalalla. Hän toimii myös Green Care -kouluttajana ja sosiaalipedagogisen hevostoiminnan ohjaajana Luonto hyvinvointikeskus Tyyneässä. Lipponen on Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry:n puheenjohtaja ja Green Care Finland ry:n hallitusjäsen.

Elina Vehmasto (MMM) toimii tutkijana Luonnonvarakeskuksessa. Hän on mukana hankkeissa, joissa kehitetään luontoperustaisen hyvinvointiyrittäjyyden ja Green Care -palvelujen tuottamisen laatua, toimintaedellytyksiä ja terminologiaa valtakunnallisesti. Hän on tohtorikoulutettava Jyväskylän yliopiston humanistis-yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa, aiheena luontoperustaisten sosiaali- ja terveyspalveluiden kehittyminen ja tulevaisuus Suomessa.

Luonnonvarakeskus
Latokartanonkaari 9
00790 Helsinki
puh. 029 532 6000

ISBN 978-952-326-863-0 (Painettu)
ISBN 978-952-326-864-7 (Verkkajulkaisu)
ISSN 2342-7647 (Painettu)
ISSN 2342-7639 (Verkkajulkaisu)
URN <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-326-864-7>

Copyright: Luonnonvarakeskus (Luke)
Julkaisija ja kustantaja: Luonnonvarakeskus (Luke), Helsinki 2019
Julkaisuvuosi: 2019
Kannen kuva: Anu Huhta/SPHT Säteen Taika
Painopaikka: Sotkamon Kirjapaino/FinGroup Oy
Julkaisumyynti: <http://luke.juvenesprint.fi>